

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Allan Peterkin

1001 Bıyık*

Bıyığın Kültürel Tarihi

Türkçesi: Zarife Biliz

1001 BIYIK*

Bıyığın Kùltùrel Tarihi

ALLAN PETERKIN, Torontolu doktor ve üniversite profesörü. Çocuklara ve yetişkinlere yönelik on beş kitabı bulunmaktadır. Makaleleri *New Yorker*, *Wall Street Journal*, *Publishers Weekly* gibi önemli dergilerde yayımlanmaktadır. *ARS MEDICA: A Journal of Medicine, The Arts and Humanities* adlı edebiyat dergisinin de kurucu editörüdür. Peterkin'in *1001 Sakal: Sakalın Kùltùrel Tarihi* isimli kitabı da yayınevimizce yayımlanmıştır.

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat

Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 674**

ISBN 978-975-570-693-1

KÜLTÜREL TARİH KİTAPLIĞI: 06

1001 BİYİK

Bıyığın Kültürel Tarihi

Allan Peterkin

Türkçesi: Zarife Biliz

Özgün Adı:

One Thousand Mustaches

A Cultural History of the Mo

© Allan Peterkin, 2012

© Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Editör: Bülent Doğan

Redaksiyon: Kübra Kelebekoğlu

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Kasım 2014

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Allan Peterkin

1001 Bıyık

Bıyığın Kültürel Tarihi

Türkçesi: Zarife Biliz

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
ERKEKLER NEDEN HEP BİYİK BIRAKACAK	9
BİLDİĞİMİZ BİYİK	11
ÇAĞLAR BOYUNCA BİYİK İÇİN KULLANILAN SÖZCÜKLER	13
ANTİK DÖNEMDE BİYİK	15
ORTAÇAĞDA VE MODERN AVRUPA'NIN ERKEN DÖNEMLERİNDE BİYİK	22
VICTORIA DÖNEMİ BİYİĞİ	29
MODERN DÖNEMDE BİYİK	41
HOLYWOOD BİYİĞİ: ŞÜPHEDEN İNCELİĞE	43
YÜZYIL ORTASI BİYİĞİ	48
GEY BİYİĞİ ERKEKSİLİĞİ	54
TIRAŞ MAKİNESİ YOKSA BİYİK DA YOK: TIRAŞIN TARİHİ	61
DİNİ BİYİK	72
SİYASİ BİYİK	75
BIYIKSEVER MİLLETLER	78
TARİHTEKİ BİYİKLİ TİRANLAR	81
BIYIK FOBİSİ VE PROTESTO	83
ASKER BİYİĞİ	84
FRANSA	84
İNGİLTERE	84
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	86
EDEBİYAT VE SANATTA BİYİK	88

"BİYİKSİZ AŞK OLMAZ!"	92
SANATÇI BİYİĞİ	96
SPORTMEN BİYİKLİLER	100
POSTMODERN BİYİK	102
BİYİK STİL GALERİSİ	107
ÇAĞLAR BOYUNCA A'DAN Z'YE BİYİK STİLLERİ	109
EKLER: BİYİK HAKKINDA EKSTRA BİLGİLER	119
BAĞIŞ TOPLAYANLAR / HAYIR KURULUŞLARI	123
ULUSLARARASI KULÜPLER	123
SPORCULAR İÇİN BİYİK SİTELERİ	125
ÇEŞİTLİ SİTELER	125

GİRİŞ

Sakal, bıyık ve favoriye kapsayan yüz kıllarına dair ilk kitabım *1001 Sakal* 2001 yılında yayımlandığında, bıyığın tekrar popülerlik kazanacağını tahmin ediyordum. Gerçi, 2001'den sonraki yıllarda (en azından ilk zamanlarda), bunun yerine rövanş sakalı, grev sakalı, işsiz sakalı, tatil sakalı veya dağ adamı sakalı gibi cüretkâr sakal türlerinin yaygınlaştığına şahit olduk. Ne zamandır ihmal edilen geleneksel bıyık ise podyumlarda boy gösteren bazı mankenlerde, sitkom karakterlerinin kaygısız yüzlerinde yahut amcamızın suratında, zaten yıllardır durduğu yerde karşımıza çıkıyordu. Doğal ortamında kendiliğinden bıyık bırakan cesur bir adam tarihin katman katman inşa ettiği önyargılarla başa çıkmak zorundaydı. Mesela, bıyık bırakan bu adam züppenin teki miydi (iflah olmaz bir efemine miydi), bir yabani miydi (solgun suratlı, tıraşlı erkeklerin sevdiği bir tabir), yoksa (kötülük hesapları yaparken bıyık buran) şeytan ruhlu biri miydi? Bu bıyıklı adama hep şunlar hatırlatılacaktı: Roma'yı yağmalayan Barbarlar bıyıklıydı (o sert görünümlü asker bıyığının standartları bu olayla yerine oturmuştu); İmparatorluk'un çöküş yıllarında yorgun sömürgecilerin bıyıkları vardı; Charlie Chaplin beceriksiz bir serseri olarak bıyığıyla iftihar ediyordu; genç erkekleri kendi şehirlerindeki YMCA (Genç Hristiyan Erkekler Birliği) şubelerine gitmeye teşvik eden 1970'lerin öncü disko grubu Village People üyeleri de bıyıklıydı.

Demek ki maceranın, erilliğin ve ateşli özgürlüğün ikonu olan bıyık "lekelenmiş" ya da en hafif tabirle karmaşık anlamlarla yüklenmişti. Bıyık bırakmak, sonu gelmeyen sevimsiz soru ve yorumlarla yüz yüze kalmak demekti. Fakat Handlebar Club (Palabıyık Kulübü), American Mustache Institute (Amerikan Bıyık Enstitüsü), Glorius [a.b.] Mustache Challenge (Şanlı Bıyık İddiası), World Beard and Mustache Championships (Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası), ayrıca (son yıllarda dünyanın dört bir tarafında hızla yaygınlaşan prostat kanserinin tedavisi için fon sağlayan Avusturalya kökenli bir girişim olan) Movember gibi hayırsever kurumların desteği sayesinde bıyığın statüsü yavaş yavaş yükseldi. 1990'ların ortalarında keçi sakalı ile

yükselişe geçen yaygın sakal çılgınlığı postmodern bıyığın yolunu döşeyen unsurlardan biriydi. Erkekler suratlarının boş bir tuval olduğunu fark ettiler ve hem evde hem işte (genelde 9-6 şirket köleleri olarak çalışan babalarının ve dedelerinin yapamadığı şekilde) aniden kendilerini ifade etme özgürlüğü hissettiler. Yüzünüzdeki kıllar oyuncu, erkeksi, seksi ve ironik biri olduğunuzu gösteriyordu. Bunu göz kırparak (ve bıyıklarınızın ucunu mumlayıp kıvrarak) ortaya seriyordunuz, üstelik kıllarla kaplı suratınızın etrafınızdakiler tarafından yanlış yorumlanma, alaya alınma, karikatürize edilme veya fetişleştirilme biçimleriyle eğlenme şansına da sahiptiniz.

Keith J. Haubrich'in kedi bıyıkları (kendi çektiği fotoğraf)
İngiltere'nin Brighton kentinde yapılan 2007 Dünya
Sakal ve Bıyık Şampiyonası'nda Serbest Stil Bıyık
kategorisinde birincilik kazanmıştır.

Böylece bıyık, yeni bin yıldaki karmaşık ve müphem niteliği sayesinde, bedenin sergilediği göz alıcı bir erkeklik performansı hâlini aldı. Bıyık bırakmak kişiliğinizi ortaya koymaktı (ya da

deyim yerindeyse kişiliğinizin yüzünüzden okunmasını sağlamaktı).

Bıyıklı erkekler! Bıyığı kötü diktatörlerin, porno yıldızlarının elinden geri alma, yüzümüzdeki bu zarif süsü bağrımıza basma vakti geldi. Sakalın tek olmadığını, bıyığın da var olduğunu herkese hatırlatma zamanı! Herkes için daha çok bıyık!

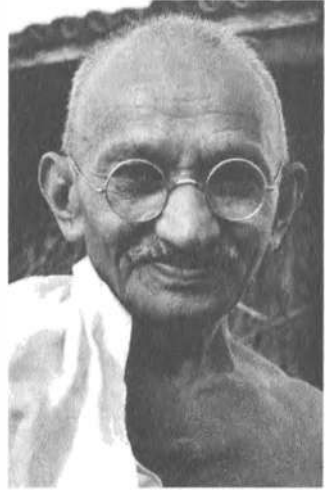
* * *

**İngilizler bıyığı “*moustache*” diye yazarken,
Amerikalılar “*mustache*” diye yazar, Kanadalılar ise
(nazik bir tavırla) her ikisini de kullanır.**

ERKEKLER NEDEN HEP BIYIK BIRAKACAK?

Bıyık zamanla popülerliğini kaybederken bıyık bırakmanın mantığı da değişim geçirdi. Erkeklerin dudaklarının üzerindeki kılları uzatmaya meyletmelerinin en yaygın ve hâlâ geçerliliğini koruyan sebepleri şunlardır:

- Çünkü bıyık erkeksidir ve erilliğin göstergesidir. (Araştırmalar da bunu kanıtlamıştır!)
- Kabasakala kıyasla daha az bakım gerektirir.
- Ebeveynlere, işyerine ve genel olarak tıraşlı olma durumuna karşı eğlenceli bir isyan ya da bir provokasyon biçimidir.
- Beğendiğiniz tarihi kişilikler bıyıklı olabilir (Gandi, Martin Luther King Jr.).
- Askerlik, polislik, itfaiyecilik, aslan terbiyeciliği gibi bazı mesleklerde norm olabilir.
- Milli gururun sembolü olabilir (Polonyalılar, İspanyollar).
- Savaş simgesi olabilir.
- En beğendiğiniz film ya da spor yıldızı bıyıklı olabilir.
- Ülkenizin başbakanı, başkanı ya da kralı bıyıklı olabilir (William Taft, Robert Borden, Charlemagne).
- Hava filtresi işlevi görür ve üst dudağınızı sıcak tutar.
- Sohbet başlatmak için birebirdir.

Mahatma Gandhi, 1940'larda.

- Başkalarının sizin cinsel yöneliminizi merak etmelerine sebep olur. (Eşcinsel mi, biseksüel mi, yoksa *swinger* mı, yani eşini paylaşanlardan mı?)
- Yüz kıllarının son kalan cephesidir (keçisakalının 1990'lardaki yükselişinden beri başka her şey denendi).
- İstatistiklere bakarsak, evlenme ihtimalinizi artırır (son araştırmalara göre yüzyıllarca da artırmıştır).
- Yeniyetmeler için gurur vericidir (ilk çıkan sakal, bıyık gururla taşınır).
- Mumlaması, burması, oynaması zevklidir.
- Sizi bıyık kardeşliğinin bir parçası yapar (Amerikan Bıyık Enstitüsü'nde olduğu gibi).
- Şahsi alameti farikanızdır.
- Aile geleneğidir (babanız, ondan da önce dedeniz bıyıklıydı).
- Partneriniz bıyık seviyor olabilir.
- Bir geçişi ifade etmenize (boşanmak, yeni bir işe başlamak, daha genç ya da yaşlı görünmeyi istemek gibi) yardımcı olur.
- Yüz hatlarınızı dengeler (mesela büyük bir burnunuz varsa).
- Kamusal yüzünüzü değiştirir. (*Jeopardy!* yarışmasının sunucusu Alex Trebek neden bıyığını kesti sanıyorsunuz?)
- Hayırseverliği temsil edebilir (örneğin, Movember, Mustaches for Kids [Çocuklar için Bıyık]).
- Maçta takımınızı desteklediğinizi gösterir.
- Kendinizi gizlemenize yardımcı olur.

* * *

**1940'lara kadar bir erkeğin bir sürü "bıyığı" vardı.
Ama bugün tek bir "bıyığı" var.**

BİLDİĞİMİZ BIYIK

Ortalama bir insan erkeğinde beş milyon kıl kökü vardır. Bu sayı, şebeklerin ve gorillerinkinin üç katıdır ama yine de şempanzelerinkinden daha azdır.

Ortalama bir insanın kılları günde 0,35 milimetre uzar, bu da yılda 13-15 santimetreye denk düşer.

Vücudumuzdaki kılların günlük ortalama uzama oranları şöyledir:

Saç: 0,35 mm

Kaş: 0,15 mm

Bıyık: 0,4 mm

Koltukaltı kılı: 0,3 mm

Kasık kılı: 0,2 mm

Erkeklerin çoğunun yüzünde 25.000 kıl vardır.

Bir bıyık kendi ağırlığının yüzde yirmisi kadar sıvı emebilir.

Bir erkeğin yüzünde 10.000 ila 20.000 arasında kıl bulunur.

Erkeklerin yüzde 90'ı günde bir kez tıraş olur.

14 yaşında tıraş olmaya başlayan bir erkek yaşamının beş ayını tıraş olmaya harcar.

Bir erkek bütün yaşamı boyunca yaklaşık 20.000 kez tıraş olur.

Erkeklerin yüzde 60'ı kullan-at tıraş bıçağı kullanırken, yüzde 20'si elektrikli tıraş makinesi kullanır.

Tıraş bıçakları ve jiletler 1,1 milyar dolarlık bir sektör oluşturur.

Seksen yaşındaki bir erkek yaşamının yaklaşık 2965 saatini tıraş olmaya harcamıştır.

Bıyık gelişimi genetik faktörlere ve hormonlara bağlıdır, bu nedenle yüzünüzdeki kılların niteliğini ya da büyüme şeklini değiştirmek için yapabileceğiniz pek bir şey yoktur.

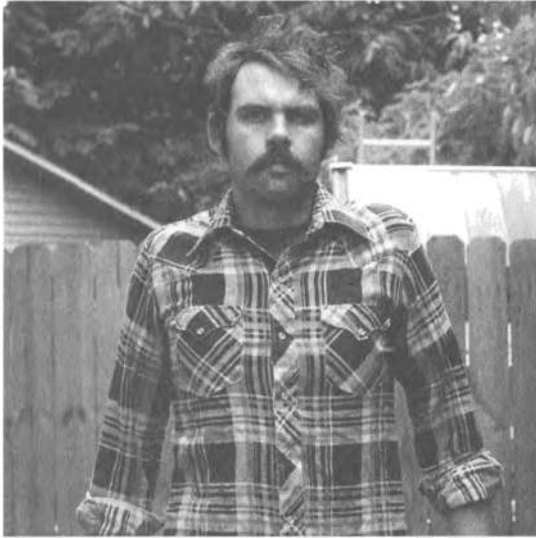
Yüzdeki kılların (kaşlar hariç) en seyrek olduğu yer yanağınızın alt kısmıdır, en gür olduğu yer ise üst dudaktır (bıyık gene galip!).

Yüzdeki kıllar otuz beş ila elli beş derecelik bir açıyla çıkar.

Bıyık kılları ilkbaharda ve yazın daha fazla uzar.

2008 yılında yapılan bir anket, katılımcıların yüzde 61,2'sinin bıyığa centilmenlik ve bilgelik atfettiğini göstermiştir; yüzde 38,9'luk kısım ise sadece ahmakların ve kötü ruhlu kişilerin bıyık bıraktığına inanmaktadır.

Bıyıklı erkekler bıyıklarına yirmi dört saat içinde ortalama 760 kere dokunur.

“Hipster” konseptine
bir örnek: Jonathan
Youngblood'ın 2009'da kendi
çektiği fotoğraf.

Amerikan kültüründe ergenlerin, *hipster*'ların ya da karavan parkı sakinlerinin üst dudaklarında ince bir tutam haline bıraktıkları bıyığa “crustache” denir.

ÇAĞLAR BOYUNCA BİYİK İÇİN KULLANILAN ÇEŞİTLİ SÖZCÜKLER

Biyik için kullanılan pek çok argo sözcük vardır. Bu sözcüklerin çoğu biyiğin çeşitli hayvanlarla olan benzerliğini, yiyecek ve içecek tutma özelliğini ya da cinsel faaliyetle olan bağlantısını yansıtır.

Kıllı baston
Kurabiye fırçası
Kırıntı tutucu
Ergen bıyığı
Çifte hamster
Yüz tertibatı
Yüz danteli
Yüz mantarı
Yüz rafı
Yüz gergisi
Yüz mobilyası
Am silici
Tat tutucu
Otlı sırtış
Palabıyık
Hatun gıdıklayan
Dudak altlığı
Dudak kürkü
Dudak tüyü
Dudak marulu
Dudak gölgesi
Dudak ıspanağı
Dudak kazağı
Dudak şelalesi

Alt kaş
Manometre
Ananın küçük yardımcısı
Taşınabilir çay süzgeci
Avcı kedi
Ağız kılı
Ağız kaşı
Bay Gıdıklayıcı
Sersem
Burun böceği
Burun komşusu
Süpürge
Sümük tutucu
Çorba süzgeci
Striptizci
Toka
Çay süzgeci
Kırıntı zulası
Üst dudak kılıfı
Mumlu aşna fişne
Kedi bıyığı
Kanat
Rahim süpürgesi

**“Bıyık burmak” hikâyelerdeki
kötü adamlara özgü bir harekettir.**

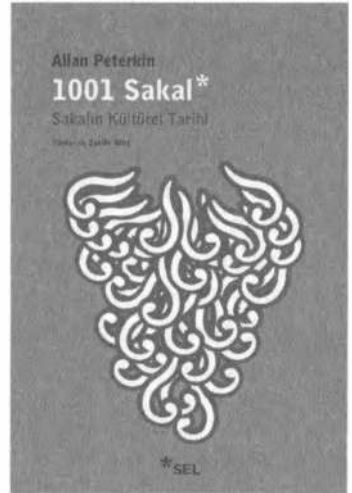

ANTİK DÖNEMDE BIYIK

Başlangıçta bıyık vardı. Mağara çocukları yüzlerinde sakaldan önce bıyık çıkınca mağara ergenlerine dönüştüler. Âdem'in de sakalından önce bıyığı çıkmıştı. Bunları biliyoruz, çünkü insan ergenliğinin doğal başlangıcında yüzdeki ilk kıllar üst dudağın iki yanında çıkar. Yavaş yavaş yeni kıllar çıkıp dudağın üstündeki boşluğu doldurur, böylece tam bir bıyık oluşur. Bu bıyıktan sonra testosteron etkisi altında mütevazı bir sakal çıkmaya başlar, çene ve yanakların üst kısmı kıllarla dolar. Ardından da çenenin altında, yüzün yanlarında ve boyunda kıllar belirir. Böylece sıklıkla Neandertallere veya günümüzün dağ adamlarına benzettiğimiz kıllı bir figür ortaya çıkar. Bıyık insan yüzünde çıkan ilk kıllar olmanın yanı sıra yaşlı yüzü ile genç yüzü, pürüzsüz kadın yüzü ile kıllı erkek yüzü arasındaki zarif dengeyi de temsil eder. Aşağısı ile yukarısını, cennet ile cehennemi, bir topluluğa kimin dâhil olup kimin olmadığını belirleyen yatay bir çizgidir bıyık.

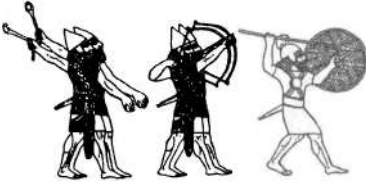
1001 Sakal kitabım da dâhil olmak üzere tarih boyunca sakala dair yazılmış çok sayıdaki eserle kıyaslandığında, sadece bıyığa ayrılmış, dikkate değer pek az kitap vardır. Belirli bir dönemde bıyığın ne kadar yaygın olduğunun (ya da mevcudiyetinin) yegâne kayıtları çoğunlukla o döneme ait resimler, heykeller ve el yapımı eşyalardır.

Bıyık tarzının evrimine dair pek az detaylı bilgi mevcuttur. Sakal ile bıyık (bugün de geçerli olduğu üzere) tarihin büyük bir kısmı boyunca dini, siyasi, sınıfsal ve sosyal geleneklerin temsilinde bir bütün olarak ele alınmıştır. Bugün modern *hipster* eleştirmenlerinin “crustache” (tüy-süz bir yüzde ince bir tutam halinde bırakılan bıyık, ergen bıyığı) dediği şeyi tabii ki bütün yeniyetmeler bi-

Allan Peterkin,
1001 Sakal, 2014

rakmıştır. Eskiden henüz yüzü tam olarak tüylenmemiş yeniyetmele-
re sabırlı olup tam sakalın çıkmasını beklemeleri söylenirdi. Bunun-
la birlikte, tarihin bir aşamasında birileri yüzün alt tarafını tıraş edip
dudak üstündeki kıllara dokunmamayı akıl etmiştir. MÖ 2650 yılının
Mısır'ına ait eserler, erkeklerin dudaklarının üzerindeki kılları kes-
meyerek kalem inceliğinde bir şerit halinde bıraktıklarını göstermek-
tedir; Mısırlı erkekler bunu belki de taptıkları kedilere olan hayranlık-
larından dolayı yapıyorlardı. Fakat MÖ 1800'lerde tekrar tamamen
tıraş olmaya başladılar. Bir söylentiye göre, "Firavun Tikikenkola"
bıyığı tamamen yasaklamıştı. (Bu bıyık yasağının nedenine dair her-
hangi bir kayıt yoktur.) Titiz bir halk olan Mısırlılar vücutlarındaki
bütün kılları aşağılık ve hayvani görerek tıraş ederlerdi. Gene de hem
krallar hem kraliçeler *postiş* adını verdikleri altın ve gümüşten takma
sakallar takarlardı bazen. Bu sakallar, festival maskeleri gibi kulak ar-
kasından geçirilerek bağlanırdı. Kraliçe Hatşepsut'un (MÖ 1480 do-

Asurlu askerler

laylarında) kimin efendi olduğuna
dair hiçbir şüphe bırakmayan göz
alıcı, kıvrımlı bir takma sakalı var-
dı. Hatşepsut'un köleleri tıraşlıydı,
böylece kraliçe onlardan kolayca
ayırt edilebiliyordu. Kraliçe Hat-
şepsut örneği, yüz kıllarının varlı-
ğının ya da yokluğunun bir sosyal
statü işareti olmasının tarihteki ilk

örneğidir, böyle örnekler daha sonraları da sık sık karşımıza çıkacak-
tır.

MÖ yedinci yüzyılda Asurlular sakal ve bıyıklarını kına veya ziftle
boyayıp altın tozuna buluyorlardı. Üst sınıfa mensup Asurlular sakal-
larını minik bukleler haline getirip üç sıra olarak bağlıyorlardı. Asker-
lerin ise itaate binaen çenelerini tıraş etmeleri gerekiyordu, fakat bıyık
bırakabilirlerdi, dolayısıyla belki de ilk asker bıyığı Asurlulara aittir.

Persler kızıla boyayıp altın bağlarla ördükleri sivri uçlu kısa sakal-
ları tercih ediyorlardı. Tatarlar, Persleri dini tarzda, hoşlanmadıkları
bir sakal bırakmaya zorladıklarında ilk sakal savaşlarından biri çıktı.
Tatarlar ayrıca Pers bıyıklarını da aşağılıyorlardı. (Persler gösterişli
uzun bıyıklarının üzerine titremelerine rağmen, pek sık yıkadıkları
ya da saç ve sakallarını yıkadıkları söylenemezdi.) Öte yandan, bıyık

Perslerin alameti farikasıydı. Tarihin ilk gerçek bıyıklı kahramanlarının onlar olduğunu söyleyebiliriz.

Filozoflardan şimşek demeti fırlatan tanrılara kadar en ünlü Yunanların muhteşem sakalları vardı. (Genellikle eski Yunanlar için kılların önemi büyüktü, özellikle de ölülerinin ardından yas tutanların kıllarını kesmesi, yolması ya da yakması çok önemli bir ritüeldi.) Üst sınıfa mensup Yunan oğlan çocukları, sakal ve bıyıkları tam olarak çıkıncaya ve onları keserek Apollo'ya kurban edinceye kadar tıraş olmazlardı. Yunan erkekleri, saç tuvaletleri ve yüz kıllarının zarafeti konusunda zalimce rekabet eder, tıraş uşağı (yani berberi) en yetenekli olan erkek galip gelirdi. İngilizce bıyık sözcüğünün (*mustache*) taşra Yunancasında üst dudak anlamına gelen *mystax* sözcüğünden gelmesi ironiktir. Yunanlar bıyığa ismini veren millettir, ne var ki sakal olmaksızın bıyık bırakmayı reddetmişlerdir!

Öte yandan, Spartalılar bıyığın erkeksiliğini kanunlarında vurgulamışlardır; korkak olduğuna kanaat getirdiklerinin bıyığının yarısını keserek onu toplum önünde açık bir şekilde damgalar ve utanca maruz bırakırlardı. (Belli ki bu bir tür sembolik hadım etme eylemiydi.)

Spartaküs rolünde, kostümüyle Amerikalı aktör Edwin Forrest, ykş. 1872

* * *

Yunan tarihçi Herodotos, sadece bıyık bırakan ve yüzlerinin geri kalanını tıraş eden İskitlerin, kötü huylarından dolayı onları kadınsılaştıran tuhaf bir hastalıktan mustarip olduğunu düşünüyordu.

Kabile bıyığını gururla sergileyen
Pazırık atlısını gösteren popüler bir tasvir
(yıkş. MÖ 300)

Yunanlar MÖ altıncı yüzyılda Altın Çağ'ın keyfini sürmeye başlarken, MÖ 551'de Çin'de doğan Konfüçyüs'ün ve onu takip eden ilk dönem büyük Çinli filozofların çoğu bilinen en âlimane bıyığı bırakmaktaydı. Konfüçyüs'ün "bıyıksız bir adam ruhsuz bir adamdır" dediği söylenmektedir. MÖ altıncı yüzyılda yaşamış olan, Taoizm'in kurucusu filozof Laozi'nin betimleri onu bıyıklı (ve aynı zamanda uzun sakallı) göstermektedir. Fakat Çinlilerin daha sonraki döneme ait popüler operalarında bıyıklı olarak tasvir edilenler haydutlar ve alt sınıftan erkeklerdir. Zengin ama gü-

venilmez zampara karakterler de sık sık kalemle çizilmişçesine ince bıyıklarından tanınır; bu karakterlerin bıyıkları zenginliğin, ince zevklerin ve hin niyetlerinin sembolüdür.

Yunanlar sakal olmaksızın bıyık bırakmayı hor görmüş, Romalılar da Roma'yı ardı ardına talan eden devasa bıyıklı barbar Gotlar, Galyalılar ve Franklarla savaşıırken bıyığın varlığına lanet etmişlerdir. Genç Frankların birini öldürünceye, yani savaşımaya hazır olduğunu gösterinceye kadar yüzlerindeki kılları ya da saçlarını kesmelerine izin verilmezdi. Ta o zamandan beri Fransızları tanımlayan *le moustache français* (Fransız bıyığı) için Fransızların öncüsü bu barbar kabilelere teşekkür borçluyuz. Galyalı aristokratlar da bıyık bırakırdı, ama sıradan halk sakallıydı. Daha sonraları Fransız halkını oluşturacak Galyalılara dair fikir sahibi olmak için (Roma'daki Capitoline Müzesi'nde bulunan) ünlü Ölen Galyalı heykeline, ölüme cesaretle direnen bu kaslı, güzel bıyıklı genç erkek figürüne göz atmak anlamlı olabilir.

Eski Bretonların da Sezar'a karşı başlattıkları isyanın göstergesi olarak genelde yeşile ya da maviye boyadıkları sarkık bıyıkları vardı. (Genel kanının aksine, bu yağmacılara ve çapulculara "*barbe*" [Fransızcada sakal] bıraktıkları için barbar denmiyordu. *Barbe* sözcüğünün kökeni "Yunan olmayan" anlamına gelen bir terimdi ve sesli söylen-

diğinde Yunanca konuşanların kulağını tırmalıyordu.) Julius Sezar, Bretonların sakal ve bıyıklarını renkli tozlarla boyamalarına dair yorumlarda bulunmuştur. Eski Galyalılar içinse uzun saç örgüleri bir şeref göstergesiydi. Julius Sezar Galyalıları boyunduruk altına aldığında onlara boyun eğdirmek için kafalarını tıraş ettirmişti. Kesilen kılların sembolik bir hadım etme eylemini ifade ettiği bir diğer tarihsel örnek de budur.

* * *

Bu arada, ilk Romalılar kıllıydı ama bıyıklı değildi. Sakal tarzlarının “Yunanlardan daha az kadınsı” olduğunu yineleyip dururlardı. Sicilyalı ve Yunan barbarlardan oluşan bir güruh MÖ 297’de Roma’ya geldikten sonra, tıraş olmak bir hayli yaygınlaştı, ta ki İmparator Hadrianus (MS 117-138) yüzündeki yara izleri ile siğilleri gizlemek için sakal bırakmaya ve tabii ki herkes onu taklit edinceye kadar... Genç Romalılar gösterişe epey düşküncü; yüzlerinde ilk çıkan ince tüyleri tıraş etmezler, onları yetişkin oluncaya dek uzatır, sonra keserlerdi. Romalılar da Yunan öncelleri gibi sakallarını tanrılara kurban olarak adarlardı. İmparator Neron, tıraş olduktan sonra sakal ve bıyık kıllarını inci kakmalı nefis bir altın kutuya koyardı. Romalılar, sevdikleri birinin ölümünün ardından yas tutarken sakal ve bıyıklarını kesmez, yüz kıllarına fazladan bir önem atfederlerdi.

İmparator Hadrianus
Musei Capitolini, Roma

Romalı kölelerin yüzlerindeki kılları kesmeleri ya da uzatmaları kendi tercihlerine bırakılmazdı; sakal moda olduğunda köleler sakallarını keser, tıraş moda olduğundaysa uzatırlardı. Böylece köle-

ler kaçmaya kalktıklarında toplum içinde kolayca ayırt edilirdi. Üst sınıf mensuplarının evinde tıraş için özel köleler bulunurdu, her tarafta bulunan berber dükkânları ise halka hizmet verirdi. Berber dükkânları dedikodu ve sosyalleşme merkeziydi, gladyatörlerin skorlarındaki son durum da bu berber dükkânlarında öğrenilirdi.

Scipio Africanus'un Gentile de Fabriano tarafından yapılmış freski, Giants Room; Trinci Sarayı, Foligno, İtalya.

Romalılar bıyığın gelişimine farkında olmadan katkıda bulunmuş olabilirler, çünkü tıraş olurken sıcak su, yağlı bir tıraş kremi ve ustura kullanan ilk topluluk Romalılarıdır. Büyük Roma generali Afrikalı Scipio'nun (MÖ 183-236) her gün (kimi zaman üç kez) tıraş olan ilk Romalı olduğu düşünülmektedir. Onun ardından gelen Roma imparatorları –Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius– heybetli sakallarıyla övünürlerdi. İmparator Julian, Hristiyanlığın reddinin sembolü olarak sakal bırakmıştı. (İlk Hristiyan kilisesi ruhani ve

şehvani kontrolün sembolik bir aracı olarak inananların saç sakal biçimini düzenlemeyi kendine iş edinmişti. İlerde de göreceğimiz üzere, sakal müteakip yüzyıllar içinde papaların ya da ruhban sınıfının kaptislerine göre tanrısal ya da şeytani bir unsur olarak tanımlanmıştır.)

* * *

Arap atasözü: Bıyıksız adam kuyruksuz kediye benzer.

Aylak İmparator olarak da bilinen Commodus'un (MS 161-192) öyle çok boş vakti olmalıydı ki tıraş rutinini geri getirmişti. Batı Roma İmparatorluğu'nun son imparatoru Ro-

mulus Augustus'a dek bütün Roma yöneticileri tıraşlıydı. Romulus Augustus'u tahttan indirip kendini kral ilan eden Germen kabile reisi Odoacer öyle bir bıyık modası başlattı ki bu moda bildiğimiz kadarıyla hiç yok olmadı; nitekim İtalya bugün de bıyığın sevildiği bir ülkedir.

* * *

**İspanya, İngiltere ve Kuzey İtalya'nın
Germen fatihlerinin göz alıcı bıyıkları ve/veya sakalları
vardı. Bu kuzeyli barbarlar, temiz tıraşlı Romalı-
Hristiyan çağdaşlarını sadece rahatsız etmekle
kalmamışlardır. Dolayısıyla, bazı Hristiyanların hem
sakalı hem bıyığı hayvani bir şey olarak görmeye
başlamalarına şaşırmamak gerekir.**

12. yüzyılda kurulmuş bir Alman Katolik askeri (başlarda amaçları hastalara bakmaktı) mezhebi olan Toton Şövalyeleri'nin Büyük Usta ya da Hochmeister dedikleri savaşçılardan birinin ahşap gravürü.

ORTAÇAĞDA VE MODERN AVRUPA’NIN ERKEN DÖNEMLERİNDE BIYIK

Karanlık Çağlar’daki saç, sakal ve bıyık stilleri konusunda başvurabileceğimiz güvenilir belgelerin sayısı çok azdır, dolayısıyla daha sonraki dönemlerde yaşamış sanatçıların bu konuda gerçeğe yakın betimlemeler yaptıklarını varsaymak durumundayız. “Barbar” Galyalılar, Gotlar, Franklar ve Saksonların hepsi de sakallarını tıraş edip bıyıklarını uzatırlardı. Genelde arkada bıraktıkları uzun bir örgü haricinde kafalarını da tıraş ederlerdi. Bunun önemi büyüktü. Bir Frank kralının oğlunun saçını kesmek, onu tahttan mahrum bırakmak demektir. Galyalı aristokratların kızıla boyayıp ağızlarının iki yanından sarkıttıkları uzun bıyıkları vardı. Keltler uzun bıyığın yanı sıra uzun saç da seviyorlardı fakat “uzun sakallılar” ya da Lombardlar olarak bilinen ayrı bir Kelt kabilesi de vardı. Bazen sikkelerin ve kraliyet mühürlerinin üzerinde tasvirlerine rastladığımız Ostrogot kralı Büyük Theodorich’in (MS 454-526) gösterişli bir bıyığı vardı. Büyük Theodorich, torunları Dindar Louis, I. Lothar ve Alman Louis’nin kendilerini Romalılardan ayırabilmeleri ve geçmişlerini unutmamaları için görkemli bir asker bıyığı bırakmalarını emretmişti. Dindar Louis, I. Lothar ve Alman Louis’nin bıyıkları gücün ve bir yüz kılı ortaklığının temsiliydi. Frank hanedanlığının bir kolu olan Merovenjlerin (MS 476-750) altın tozuna bulayıp mücevherlerle süsledikleri uzun saç ve sakalları vardı. (Yüzlerinin bir Noel ağacına benzediğine hiç şüphe yok.) Kralın sakalına dokunma ya da tek bir kılına bile sahip olma şansını yakalayabilenler kutsanırdı. Altıncı ve yedinci yüzyıllar boyunca sadece köleler temiz tıraşlı ve dazlaklı (bıyıkları da yoktu).

Ortaçağın ilk dönemlerinde erkekler saçlarını ve sakallarını uzatırdı. Kırkılmış kısa saçlar boyun eğmenin, yani Romalılaşmanın ve Hristiyanlaşmanın göstergesiydi. Batı Avrupa’daki Karolenj hanedanlığı (MS 750-887) kısa saç ve sakal stilini kabul ederek bu stili diğer insanlara da dayattı. Şarlman, saray erkânına tıraş olmalarını emrederken, kendisi Fransızlarla ya da en azından Franklarla ters düşerek uzun bir bıyık bırakmıştı. Şarlman’ın saçları kısaydı ama Germen geçmişinin onuruna bıyığını koruyordu.

* * *

Şarlman sakalını her zaman uzatmaz, bıyık bırakmayı tercih ederdi. Buna rağmen, on birinci yüzyılın sonlarında yazılan *Roland Destanı*'nda, Şarlman sakalı ve bıyığı üzerine yemin eder.

Şarlman (*avec barbe*)'ın portresi; 16. yüzyıla ait bir gravürden tıpkıbasım.

* * *

MACAR BIYIĞI: KISA BİR TARİH

Macarlar uzun zamandır bıyığı severler. Bu bıyık sevgisi, Macarların atası olarak kabul edilen Árpád'ın yaşadığı döneme (840-907) kadar uzanır. İhtişamlı bir bıyığa sahip olan Árpád, Bulgarları, Avarları ve Gotları yenmiştir.

İngiltere Kralı I. William

Cengiz Han,
ipek üzerine mürekkeple,
Milli Saray Müzesi,
Taipei.

Normandiya Dükü Fatih William (1028-1087) Fransa'yı fethedinceye dek sakal bırakmamıştı, ama William ve yandaşları fetihten hemen sonra sakalı benimsediler. Fetih sırasında sakallarını kesen ama gür bıyıklar bırakan Norman ve Haçlı askerleri vardı. Rouen Başpiskoposu 1096 yılında bir öfke nöbeti sırasında sakalı olan herkesi aforozla tehdit etti. Bu tehdit, Fransa'da daha iki yıl önce ilk kez bir lonca kurmuş olan berberleri epey sevindirmiştir. Rahiplerin sakal bırakmasına izin verildiği oluyordu, ama bu olayın ardından onların da sakal bırakması yasaklandı. Tarihte dönem dönem sakal ve bıyığın komünüyona engel olduğu, ekmek ve şarabın kıllara takılarak ayini engellediği düşünülmüştür.

O dönemde dünyanın başka bir yerinde, Hıristiyanlıktan oldukça uzak biri olan Cengiz Han'ın (1162-1127), tıpkı torunu Kubilay Han gibi, bir hayli göze çarpan Fu Manchu tarzında bir bıyığı vardı. Cengiz Han ve Kubilay Han için bıyık bilgeliğin, liderliğin ve eşsiz askeri gücün göstergesiydi.

Cengiz Han ile Kubilay Han'ın ki kadar ciddi sebeplerle olmasa da Galliler aynı dönemlerde bir şeyler içerken süzgeç işlevi gördüğünden dolayı bıyığa övgüler düzmüşlerdir. On dördüncü yüzyılda, İngiltere Kralı III. Edward'ın oğlu Kara Prens (1330-1376) bıyığıyla gururla poz verirken resmedilmiştir. Fakat ilginçtir ki VI. Henry'nin İngiltere'deki hükümranlılığı sırasında bıyık 1447 yılında bir parlamento kararıyla yasaklanır ve dudak üstünün en az iki haftada bir tıraş edilmesi zorunluluğu getirilir. Henry'nin bıyık

düşmanlığının sebebi neydi? Elimizde buna dair belge yok. Henry belki bıyığı fazlasıyla Fransızvari bir unsur (yani yabancılık belirtisi) olarak görüyordu, belki de köseydi. VI. Henry'nin hükmetmeyi seven, istediğini yaptıran biri olduğunu biliyoruz. Keyfi kıl fobisinin bir başka örneği de 1462 yılında,

Kara Prens Edward, *Cassell's History of England*, ykş. 1902.

Burgonya Dükü tıbbi nedenlerle başını tıraş etmek zorunda kaldığında yaşandı. O dönemde uzun saç moda olmasına rağmen, beş yüz soylu Dük'ü hemen taklit ederek başını kazıttı. (Biz de modanın modern bir illet olduğunu düşünüyoruz!)

Kubilai Han, 1294, ipek üzerine mürekkeple, Milli Saray Müzesi, Taipei.

“Bütün İrlandalıları dudaklarının üstünü tıraş etmelidir, aksi takdirde İrlanda düşmanı olarak görüleceklerdir.”

John Talbot, Shrewsbury Kontu, 1447.

Erkekler Reform sırasında Roma'daki tıraşlı Katolikleri protesto etmek için sakal bırakmışlardır. Elizabeth döneminde yaşayanlar, bıyığı kötülük ve hırsızlık (hatta daha da büyük bir günah olan “Fransızlık”) alameti olarak görüyorlardı. Sakal olmaksızın bıyık bırakmak düşman, züppe, yabancı ya da şeytan olmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla bıyık “öteki” olmanın görsel olarak açık bir işaretiydi; ne yazık ki bu bıyık düşmanlığı teması tarih boyunca tekerrür etmiştir.

John Talbot E: of Shrewsbury, ykş. 1625-1632, gravür, British Museum, Londra.

“Sakalını ne kadar çok düşünürse zihni o kadar coşuyor, erkeksi ve cesur fikirlerle canlanıyordu.”

***Elements of Education*, 1640**

Diego Velázquez,
Otoportre, ykş. 1645,
tuval üzerine yağ-
lıboya, Collezione
degli. Autoritratti,
Floransa.

İspanyol ressam Diego Velasquez'in (1599-1660) devasa bıyığının şeklini korumak için özel olarak yaptırdığı deri bir mahfazası vardı.

Bu icat hemen moda oldu ve bıyığın yasalarla korunduğu Fransa'da hızla yayıldı. İspanyol bıyığı daha sonra özgürlüğün ve milli gururun amblemi oldu.

Manş'ın karşı yakasında, peruk takan genç XIV. Louis'nin bıyığı vardı, ama kırlaşan bıyığı yaşını ele vermeye başlayınca 1680 yılında kesti. XIV. Louis'nin krallara has kibrinin gösterisi olan bu hareketi, bıyığın Fransa'daki popülerliğini bir süreliğine azalttı, çünkü sadık bir tebaanın kralı gibi davranması gerekirdi. On yedinci yüzyıla gelindiğinde ise bıyık konusunda tarihi bir şampiyonluğu olan İngiltere

kralı II. Charles (1680-1685), kibar tavrıyla birlikte kaytan bıyığını da koruyunca birçok saraylı derhal onu taklit etti. Peruklar genel olarak o dönemde çok moddaydı ve kaytan bıyıkla birlikte takılıyordu. Fakat 1640'dan sonra bıyık da dâhil olmak üzere yüz kılları (sakal ve bıyığın hiçbir zaman gözden düşmediği Türkiye ve Macaristan haricinde) bütün Avrupa'da en azından bir süreliğine ortadan kayboldu. Bu durum gene modanın ve kaderin insanın kendini yüz kılları aracılığıyla ifade etme biçimleri üzerindeki değişken rolünü göstermektedir.

Örneğin Rusya'da Büyük Petro (1682-1725) imparatorluğu Batılılaştırma çabasıyla tüm soyluların ve burjuvaların sakallarını ve bıyıklarını kesmelerini emretti, emre uymayanlara ağır cezalar konmuştu (hâlbuki Petro'nun kendisi bıyıklıydı). Başkent St. Petersburg'daki soyluların, beyefendilerin ve tüccarların yılda yüz ruble sakal vergisi vermesi zorunluydu. insanlar vergiyi kentin kapısında ödüyor, karşılığında ise küçük bakır bir disk veya sakal lisansı alıyorlardı.

Beaumarchais'in
Sevil Berberi çizimi, 19. yüzyıl.

Paul Delaroch, Rus Çarı I. Petro, 1838, tuval
üzerine yağlıboya.

On sekizinci yüzyılda yaşayan erkekler sakal ve bıyıktan tamamen vazgeçmiş gibiydiler; öte yandan, o şapşal peruklara her yerde rastlanmaktaydı. Bıyık ise sadece yaşlılarda, delilerde ya da ne idüğü belirsiz kişilerde görülebilirdi. 1745 yılına gelindiğinde, berberler artık cerrahlık ya da dişçilik yapamıyorlardı; kralın da onayını alan bir parlamento yasası, berberliği diğer iki iş kolundan ayırmıştı. Berberlerin dolan-

dırııcılık ve pezevenklik gibi işlerle de meşgul olduklarına dair kötü ünleri on sekizinci yüzyılda boyunca yaygınlık kazanmıştır. Sakal ile bıyığın erkeğin yüzünü gizlediği, dolayısıyla suçluları koruduğu düşünölüyordu. Karamsarlığın gür favorili filozofu Arthur Schopenhauer (1788-1860) dahi tıraşın mutlak yasa olması gerektiğini savunuyordu.

Öte yandan, bıyık Avrupa'nın asker sınıfı içinde popülerliğini her zaman korumuştur. Örneğin, Fransız askerleri dudaklarının yanlarından aşağı sarkan dikkat çekici bir bıyık bırakırlardı; Macar askerleri palabıyığı tercih ederlerdi; İsviçrelilerin favorisi ise posbıyıktı. Asker bıyığı otoriter, erkeksi ve ölümcül görülürdü ("Asker Bıyığı" adlı bölümde bu konuda daha fazla bilgi bulabilirsiniz).

VICTORIA DÖNEMİ BİYİĞİ

Victoria dönemi, erkeklerin yüz kıllarına sempatiyle bakılan bir çağdı, özellikle de İngiltere’de. Fakat Susan Walton’ın “Bakımsızlık ve Münasebetsizlik Göstergesinden Erkekçe Saygınlığa: 1950’ler İngiltere’inde sakalın, bıyığın ve savaşkanlığın yeniden doğuşu” adlı makalesinde de hatırlattığı üzere, on dokuzuncu yüzyıl kıl sempatisiyle başlamadığı gibi kıl sempatisiyle de bitmedi. Londra’daki National Portrait Gallery’yi (Ulusal Portre Galerisi) ziyaret ederseniz, yüzyılın ortasında sakal ve bıyık modasından tıraş modasına ciddi bir geçiş yaşandığını görebilirsiniz. İngiliz erkekleri daha önceki yıllarda bıyığı yabancılığın (yani affedilemez derecede Fransız olmanın) veya Fransız militarizminin işareti olarak görüyorlardı, bunun nedeni de Prusya’daki Fransız askerlerinin bıyıklı olmasıydı. İngilizler bıyığın aynı zamanda kadınsılık ya da barbarlık alameti (yani yine üç f’nin sembolü: *fop* [züppe], *foreigner* [yabancı], *fiend* [barbar]) olduğunu düşünüyorlardı.

* * *

**On dokuzuncu yüzyılda
yaşamış olan yazar
Alexandre Dumas 1844’de *Üç
Silahşörler*’i yazarak bıyıklı
kahramanlardan oluşan bir
üçlü yaratmıştır.**

İngiliz askerleri Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında özellikle Türkler arasında yaygın olan kallavi palabıyıklarla karşılaştılar. 1854 yılının Mart ayında Ruslara savaş açtıklarında ise İngilizler arasında yeni

Maurice Leloir, Dumas’ın
Üç Silahşörler’i, 1894, ahşap baskı.

bir sakal ve bıyık hareketi baş gösterdi. Bu tarihe kadar, İngiliz askerlerine sakal, bıyık ve favori bırakmak yasaktı. Ama bu yüz kılları savaş başladıktan sonra cesareti, kararlılığı ve bir askerin sahip olması gereken nitelikleri simgelemeye başladı. Evinde oturan ortalama bir erkek de savaş meydanındaki askerler gibi sakal ve bıyık bırakarak birliğe desteğini göstermeye çalışırdı. 1854 yılında *The Annual Register* almanağı bir süre dirense de “büyük bıyık hareketi amacına ulaştı, bundan böyle İngiliz ordusu Avrupalı rakiplerine uygun bir kılığa bürünecek” diye yazdı. İngiliz berberler bıyık için özel hizmetler sunuyorlardı; bıyıklar kırpılıyor, düzeltiliyor, uçları sivriltiliyor, mumlanıyor ya da sertleştiriliyordu. Savaş 1856’da sona erdikten sonra da sakalın, bıyığın ve favorinin her türü son derece revaçta kaldı. National Portrait Gallery devasa favorileri, gür bıyıkları ve çalı gibi sakalları olan on dokuzuncu yüzyıl liderlerinin portreleriyle doludur. (Kraliçe Victoria, İngiliz donanmasında bıyığı yasaklamaya teşebbüs etse de girişimi başarısız olmuş, bıyık donanmada her zamankinden daha çok görülür olmuştur.) Dolayısıyla, sakal ve bıyığa karşı önyargılar bir süreliğine unutulmuş, gazeteciler tıraşın ne kadar acı veren bir işlem olduğundan dem vurmıştır.

“Asla güvenilmemesi gereken üç tip erkek vardır: Thames’in güneyinde avlananlar, öğle yemeğinde çorba içenler ve bıyıklarını mumlayanlar.”

Sir James Richards

* * *

Avusturya İmparatoru I. Franz Joseph bıyıklarının favorileriyle birleşmesine izin verdiğinde büyük bir sansasyon koptu ve bu bıyık stiline onun adı verildi.

Öte yandan, kendisi taklit edilmekten hoşlanan biri değildi; 1838 yılında halktan kişilerin bıyık bırakmasını yasakladı ve polise bu kurala uymayanları zorla tıraş etme yetkisi verdi.

Aynı dönemlerde, sakal ve bıyığın havayı filtre ettiğine, doğa şartlarına karşı koruma sağladığına, hatta diş ağrısı ile ciğer hastalıklarını önlediğine dair tıbbi argümanlar öne sürülüyordu. (Özellikle de taş ustaları ile demircilerin meslekleri yüzünden maruz kaldıkları toz ve toksinlerden ünlü bıyıkları sayesinde korunduklarına inanılıyordu.) Sakalsız ya da bıyksız biri normal görülüyor, kadınsı bulunuyor, böyle bir surat zayıflık işareti olarak değerlendiriliyordu. Sakal ve bıyık cinsel gücün göstergesiydi. Victoria dönemi centilmenleri zarif, incelikli sakal ve bıyık tarzlarını benimsiyor, şık kıyafetler kuşanıp monokl takıyor, ellerinde ince kesimli konyak bardaklarıyla salınıp duruyorlardı. Sakal ve bıyık, ofislere tıklıp kalmış, davranışlarından kıyafetlerine kadar her şeyiyle endüstrileştirilmiş bir yaşam tarzı sürdüren orta sınıflar için bile daha doğal bir yaşam tarzının simgesiydi.

Bıyık aynı zamanda emperyal sömürgeciliğin de işaretiydi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Mısır'da görev yapan Alfred Milner, Hong Kong valisi F. D. Lugard ve büyük Afrika kâşifi Sir Richard Burton... Hepsinin de maceracı karakterlerinin bir göstergesi olarak şerefle taşıdıkları bıyıkları vardı. Kenya'da yaşayan ve vahşi hayvanlar avlayan Albay J. H. Patterson belki de avlanma konusundaki cesaretini yansıtabileceğini düşünerek bıyıklarını boynuza benzeyecek şekilde iki büküm haline getirmişti. Pek şahane!

Bu kıl tüy modası ABD'de de hızla yayıldı. Amerikan İç Savaşı (1861-1865) sırasında *Burnsides* denilen bir bıyık tarzı popüler oldu;

Julius von Blaas, I. Franz Joseph, ykş. 1923, tuval üzerine yağlıboya.

Sir Richard Francis Burton, Afrika, ykş. 1860; Ambrose Burnside, ykş. 1865-1880; W. E. "Buffalo Bill" Cody, ykş. 1875.

favorilerle bıyığın birleştiği bu havalı tarz adını General Ambrose Everett Burnside'dan almıştı. 1870'ler ile 1880'lerdeyse neredeyse bütün bıyık tarzları kendine bir şekilde yer buldu. Mark Twain'in benzersiz bir posbıyığı vardı; başkan yardımcısı ve Konfederasyon generali John C. Breckinridge'ın palabıyıkları göz alıyordu. Meksika-Amerika savaşına (1846-1848) katılmış askerler, Kaliforniya altın arayıcıları ve şahane bıyığıyla William Frederick Cody, namı diğer "Buffalo Bill" sınır bölgelerinde yaşayan vahşi adamın bıyıklı ikonografisine katkıda bulunmuştur. O dönemlerde ABD başkanlığı görevini üstlenmiş olan Grover Cleveland, Theodore Roosevelt ve William Taft'ın da güzel bıyıkları vardı (onlardan beri de başka hiçbir başkanın bıyığı olmadı). Sanatçılar şarkılarda ve sahnede bıyığa güzellemler düzmeye başladılar. "If You've Only Got a Moustache" [Ah Bir Bıyığın Olsa] şarkısının sözleri, 1864 yılında "Amerikan müziğinin [tırışlı] babası" Stephen Foster tarafından kaleme alınmıştır:

*Ah, siz zavallı bekâr erkekler!
Umutsuzluğa kapılıp sakın vazgeçmeyin
Yaşadıkça umut hep vardır
Güzellerin kalbini çalmak için
Yaşın ne olursa olsun
Daima yakışıklı görünebilir
Saçın sakalınla kızlara
Her daim kur yapabilirsin
Ah bir bıyığın olsa yeter*

*Bir bıyık, sadece bir bıyık
Yeter, bir bıyığın olsa
Duruşun ya da tarzın önemi yok
Şanın, soyun önemi yok
Bunların hepsi geçmişte kaldı
Genç bayanlar soyadlarını değiştirirken
Morali bozmaya mahal yok
Ya da git ve cüretkâr bir şeyler yap
Gene de beş para etmez yaptığın
Ah bir bıyığın olsa yeter
Bir bıyık, sadece bir bıyık
Yeter, bir bıyığın olsa*

*Kafan tuğla kadar kalın
Ve bir top kadar boş olabilir
Ah gözlerin çimen yeşili olabilir
Ya da kalbin taş kadar pekin.
Ama dinle sana tavsiyemi
Paraya ve aşka erersin
Kızlarla aran harika olur
Ah bir bıyığın olsa yeter
Bir bıyık, sadece bir bıyık
Yeter, bir bıyığın olsa*

*Bir zamanlar kedere ve gözyaşına boğulmuştum
Reddedilmişim çünkü, biliyorsun
Koştum gittim ırmağa
Bu acıdan kurtulayım diye
Bir dostumdu veren tavsiyeyi
Ve tam vaktinde engelledi atlamamı
Şimdi evde bir karım ve on varisim var
Hepsi de güzel bir bıyık sayesinde
Bir bıyık, bir bıyık
Hepsi de güzel bir bıyık sayesinde*

Avrupa ülkelerinde de bıyığın popülaritesi giderek arttı ama (heyhat!) sonra yok oldu: Bavyera Kralı 1838 yılında adamlarının bıyık bırakmasını yasakladı, fakat yasak uzun sürmedi. On dokuzuncu yüz-

Avusturya Arşidükü
Franz Ferdinand.

yılın başlarında Fransız askerlerinin, Macar süvarilerinin ve Prusya askerlerinin bıyığı vardı; bıyık zaman içinde bütün Avrupalı askerler için bir tür mecburiyet halini aldı. 1890 yılında Macaristan'da çıkan bir yasa, erlerin bıyığını kesmesini yasaklıyordu. Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın (1863-1914), uçları yukarı doğru kıvrık, mumlanmış bıyıkları vardı. İspanyollar ve Fransızlar, şöhreti eskilere dayanan bıyıklarını gururla taşıyorlardı.

Maço bıyığı tüm Avrupa'da askerlerin şaşmaz özelliği idi. Askerler bu bıyığı makasla düzeltiyor, mumluyor, boyuyor, kişiliklerinin güçlü bir sembolü haline getiriyorlardı. On dokuzuncu yüzyıldan II. Dünya Savaşı'nın ortalarına dek İngiliz ordusundaki bütün rütbelere askerlerin bıyıklarını kesmesi yasaklanmıştı. Bıyık yanlısı bu nizamname, ordu mensuplarının tıraş olma hakkı için güçlü bir lobi faaliyeti yürütmesiyle birlikte 1916 yılında yürürlükten kaldırıldı. Buna rağmen, bıyık yüksek askeri rütbenin işareti haline gelmişti. Düşük rütbeli subayların sadece ince bıyık bırakmasına izin veriliyor, subaylar hiyerarşide yükseldikçe dudaklarının üstünü kaplayan, gösterişli ve gür bir bıyık bırakabilme hakkı kazanıyorlardı. Komutanlar dışındaki askerlerin sakal bırakmasına izin verilmiyordu. Asker bıyığı, şerefli bir statü sembolüydü (daha fazla "kıl" daha fazla "güç" demekti).

* * *

Sakal Fobisi Örnekleri: 1862 yılında, bıyıktan nefret eden İngiliz Henry Budd, vasiyetine oğullarından biri bıyık bırakacak olursa derhal mirasından mahrum bırakılacağını belirten bir madde ekletti.

İngiltere’de yayımlanan *Punch* dergisinde, 1854 yılında, ülkenin bütün şehir ve kasabalarındaki sakallı ve bıyıklı erkek bolluğuyla alay eden bir yazı çıktı. Sakal ile bıyığın olumlu ve olumsuz yönlerinin altını çizen “Akıl ve Ustura” adlı bu makalede şöyle deniyordu: “Yürekli kaptanlar bıyık bırakır, bu bakımdan bazı insanlar bıyığa övgüler düzer. Madrabazlar yürekli kaptanlar gibi görünmek için, müzik öğretmenleri de yabancılar gibi görünmek için bıyık bırakır, bazıları da bu bakımdan bıyığı kötüler. Bu felsefe değildir.” 1860’lara gelindiğinde, Victoria döneminin en saygıdeğer erkeklerinin sakal, bıyık ve favorisi vardı. Okyanusun iki yakasında da temiz tıraşlı, nazik nazik konuşan diplomatların yerini, cesur ve kararlı erkekler almıştı ki bu erkeklerin cesareti ve kararlılığı öncelikle yüzlerindeki kıllardan anlaşılıyordu.

* * *

**III. Napolyon’un (1808-1873),
imparator bıyığının ucunu sivriltmek için bol miktarda
mum kullandığı bilinmektedir.**

“Bıyık düzgün ve tertipli olmalı, çok kallavi olmamalıdır. Dolayısıyla bıyığın uçlarını kesmek ya da kıvrarak iğne gibi inceltmek şeklindeki züppelikler –her ne kadar Fransız İmparatoru öyle yapıyor olsa da– kesinlikle kibrin kanıtıdır.”

İyi Bir Toplumun Sahip Olması Gereken Alışkanlıklar: Hanımlar ve Beyler için Ahlak Kılavuzu, 1858

Alman İmparatoru
II. Wilhelm, ykş. 1890.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında tarak, fırça, mum, yağ, boya ve file üretimine dayalı bir sektör ortaya çıktı ve bu sektör ilk gerçek bıyık devriminin önlenemez yükselişine hizmet etti. 1872’de yiyecek kırıntılarının yüzdeki kıllara takılmasını engelleyen bir ürünün patenti alındı; bu ürün sakal, bıyık ve favorilere özel çeşitleriyle hızla yayıldı. Bıyık tarak ve kalıplarının her şekli ve boyutu piyasaya sürüldü. Yüzyılın sonuna doğru, Kayser II. Wilhelm’in adını taşıyan bir bıyık şekillendirici (bir tür bıyık

sutyeni) moda oldu. Bıyık bırakanlar, ısıtıcı aparatı olan bir bıyık maşası bile satın alabiliyorlardı. Bıyık tekrar moda olunca zeki tüccarlar bıyığı şıklaştıracak çeşitli ürünlerle ortaya çıktılar.

“Gösterişli bir bıyık sert bir çehreyi yumuşatabilir.”
Sir Robert Eric Mortimer Wheeler, arkeolog,
(1890-1976)

BIYIK FİNCANLARI

1800'lerde icat edilen bıyık fincanları bugün koleksiyoncuların hayallerini süsleyen eşyalar arasındadır. Victoria döneminde çoğu erkeğin etkileyici bıyıkları vardı; pek çoğu bıyıklarını mumluyor, boyuyor, tarıyor ve kıvırıyordu. İtinayla şekillendirilmiş bu bıyıklar sıcak çayla temas edince (İngiliz erkekleri çok fazla çay içerdi) bıyığın mumu eriyor, boyası akıyor ve bıyıklı beyefendiyi mahcup edecek görüntüler ortaya çıkıyordu. Bu nedenle, zeki bir İngiliz çömlekçi olan Harvey Adams bir "bıyık koruyucu" icat etti. Fincanın bir kenarına oturtulan ve ortasında ufak bir açıklık bulunan bir parça, beyefendilerin bıyıklarını ve üst dudaklarını ıslatmadan çaylarını yudumlayabilmesini sağlıyordu. Bu yenilik popüler olup İngiltere'den Avrupa ve Kuzey Amerika'ya kadar yayıldı. 1901 yılında ABD'de ayrı bir parça olarak takılıp çıkarılabilir bıyık koruyucusunun patenti alındı.

Victoria dönemine ait gümüş kaplı bıyık fincanı, Simpson, Hall, Miller & Co. tarafından yapılmıştır, Connecticut.

K. C. Gillette, Gillette's tıraş makinesi patentinin ön kapağı, 15 Kasım 1904.

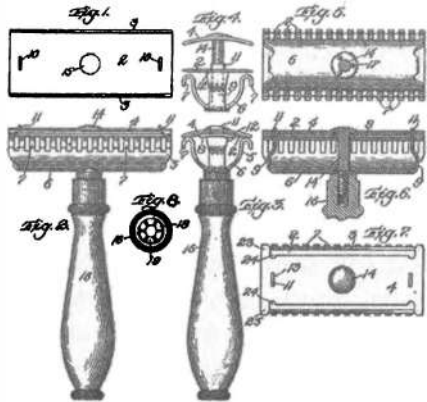
No. 776,184.

PATENTED NOV. 15, 1904.

K. C. GILLETTE.
RAZOR.

APPLICATION FILED DEC. 2, 1904.

25 sheets.

Witnesses:
R. M. Randolph
J. H. S. S. S.

Inventor:
K. C. Gillette
E. G. M. S. S.

BIYIK FİLELERİ

Bıyık filesi, şekil alması için bıyığa tutturulan bir tülbentti. Victoria çağında popüler olan bu ürün, Kayser Wilhelm'in kullandığına benzer bir tür bıyık sutyeniydi.

* * *

**Fritz Baudish 1912 yılında tasarladığı
bir bıyık ve dudak koruyucusunun patentini aldı
(patent numarası GB191127119).**

**Bu ürün temel olarak içeceğini yudumlayan birinin
katlayarak fincanın kenarına yerleştireceği, bıyığı kuru
tutan antiseptik bir kâğıt diskten oluşuyordu.**

Fakat on dokuzuncu yüzyılın üstünden çok geçmeden bıyık modası Britanya İmparatorluğu'nda düşüşe geçti. (Aslında sakal-bıyık karşıtı hareket, kendisi de bıyıklı olan King Camp Gillette'in 1890'lar-da kullan-at jiletli tıraş makinesini piyasaya sürmesiyle başlamıştı.) Yirminci yüzyılın başlarında Amerikalılar tüm güçleriyle bıyığa karşı saldırıya geçtiler. 1903'te bir *Chicago Tribune* gazetesi muhabiri işlek bir caddenin köşesinde durmuş, caddeden bir saat içinde 3000 erkeğin geçtiğini tespit etmişti; muhabirin bildirdiğine göre, bu erkeklerin 1656'sı temiz tıraşlı, 108'i sakallı ve 1236'sı bıyıklıydı. Böylelikle, muhabir tıraş olma eğiliminin ülkeye yayılmaya başladığı sonucuna varmıştı. Aynı yıl *Harper's Weekly* gazetesinde "Sakalın Ölümü" başlıklı bir makale yayımlanmıştı; bu makalede "dürüstlüğü" nedeniyle hayranlık duyulan temiz tıraşa merhaba deniyor, yüzdeki kıllara da artık veda ediliyordu.

Tıp bile sakalın aleyhine dönmüştü. 1909'da *New York Times*'da "Bakteri Yuvası Bıyık: Öpüşmek Fransız Kadınının Dudağına Bir Sürü Mikrop Bulaştırıyor" başlıklı kısa bir yazı yayımlandı. Bu yazı-da Fransız bir bilim insanı yaptığı deneyin sonuçlarını açıklıyordu; bu sonuçlara göre, bıyıklı erkeklerin dudakları "kadınların dudaklarına tüberküloz, difteri, zatürre ve daha birçok nahoş hastalığın mikrobunu bulaştırıyordu." İngiltere'nin önde gelen tıp dergilerinden *The Lancet*

de bıyıklı erkeklerin gribe yakalanma olasılığının daha fazla olduğunu yazmıştı; kıllar, hava filtresi işlevi görmekten ziyade mikropların bariyerine çok elverişli bir ortam oluştuyordu.

Christopher Oldstone-Moore “Yirminci Yüzyılın İlk Yıllarında Amerika’da Bıyık ve Erkeklik Kodları” adlı yazısında, yirminci yüzyılın son derece bilimsel ve ihtiraslı doğasının hastalıkların önlenmesini, kamusal hijyeni, gençliği, disiplini ve kurumsal hedefleri teşvik ettiğinden bahseder. Yirminci yüzyılda temiz tıraşlı bir surat erkeğin temiz, düzenli, ekip çalışmasına yatkın ve güvenilir biri olduğunu gösterirken, bıyık tam tersi özelliklere işaret ediyordu. Bu yeni kurumsal değerler beyaz yakalı erkeği tanımlıyordu: çocuksu, atletik, güvenilir ve erdemli. Bıyık bırakmak, özellikle de kırılgan bir bıyığa sahip olmak kişinin kariyerini geriletebilirdi. Örneğin, 1917 yılına gelindiğinde, Burlington Northern Railroad şirketi, kondüktörlerinin sakal ve bıyık bırakmasına izin vermiyordu. Illinois, Evanston’daki polis teşkilatı, bünyesindeki polislerin tıraş olmasını emretmişti. Diğer polis departmanları da Illinois’i takip ettiler. Erkekler I. Dünya Savaşı’ndan herhangi bir yüz kılıyla, özellikle de bıyıkla geri dönerse eşleri şikayet ediyordu çünkü artık bıyık affedilmez bir ataerkillik simgesiydi. Bıyık, “eski vatan” Avrupa’nın askeri gücünü akla getiriyordu. Yirminci yüzyıl berberleri de erkeklerin bu tıraşlı imajını korumaya elbette ki pek hevesliydi.

Bıyık Fobisi Örnekleri:

“Sağduyu ve zekâ sahibi hiçbir sivil bıyık bırakmaz.”

Charles MacLaren, *Scotsman*’ın editörü, 1891

* * *

En Pahalı Bıyık Kimindir?
Avusturalyalı kriket oyuncusu Merv Hughes 1980'lerin
sonu ile 1990'lı yılların başında bıraktığı palabıyığını
200.000 pounda sigortalattı.

Avusturalya, Fitzroy'da bir yola şablonla yapılmış bir
Merv Hughes tasviri.

MODERN DÖNEMDE BIYIK

*“Dışarıda kocaman kara bıyıklı bir adam var.
Ona söyleyin, aynısından bende de var.”*

Groucho Marx

Eğer yirminci yüzyılda büyüdüyse, kafanızdaki bıyık imgesi ister istemez filmlerde, televizyonda, çizgi romanlarda ve reklamlarda sürekli olarak karşılaştığınız bıyık görüntüleriyle şekillenmiştir (ya da çarpıtılmıştır). Yirmi birinci yüzyılda gelişen yeni medya ve sosyal medya da imaj biçimlerinin, tarz konusundaki yeniliklerin, son moda trendlerin, yüz kıllarıyla ilgili pek incelenmemiş stereotipler ile kültürel öngörülerin daha da büyük bir hızla yayılmasına imkân veriyor.

Marcel Proust, 1900

Yirminci yüzyılın önde gelen bıyıklı figürleri, yüzyıl ilerlerken bıyığın nasıl tanımlandığını (ve bazı örneklerde nasıl aşağılandığını) anlamamıza yardımcı olabilir.

Çalı gibi kaşları ve posbıyığıyla Groucho

Marx'ı; faşist bıyıklarıyla Joseph Stalin ve Adolph Hitler'i; beceriksiz Keystone Polisi olarak Chester Conklin'i; düşük bütçeli melodramlardaki Fu Manchu bıyıklı kötü adamları; benzersiz sanatsal bıyıklarıyla Salvador Dali ve Marcel Proust'u; kırılmış kabarık saçları ve bıyığıyla eksantrik bilim dâhilerinin en meşhur örneği olan Albert Einstein'ı hatırlayın. Bıyık deyince son yüzyılda yaşamış ne çok ünlü yüz akla geliyor!

Albert Einstein, 1921

TİCARİ MARKA OLAN BIYIKLAR: BIYIK SATIŞLARI ARTIRIYOR!

Reklamcılık dünyasında tüketicinin aklında kalacak bir ürün maskotu bulduysanız, reklam işinin büyük bir kısmını hallettiniz demektir. Aşağıdaki reklam kampanyalarında, türlü çeşit ürünün dikkat çekmesini sağlayabilmek için kültürümüzde cana yakınlıkla, sevimlilikle veya aşçılık konusundaki maharetle ilişkilendirilen sakallı ve bıyıklı stereotipler ya da maço görünümlü erkekler kullanılmıştır.

- Brawny Man: 1974’de Brawny tuvalet kâğıtları için yaratılan bir karakter.
- Hathaway Gömlekli Adam: C. F. Hathaway’in 1950’lerdeki gömlek kampanyası.
- Camel Adamı: 1970’ler ile 1980’lerin sigara kampanyası.
- Mr. Whipple: Charmin tuvalet kâğıdı, 1964-85.
- Got Milk?: Yüzlerinde şakacı süt bıyıkları olan kadın ve erkeklerin kullanıldığı reklam kampanyası. 1993’de başlamıştır, bugün hâlâ sürmektedir.
- Juan Valdez: Kahve reklamlarının romantik sözcüsü. 1959’da Kolombiya Kahve Yetiştiricileri Milli Federasyonu tarafından yaratılmıştır.
- Julius Pringles: Pringles patates cipslerinin yüzü.
- Cap’n Crunch, nam-ı diğer Horatio Magellan Crunch: kahvaltı gevreği maskotu.
- Şef Boyardee, eski Şef Boy-Ar-Dee: konserve gıda maskotu.
- Frito Bandito: Frito’nun reklamlarında kullanılan karakter, bir dönem için adı mısır cipsinin ta kendisi demektir.

* * *

**En İyi Takma Bıyık:
Bay Patates Kafa’nın takıp çıkarılabilir göz alıcı
posbıyığı.**

HOLYWOOD BIYIĞI: ŞÜPHEDEN İNCELİĞE

Sinemanın ilk günlerinden beri, (Charlie Chaplin'in 1914'te canlandırmaya başladığı sevimli ancak talihsiz serseri rolü de dâhil olmak üzere) Hollywood'un popüler bıyıklı karakterleri bıyığa komik bir ruh kazandırdılar. 1920'lerde filmlerde kaytan bıyıklı kötü adamlar görülmeye başlandı (siyah kepli ve bıyıklı bir zalim tarafından demiryolu raylarına bağlanan zavallı Nell'i hatırlayın). Ronald Colman ile Douglas Fairbanks, Sr.'ın bıraktığı bıyıklar ise zariflik ve inceliğin göstergesi haline gelmiştir. 1930'larda da Clark Gable ve Douglas Fairbanks, Jr.'ı romantik öncüler haline getiren şey, alameti farikaları olan zarif bıyıklarıydı. Gable, büyük oranda bu bıyığı sayesinde Hollywood'un kralı olarak tanınmıştır. Rhett Butler'ın *Rüzgâr Gibi Geçti*'deki bıyığı ise erkekliği, saldırganlığı, ben-merkezciliği ve şıklığı simgeleyerek bıyığın yeni anlam katmanları kazanmasını sağlamıştır. (Genelde temiz tıraşlı olan Bing Crosby bile 1935'de rol aldığı *Mississippi* adlı müzikal film için bıyık bırakmıştır.)

Charlie Chaplin'in 1921 tarihli
Yumurcak (The Kid) adlı filminin
tanıtım fotoğrafı.

1938 tarihli *Rage of Paris* adlı filmin tanıtım fotoğrafı. (Soldan sağa) Mischa Auer, Danielle Darrieux & Douglas Fairbanks, Jr.

“Benimle ilgili dedikoduları kimin yaydığını bilmediğimi sanma... O cadaloz hakkında onca güzel şey söyledikten sonra... Onu elime geçirirsem bıyıklarını tek tek yolacağım.”
Tallulah Bankhead’in Bette Davis’e dair sözleri.

Clark Gable.
Combat America filminin poster, 1941

* * *

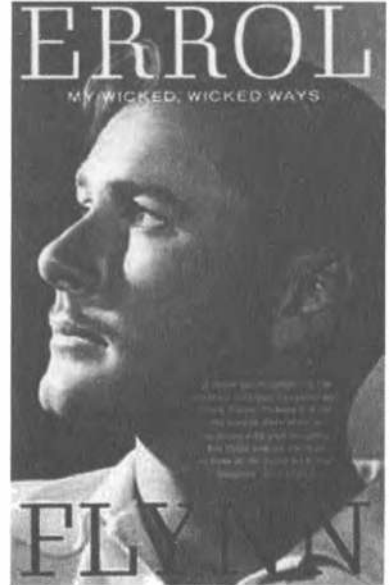
Bıyık 1930’larda İngiltere’de bilhassa popülerdi ve bıyık stillerine Koca Bıyığı, Gölge Bıyık, Tümgeneral Bıyığı, Muhafız Bıyığı, Yüzbaşı Bıyığı ve Naip Bıyığı gibi isimler veriliyordu. (Bu stilleri Ekler’de bulabilirsiniz.)

John Waters ,Cannes'da, 2007.
Fotoğraf, Alain Zirah.

“Benim görünüşüme attığım imza bıyıklarımıdır. Bıyıklarımı on dokuz yaşındayken Little Richard şerefine bıraktım. Her gün düzeltirim bıyıklarımı. Üst kısmını düzeltmek için bir ustura, altlar içinse makas kullanırım ve bir kalemle içini doldururum. Bunu yapmaya o kadar alıştım ki gözlerim kapalı bile yapabilirim.” John Waters, *Guardian*, 11 Aralık 2010.

**1930’ların
Hollywood’unda
“Kadınlar makyajsız,
homoseksüeller
‘sakalsız’,
heteroseksüel erkekler
ise bıyiksız toplum
içine çıkmazlardı.”
Stephen Colbert, *I Am
America (And So Can
You!)***

Aktör Errol Flynn (1909,1959).

SİNEMANIN MUHTEŞEM BİYİKLERİ: KÜÇÜK BİR TEST

Filmler bize bıyıklı yüzleri nasıl yorumlamamız gerektiğine dair kapsamlı bilgiler sunar. Bıyık filmlerde önce bıyıklarının buran kötü adam tipleriyle görünür olmaya başlamış, sonra komik anti-kahramanlara ve aksiyon peşindeki neşeli adamlara kadar yayılmıştır. Sizin sinemada en beğendiğiniz bıyıklar hangileri? Aşağıdaki ünlü aktörleri oynadıkları filmlerle eşleştirin:

1. Douglas Fairbanks (1883-1939)	10. Lee Van Cleef (1925-1989)
2. Chester Conklin (1886-1971)	11. Robert Goulet (1933-2007)
3. Charlie Chaplin (1889-1977)	12. Burt Reynolds (1936-)
4. Julius Henry “Groucho” Marx (1890-1977)	13. Billy Dee Williams (1937-)
5. Ronald Charles (1891-1958)	14. Richard Pryor (1940-2005)
6. Clark Gable (1901-1960)	15. Richard Roundtree (1942-)
7. Errol Flynn (1909-1959)	16. Sam Elliott (1944-)
8. David Niven (1910-1983)	17. Cheech Marin (1946-)
9. Charles Bronson (1921-2003)	18. Eddie Murphy (1961-)
	19. Sacha Baron Cohen (1971-)

A. *Borat*

B. *Brigadoon*

C. *Captain Blood (Kanlı
Korsan)*

D. *Coming to America
(Amerikan Rüyası)*

E. *Deliverance (Kurtuluş)*

F. *Duck Soup*

G. *Gone with the Wind* (Rüzgâr Gibi Geçti)

H. *Keystone Kops* (Keystone Polisleri)

I. *Robin Hood*

J. *Shaft* (Korkusuz)

K. *Superman III*

L. *A Double Life* (Çifte Hayat)

M. *The Empire Strikes Back* (İmparatorun Dönüşü)

N. *The Good, the Bad and the Ugly* (İyi, Kötü, Çirkin)

O. *The Lion King* (Aslan Kral)

P. *The Magnificent Seven* (Yedi Silahşörler)

R. *The Pink Panther* (Pembe Panter)

S. *The Tramp* (Serseri)

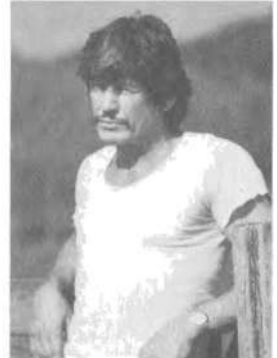
T. *We Were Soldiers* (Bir Zamanlar Askerdik)

Richard Pryor

Richard Roundtree

Charles Bronson

Yanıtlar: 1-I, 2-H, 3-R, 4-F, 5-L, 6-G, 7-C, 8-Q, 9-P, 10-N, 11-B, 12-E, 13-M, 14-K, 15-J, 16-S, 17-O, 18-D, 19-A.

Ron Jeremy, 2005.

Porno bıyığı: 2000 adet porno filminin yıldızı olan Ron Jeremy doktor bir baba ile editör bir annenin oğluydu. Bu bıyık ikonu tiyatro okumuştur. İlk bıyıklı ünlü porno yıldızı ise 1970’lerde devasa aletiyle bilinen aktör John Holmes’tü.

* * *

Groucho Marx, kapkalın kaşlarına uyacak bir bıyık uzatamadığı ilk vodvil günlerinde ya yapıştırma bıyık ya da profesyonel makyaj boyası kullanıyordu.

Greg Williams’ın çizdiği Groucho Marx karikatürü

YÜZYIL ORTASI BIIYIĞI

1940’lara gelindiğinde, çoğu aktör belki de II. Dünya Savaşı’nda adı çıkan hayli tekinsiz bıyık tarzlarına tepki olarak bıyıklarından tamamen vazgeçmişti. *New York Times Sunday Magazine*’de yazan gazeteci

Edith Efron, bıyık meselesini 1944'te şöyle değerlendiriyordu: “Bugün bıyık pek çok rol canlandırıyor. Chaplin’de zavallılığı, Hitler’de psikopatlığı, Gable’da zarıflığı, Lou Lehr’de acayıplığı. Bıyık bizleri şaşırtıyor, büyülüyor, eğlendiriyor ve iğrendiriyor.” Yani bıyık gene “şüpheli” bir konuma oturtulmuştu. Diğer taraftan, İngiliz aktör Jimmy Edwards “bıyıklı erkeklerin iyi karakterli olduğunu” göstermek için 1947’de bir Londra barında Palabıyık Kulübü’nü kurdu. Benzer kulüpler bütün Avrupa’da hızla yayıldı (bkz. Ekler’de yer alan “Modern Bıyık Hareketinin Şampiyonları” adlı bölüm). Ama bütün bu çabalara rağmen, bıyık modası sonraki on yılda da düşüşünü sürdürdü. II. Dünya Savaşı’ndan dönen erkekler, G. I. Bill’in desteğiyle eğitim aldıktan sonra orta sınıf mesleklerine yönelerek Amerikan rüyasını hayata geçirirken temiz tıraşlı bir görünümü benimsediler. Kültür hâlâ savaşın etkisindeydi ve Hitler’i akla getirebilecek her şeyden (stilistik öğeler de dâhil olmak üzere) kaçınılıyordu. Adını 1917’deki Meksika Devrimi’nin gerilla lideri Emiliano Zapata’dan alan Zapata bıyığı, (Marlon Brando 1956 tarihli *Viva Zapata!* filminde onu canlandırdıktan sonra) bir süreliğine popüler oldu, ama 1950’lerde yaşayanların hâkim çoğunluğu keçisakallı, bıyıklı, bereli, şiir dostu marjinal beatniklere tanık oldu.

Adolf Hitler (1889-1945)

Emiliano Zapata Salazar
(1879-1919)

Capcanlı geçen 1960’larda yeniden patlak veren yüz kılları modasına (“savaşma seviş” düsturu gereğince, yani militarist bir tarzda olmadığı sürece) bıyık da dâhildi. Bıyığın 1960’lardaki dönüşü öyle muhteşem oldu ki (1777’de İngiltere’de

Robert Goulet (1933-2007);
Robert Goulet'nin
mirasçısının izniyle.

kurulan) Kent Brushes şirketi uzun ömürlü bıyık fırçasını tekrar piyasaya sürdü. Robert Goulet gibi aktörler, daha sonraları Burt Reynolds gibi starların da öykündüğü üzere, baştan çıkarıcı erkeksiliğin simgesi olarak bıyığın şanını sürdürmeye devam etti. 1960'ların nihai moda belirleyicisi olan The Beatles'ın bütün üyeleri, (1967 tarihli *Sgt Peppers Lonely Hearts Club Band* albümünün kapağındaki gibi) bazen hep birlikte olmak üzere dönem dönem bıyık bırakmışlardır. Hippi hareketi revaçtayken Jimi Hendrix, David Crosby, Frank Zappa ve Jerry Rubbin gibi farklı farklı ünlü şahsiyetlerin klasik bıyıklarına, gösterişli saçlarına ve

her türden yüz kılının şahlanışına tanık olduk.

Bir diğer klasik bıyık tarzı da gey bıyığıdır. Gey bıyığı 1970'lerde ortaya çıkmış, The Village People grubunun üyelerinde vücut bul-

Jimi Hendrix Experience'in reklam
fotoğrafı, 1968.

muştı. The Village People'n bıyıklarına ise kaba saba botlar, dar kot pantolonlar ve deri montlar giyerek bakımlı bıyıklarıyla dolaşan son derece maço San Francisco erkekleri esin kaynağı olmuştu. 1970'lerde bunun yanında gey, heteroseksüel ve biseksüel pornografik filmler de popülerlik kazandı; bu filmlerdeki erkek oyuncuların uçları aşağı sarkan bıyıkları vardı. Bazı eleştirmenlere göre, bıyığın 1980'ler ile 1990'larda yok olma eşiğine gelmesinin sebebi geyliğin, biseksüelliğin veya *swinger*'liğin işaretine dönüşmesidir.

Peki, bunun sebebi kültürel homofobi

miydi, yoksa bıyıklı erkeklerin suratlarının (dolayısıyla cinsel yönelimlerinin) yanlış okunmasını istememeleri miydi?

Burt Reynolds

Öte yandan, aynı yıllarda bazı ünlülerin bıyıkları neredeyse kendileri kadar ünlüydü, bu ünlülerin arasında aktör Burt Reynolds'ı, Olimpiyat şampiyonu yüzücü Mark Spitz'i, kurt avukat Alan Dershowitz'i, şarkıcı Steve Wonder'ı, medya girişimcisi Ted Turner'ı, film eleştirmeni Gene Shalit'i, *Magnum*'un yıldızı Tom Selleck'i ve Kanadalı şarkıcı Burton Cummings'i sayabiliriz. Hepsi de en azından bir süreliğine, belki de daha genç görünebilmek arzusuyla, bıyısız yeni görünüşleriyle

arz-ı endam ettiler, ama alameti farikaları olan bıyıklarını çok geçmeden yeniden uzattılar.

1990'larda bıyıksızlık hüküm sürüyordu ve bıyıklı bir erkek bu ortamda hemen dikkat çekiyordu. Bu kuralın istisnası, dünyanın dört bir yanındaki grafiti sanatçılarının reklam panolarındaki bütün figürlere bıyık çizmesiyle ortaya çıkan şakacı bir sanatsal eğilimdi. Bu sanatsal eğilimi, ünlü şahsiyetlerin dudaklarının üzerinde bir "süt bıyığıyla" görüldüğü "Sütünüz var mı?" adlı oldukça popüler bir süt reklamı izledi. 1990'ların sonlarında yalnızca on milyon Amerikan erkeğinin bıyıklı olduğu düşünülüyordu. Ama Movember (bkz. Ekler) gibi yardım kampanyalarının ortaya çıkmasıyla birlikte, erkekler bıyığın sınırsız bir eğlence kaynağı olabileceğini yeniden keşfetmeye başladılar: Bıyıklar mumlanabilir, boyanabilir, kıvrılabilir, öpüşmeden önce çeşitli soslara batırılabilirdi. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru, üniversite kampüslerindeki genç erkekler, belki de ironik bir tavırla, Fu Manchu tarzından kaytan bıyığa, porno bıyıklarından posbıyığa çeşit çeşit bıyıklar bırakmaya başladılar.

Tom Selleck *Magnum* dizisinin TV setinde, 1984. Fotoğraf, Alan Light.

Belgesel Bıyığı: Morgan Spurlock, yalnızca McDonald's ürünleriyle beslenerek on iki kilo alışı hakkında çektiği Şubat 2004 tarihli *Super Size Me* [Şişir Beni] adlı belgeseliyle meşhur oldu; belgeselde Spurlock'la birlikte bıyığı da meşhur olmuştu ama maalesef kendisi artık bıyıksız. Spurlock'un 2012'de çektiği son filmi *Mansome*, yüz kıllarının erkek bakımı tarihindeki yerine dair bir tartışma içeriyor; bu tartışmada elinizdeki kitabın yazarıyla yapılmış bir röportaj da bulunuyor!

TELEVİZYONUN MUHTEŞEM BİYIKLILARI

Televizyon, kamuoyunun bıyığa dair fikrinin biçimlenmesinde büyük rol oynamıştır. Aşağıdaki listede müzisyeninden komedyenine, entelektüelinden sunucusuna televizyonlarda boy gösteren bıyıklı ünlüler sıralanmıştır:

- John Astin (*The Addams Family*'deki Gomez Addams)
- Sonny Bono (*The Sonny and Cher Comedy Hour*)
- Walt Disney (animasyon imparatorluğunun kurucusu)
- Denniz Franz (*NYPD Blue*)
- Sherman Helmsley (*The Jeffersons*)
- Christopher Hewett (*Mr. Belvedere*)
- Hulk Hogan (Amerikan güreşçisi)
- Gabriel Kaplan (*Welcome Back, Kotter*)
- Bob Keeshan (*Captain Kangaroo*)
- Hal Linden (*Barney Miller*)
- Dr. Phil McGraw (sohbet programı terapisti)
- Rob Reiner (*All in the Family*)
- Dan Rowan (*Rowan & Martin's Laugh-In*)
- Geraldo Rivera (kültür-sanat muhabiri)
- Tom Selleck (*Magnum*)
- Gene Shalit (film eleştirmeni)
- Dick Smothers (*The Smothers Brothers Comedy Hour*)
- John Stossel (*20/20* programının sunucusu)
- Alex Trebek (*Jeopardy* programının sunucusu; artık tıraşlı)
- Guy Williams (*Zorro*)

**Süper kahramanların hiçbir zaman bıyığı olmaz.
Süper haydutlarınsa bazen olur. Ama iki kategorideki
en iyi karakterlerin bazılarının yaratıcısı olan Marvel's
Stan Lee, bıyığını gururla taşıyor!**

ÇİZGİ FİLM VE ÇİZGİ ROMANLARDAKİ BİYİKLİ KAHRAMANLAR

Televizyonda görülen bıyıklı ünlüler listesi, dostane bıyıklılardan zalimane bıyıklılara kadar çeşitlilik gösteren çizgi film kahramanları da dâhil edilmedikçe tamamlanmış sayılmaz. Bıyıkla ilgili öngörülerimizin, çağrışımlarımızın ve irdelenmemiş önyargılarımızın çoğu, gördüklerimizden en fazla etkilendiğimiz dönem olan çocukluk dönemimizde başında saatler geçirdiğimiz çizgi film ve çizgi romanlardaki karakterler vasıtasıyla şekillenmiştir.

Stan Lee, 2011 New York
Comic Con'da. Fotoğraf, Luigi Novi.

- Asteriks ve Oburiks (*Galyalı Asteriks'in Maceraları*)
- Big Gay Al (*South Park*)
- Boris Badenov (*The Rocky and Bullwinkle Show*)
- Performans Sanatçısı Bruce, Carter Pewterschmidt, Celeveland Brown ve Tom Tucker (*Family Guy*)
- Kaptan Hook (*Peter Pan*)
- Başmüfettiş Jacques Clouseau (*Pembe Panter*)
- Clo-Clo (*The Adventures of Nero*)
- Dick Dastardly (*Wacky Races*)
- The Lorax (*Dr. Seuss's The Lorax*)
- Mario ve Luigi (*Süper Mario Kardeşler*)
- Zalim Ming (*Flash Gordon*)

- Geppetto Dede (*Pinokyo 'nun Maceraları*)
- Monty (*Chip 'n' Dale: Rescue Rangers*)
- Patates Kafa (*Oyuncak Hikâyesi*)
- Ned Flanders (*Simpsonlar*)
- Ringmaster (*Dumbo*)
- Snidely Whiplash (*Dudley Do-Right*)
- Bay Spacely (*Jetgiller*)
- Thomson ve Thompson (*Tenten'in Maceraları*)
- J. Wellington Wimpy (*Temel Reis*)
- Karavana Sam (*Looney Tunes*)

* * *

Süper Mario Kardeşler adlı sevimli video oyunun yıldızı Mario ilk çıkışını 1981'de yapmıştı. Mario'nun koca bir kafası, koca bir bıyığı ve kırmızı bir şapkası vardı, çünkü bu karakteri Nintendo için yaratan Bay Miyamoto, Mario'nun saçlarını ya da yüzündeki unsurları tamı tamına yapabilmesini sağlayacak teknik araçlara sahip değildi.

GEY BIYIĞI ERKEKSİLİĞİ

Erkekleri seven erkekler tarih boyunca sosyal, sınıfsal veya stilistik normları takip ederek heteroseksüel hemcinsleriyle aynı tarzda sakal ve bıyık bırakmışlar ya da aynı tarzda tıraş olmuşlardır. Victoria dönemi erkekleri gayet kıllıyken, Oscar Wilde tıraş olma hevesinden hiç vazgeçmedi. Ne var ki, zorlu zamanlarda bir eşcinsel olarak yapmak isteyeceğiniz en son şey öne çıkmaktır. San Francisco'nun Castro bölgesinde yaşayan geylerin 1970'lerde bıyığı homo-maço üniformalarının bir parçası olarak benimsemesiyle birlikte bu durum da değişmiştir. Bıyık, o zamandan beri pek çok kişi tarafından gey, biseksüel ya da *swinger* olmanın bir işareti olarak değerlendirilir.

“Onlar [eşcinseller] bıyığa ve kısa şortlara daima sahip çıktılar. Bunları bizler için kullanılamaz hale getirdiler... Bıyık sizi gey yapmaz ama işinizi kolaylaştırmaz da.”
Stephen Colbert, Comedy Central kanalında yayınlanan *Colbert Report* adlı programdan, 30 Ocak 2008.

GEY VE BİSEKSÜEL BİYIKLARININ TARİHÇESİ

Eşcinsellerin bıraktığı gösterişli bıyıkların rastgele oluşturulmuş şu listesini bir inceleyin!

- Edward Albee (1928-): ABD’li senaryo yazarı; *Kim Korkar Virginia Woolf’tan*’ın yazarı.
- C. P. Cavafy (1863-1933): Eşcinsel Yunan şair.
- Erasmus (1466 – 1536): Hollandalı Rönesans hümanisti.
- Rainer Werner Fassbinder (1945 – 1982): Alman film yönetmeni.
- Kont Adelsward Fersen (1880-1923): Düğününde pembe komünyon yaptıran kont.
- Erron Flynn (1909-1959): Ara sıra bıyık bırakan biseksüel film yıldızı.
- E. M. Forster (1879-1970): İki genç oğlan arasındaki aşkı anlatan *Maurice*’in yazarı.
- John Galliano (1960-): Gözden düşmüş bir moda tasarımcısı.
- Horatio Herbert, Lord Kitchener (1850-1916): İngiliz ordusuna albay ve asker alımları için hazırlanan posterin yıldızı.
- John Maynard Keynes (1883-1946): İngiliz iktisatçı.

Lord Kitchener
İngiliz vatandaşlarını
I. Dünya Savaşı için ordusuna
katılmaya çağırıyor, 1914.

Tennessee Williams, 1965.

- William Somerset Maugham (1874-1965): Romancı, (sodomozist öğeler içermeyen) *Of Human Bondage* kitabının yazarı.
- Armistead Maupin (1944-): Romancı; *Kent Masalları* serisinin yazarı.
- Freddie Mercury (1946-1991): İngiliz müzisyen; Queen grubunun solisti.
- Marcel Proust (1871-1922): Estet; *Kayıp Zamanın İzinde* adlı eserin yazarı.
- George Santanyana (1863-1952): Filozof, şair ve romancı.
- Harry Stack Sullivan (1892-1949): ABD’li seçkin psikiyatr.
- Village People (1977’de kuruldu): Randy Jones (Kovboy); Glenn Hughes (Deri Giyen Adam); David “Scar” Hodo (Polis) ve “gey bıyığı”nın gücünü göstermiş olan Alex Briley (Asker).
- John Waters (1946): *Pembe Flamingolar* ve *Saç Spreyi* filmlerinin yönetmeni.
- Clifton Webb (1889-1966): Sahne sanatçısı, ilk filmlerde oyunculuk da yapmıştır.
- Tennessee Williams (1911-1983): Güney Amerikalı oyun yazarı, *A Streetcar Named Desire* (*İhtiras Tramvayı*) filminin uyarlandığı aynı adlı oyunu yazdı.

* * *

Bıyıklı *drag king*’ler ile kadından erkeğe dönen transseksüeller bıyığın simgesel ve erkeksi bir güce sahip olduğunun uzun zamandır farkında.

Youtube ve Facebook’taki en beğendiğimiz trans bıyıklarına şu sayfaları ziyaret ederek göz atabilirsiniz: “Fake Mustache Drag King Troupe” ve “Drag King Show” (Calgary, Alberta). Muhteşem bir trans bıyığının nasıl uzatılacağına dair bilgi almak için bkz. ftmguide.org/facialhair.html.

* Türkçede Şehvet Düşkünü, Hayatın Esiriyiz, Hayat Hüzünleri gibi adlar altında birkaç kez yayımlanmıştır. (ç.n.)

ROCK 'N' ROLL BIYIK PANTEONU

Rock yıldızlarının bıyığı böylesine kucaklamasının nedeni, belki de “sınırları zorlama” konusunda herkesten daha rahat olmaları ve hayranları dışındakilerin ne dediğini pek kafaya takmamalarıdır. Freddie Mercury, internet üzerinden yapılan anketlerde bütün zamanların en sevilen bıyıklı rock yıldızları arasında genellikle ilk ona girer. Aşağıdaki liste alfabetik olarak sıralanmıştır ama biz gene de Freddie’yi en başa koyuyoruz!

- Freddie Mercury (Queen)
- Duane Allman (Allman Brothers Band)
- Frank Beard (ZZ Top)
- The Beatles
- Chuck Berry
- David Crosby (Crosby, Stills and Nash)
- Burton Cummings (The Guess Who)
- Jimi Hendrix
- Lemmy Kilmister (Motörhead)
- Little Richard
- Phil Lynott (Thin Lizzy)
- John Oates (Hall & Oates)
- Axl Rose (Guns N’Roses)
- Derek Smalls (Spinal Tap’ten Harry Shearer’ın canlandığı rol)
- The Village People
- Stevie Wonder
- Frank Zappa (The Mothers of Invention)

Little Richard 2007’de Texas Üniversitesi Forty Acres Festivali’nde sahnede.

Freddie Mercury 1985’te Live Aid sahnesinde.
Fotoğraf, Peter Still.

* * *

**Freddie Mercury efsanevi bıyığıyla ilk kez
Haziran 1980’de “Play the Game” şarkısı için çekilen
videoda boy gösterdi.**

“Ah keşke bir kaytan bıyığım olsaydı / O zaman bazı sırları da çözebilirdim.”

**Jimmy Buffett, “Pencil Thin Mustache”
[Kaytan Bıyık].**

* * *

**Frank’ın dul karısı Gail Zappa
bir Alman rock festivalini
kocasının ismi, bıyık ve favori
imajı izin alınmadan kullanıldığı
için 2008’de mahkemeye verdi.
2009’da davayı kaybetti.**

Frank Zappa, Ekeberghallen,
Oslo, Norveç, 1977.

Aşağıda listelenen bıyık tarzlarının sizde uyandırdığı kültürel çağrışımları gözden geçirdikten sonra, bir an durup kendinize şu soruyu sorun: Benim bıyığım hangisi?

haydut

barbar

berber dörtlüsü solisti

beysbol şampiyonu

komi

bisikletçi

soytarı

taksi şoförü

kötü adam

çizgi filmlerdeki kötü adam

palyaço

bestekâr

asker

polis

Kazak

kovboy

dedektif

diktatör

dolandırıcı

model

itfaiyeci

züppe

gangster
gey/biseksüel erkek
bilgisayar delisi
jigolo
altın arayıcısı
büyükbaba
hippi
yenilikçi
süvari
aslan terbiyecisi
maço
mafya üyesi
büyücü
mihrace
matador
silahşör
kanun kaçağı
ressam
yurtsever
tefeci
ebedi bakir
sapık
hayırsever
sivilceli ergen

şair
politikacı
porno yıldızı
seyyar satıcı
rock yıldızı
safarici
bilim dehası
ajan
bodyguard
adaleli adam
nazik aktör
külhanbeyi
alemci
terörist
moda ikonu
kamyoncu
vodvil oyuncusu
Victoria dönemi beyefendisi
sahtekâr
garson
savaş yordakçısı
yabani
güreşçi
yukarıdakilerin hepsi?

“Eski zamanlarda kötü adamlar bıyıklıydı ve köpekleri tekmelerlerdi. Seyirciler bugün çok daha zeki.”

Alfred Hitchcock

Yukarıdan saat
yönünde:
Paul McCartney,
George Harrison,
Ringo Starr,
John Lennon.

**The Beatles üyeleri 1967 yılında Sgt. Pepper's
Lonely Hearts Club Band albümünün kapağında
bıyıklıydılar ve kapağın üzerinde kartondan bıyıklar
vardı. Paul McCartney, Sgt. Pepper bıyığını bırakma
nedeninin 1966'da geçirdiği motosiklet kazası
olduğunu söylüyordu; McCartney'nin bıyığı, şişmiş
üst dudağını gizliyordu.**

TIRAŞ MAKİNESİ YOKSA BIYIK DA YOK: TIRAŞIN TARİHİ

Bıyığın tarihi doğal olarak bir yandan da tıraşın tarihini anlatır, çünkü temiz tıraşlı yüzler olmasaydı, hiçbir bıyık tarzı dikkatleri üzerine çekemezdi. Usturayı Tanrı Merkür'ün icat ettiği söylenir, fakat insanları kıllardan kurtarma şerefine aslında çok daha az göz kamaştırıcı bir merci nail olmuştur. Taş Devri'nde yaşamış insanların kıllı olduğunu düşünürüz, ama MÖ 100.000 yıllarında yaşamış ilkel insanlar dişlerine dolgu, vücutlarına dövme yapıyor, deniz kabukları kullanarak tıraş olabiliyorlardı. Keskin kenarlı çakmaktaşıdan yapılmış ilk kullan-at jiletler MÖ 30.000 civarında ortaya çıkmıştır; bu jiletleri kullananlar muhtemelen fazlasıyla acı çekiyordu. Tıraş bu kadar zahmetli ve acı veren bir işlemken, tarih öncesi dönemde yaşayan erkeklerin yüzlerindeki kılları neden tıraş ettiği ya da neden bıyık bıraktığı spekülasyona açık bir konudur. Kılları kesmek belki de lidere itaat etmenin bir işaretiydi; belki de Wilma ve Betty öptükleri yüzün pürüzsüz olmasını istiyordu sadece. Demir tıraş bıçakları ilk kez MÖ 1000 civarında ortaya çıkmıştır.

MÖ 300'lerde Mısırlılar tıraşı bütün kalpleriyle benimsemişlerdi; baş, yüz ve bedenlerindeki kılların hayvani ve vahşi olduğuna tereddütsüz inanıyorlardı. Rahipler sadece başlarını ve yüzlerini değil, en azından üç günde bir bütün vücutlarını tıraş ediyorlardı; hiyeroglif kayıtlarında bu tıraş teknikleri de anlatılır. Bazı bıyıklı zengin Mısırlıların emirlerinde kendi berberleri vardı, ama daha yoksul olup da tıraşa ihtiyaç duyanlar için belli köşelerde berber dükkânları bulunuyordu. Usturalar da daha incelikli bir hâl almıştı; altın kaplama, oymalı, mücevher kakmalı oluyor ve (bugün açılan mezarlarda gördüğümüz üzere) kraliyet ailesiyle birlikte gömülüyorlardı. Taş üstüne yapılmış ve günümüze kadar ulaşmış çizimlerde sadece köylüler, deliler, köleler ya da tahmin edeceğimiz gibi daha sonradan barbar olarak adlandırılacak kişiler (ki çoğunun bıyığı vardı) sakallı veya bıyıklı olarak tasvir edilmiştir.

MÖ 500'lerde de Büyük İskender savaşlarda sakallarından yakalanıp yenik düşme ihtimaline karşı askerlerine tıraş olma zorunluluğu getirdi. Ayrıca, kendisi temiz tıraşın daha tertipli göründüğünü düşü-

nüyordu. Büyük İskender'in bu mantığı yaklaşık iki yüzyıl boyunca hâkim oldu. Roma'da zenginler tıraş olabilmek için kendilerine uşak tutar, daha orta halli olanlar ise demir *novalica* kullanan berberlere başvururdu; demir *novalica* paslanmaya ve körleşmeye çok müsait bir tıraş aletiydi ve pek çok kişinin yüzünün kesilmesine, bazılarının da tetanostan ölmesine yol açıyordu.

MÖ 296'da Yunanlı girişimci Publicus Ticinus Maenas, Sicilya'dan Roma'ya profesyonel berberler getirtti, demek ki tıraş daha da popülerleşmişti. Bugün de geçerli olduğu üzere, genç erkekler ilk tıraşlarını bir ritüel haline getirirlerdi. Romalı erkekler genelde ilk kez yirmi bir yaşında tıraş olurlardı (bugünle kıyaslandığında biraz geç gelişikleri anlaşıyor); tıraş için de uzun saplı demir usturalar kullanırlardı. Dostlar ve yaşlılar bu ritüeli izlemeye davet edilir, onlar da yanlarında hediyeler getirirlerdi. Kesilen kıllar altın ya da gümüş kutulara konup tanrılara sunulurdu.

Jül Sezar sakalını cımbızla tek tek yoldururdu. Bu işlem diğerine oranla bayağı uzun sürüyordu, ama yoldan çıkmış bir uşak tarafından boğazının usturayla kesilmesi ihtimalinin yanında daha güvenliydi. Bu arada, Sezar'ın askerleri sakal ve bıyıklarını ponza taşıyla ovarak yok etmeye çalışırlardı. Grekoromen dünyası, yüzündeki çirkin bir yara izini, sivilceyi ya da siğili gizlemek için (hangisi olduğu başvurduğunuz kaynağa göre değişir) sakal bırakan İmparator Hadrianus'a (MS 76-138) kadar temiz tıraşlıydı. Genç erkekler liderlerini takip ettiler ve sonuç olarak Romalıların suratında birkaç yüzyıl boyunca serkeş kıllar baş gösterdi.

Ortaçağ Avrupa'sında bakım endüstrisi patlamış; kozmetikler, diş temizleyiciler ve benzeri ürünler soylular arasında moda olmuştur. Bu yeni modanın, Rum Ortodoks Kilisesi ile Roma Katolik Kilisesi'nin

İtalya'da Sicilya Adası'ndaki Stromboli plajından ponza taşları.

1054'deki büyük bölünmesinin ardından gelen titizliğe bağlı olduğu düşünülebilir. Batılı din adamları yüzlerini tıraş etmekte ısrarlıydılar, böylece Katolikler sadece yoldan çıkmış meslektaşlarından değil, "kâfir" olarak adlandırılan Müslüman ve Musevilerden de ayırt edilebileceklerdi. Bu yüzyıl-

larda yalnızca bıyık bırakmak “hayvanlık işareti” olarak görülebiliyordu.

Tıraş, peruk takmanın ve kılsız bir suratın mecburi görüldüğü on yedinci yüzyıla kadar tehlikeli bir işlem olmaya devam etti. Katlanabilir ustura ilk kez 1680’de İngiltere’de ortaya çıktı. Jean Jacques Per-

Jean-Jacques Perret’nin 1770 tarihli kitabından bir çizim, *La pogonotomie, ou L’art d’apprendre a se raser soi-meme.*

ret adlı Fransız 1770’lerde jiletin kenarının ahşap bir satıhla korunduğu ilk güvenli tıraş bıçağını tasarladı. Perret, *La Pogonotomie* [Kendini Tıraş Etme Sanatını Öğrenmek] adlı bir rehber kitap da yazdı. Perret’nin usturası nihayet üretime girdi ve 1700’lerin sonlarında yaygın şekilde kullanılır oldu. Dökme çeliğin keşfi 1740’ta gerçekleşti ve bu yeni metalin ustura yapımına çok uygun olduğu fark edildi.

* * *

Tıbbi bilgi kırıntıları: 1880’lerde Fransızlar kolerayı önlemek için bıyıklarına fenik asit sürerlerdi.

Eskiden beri yaratıcı ve bıyık düşkünü bir ulus olan Fransızlar, 1748’de tıraş fırçasını da keşfettiler. Bunlar genelde sert porsuk tüyünden yapılır, tıraş öncesinde yüze sürülen sabun kılları yumuşattığından tıraş işlemi daha kolay ve keyifli hale gelirdi. Böylece tıraş ile ufak lüksler arasındaki bugün de süren bağlantı kurulmuş oldu. Çoğu Avrupalı 1900’lere kadar profesyonel berber dükkânlarına gitmeye devam etti. (Diğer yandan, on sekizinci yüzyıl Fransız filozofu Jean-Jacques Rousseau tıraşlı bir yüzün kadınsılığından yakınıyor, 1762’de *Emile ya da Eğitim Üzerine* adlı kitabında “kadınlarla erkeklerin benzer olmaması” gerektiğini belirtiyordu.)

Tıraş olmak, kendine bakmak, titizlenip görünüşüne çeki düzen vermek... Bunların hepsi büyük oranda yaşamını sosyetik bir centilmen olmaya adanmış, günde birkaç kez tıraş olan, saçlarını üç parça halinde şekillendiren Beau Brummel adlı ünlü bir züppe sayesinde Londra’da 1800’lerde moda oldu. Ne yazık ki, Brummel yüklü kumar

1905 tarihli
Shaving Made Easy
adlı kitaptan bir illüstrasyon.

daha kolaydı, nitekim bu tasarım bugüne dek geldi.

Fakat sakallı bıyıklı yöneticilerin İngiltere'yi yönettiği Victoria döneminde yaşanan sakal bıyık patlamasıyla birlikte, tıraşın popülaritesi gene kayboldu. Victoria dönemi beyefendileri, bütün maço görünüşlerine rağmen, suratlarındaki kılları cazip kılabilmek için büyük miktarda parfüm, sa-

borcu nedeniyle 1816'da Fransa'ya kaçtı ve burada çok daha bakımsız, beş parasız ve aklını yitirmiş halde bir dükkünler evinde öldü. Aşırı bakımlı, züppe erkeklere karşı bugün de gösterdiğimiz itimatsızlık Brummel'in talihsiz kaderiyle bağlantılı olabilir.

Bu arada, Brummel'le aynı dönemde yaşamış ama ondan çok çok daha zeki ve becerikli bir bilim adamı olan Michael Faraday, çelik tıraş bıçaklarına gümüş katarak onları çok daha keskin ve paslanmaya karşı dirençli hale getirdi. Saf çelikten yapılma, boğaz kesen usturalar İngiltere, Sheffield'da üretiliyor, tıraş bıçakları maharetli metal işçileri tarafından teker teker zahmetle dövülüyordu. Kişisel bakım büyük bir pazar haline geliyor, teknoloji de bu pazarın sadık bir hizmetçisi olarak gittikçe ilerliyordu. 1847'de bir başka İngiliz, bıçağı sapının üzerinde dik duran bir ustura keşfederek büyük bir buluş gerçekleştirdi. "Çapa biçimli tıraş bıçağı" (*hoe razor*) adı verilen bu aleti tutmak ve manevra yaptırmak

John Barrymore

Beau Brummel, film poster, 1924.

BEAU BRUMMEL

bun, bıyık mumu ve boyası tüketiyorlardı. Çeşitli İngiliz kaynaklarında, sakal tıraşı erkeksilikten ve doğallıktan uzak, efemine ve günahkârlara özgü bir işlem olarak tanımlanıyordu. Özellikle İskoçyalı püristler, Pazar tıraşını rezil ve günahkâr bir edim olarak değerlendiriyorlardı.

Düz usturanın bir örneği, İngiltere’de Geo Wostenholm & Sori, Sheffield tarafından üretilmiştir. Fotoğraf, Brandi Sims, 2009.

“Drs Ogle ve Greenhill’in bütün tavsiyelerine rağmen kesmediğim ve yurtdışındaki bütün erkeklerin hayran olduğu muhteşem bir bıyık bırakmışım. Üniversite yetkililerinin çıkardığı resmi emirlere kadar da bıyığımı kesmedim. Zira İngiltere’nin Tıraş Çağı’na dair güçlü fikirler edinmişim.”
Sir Richard Burton, (1821-90)

İngilizlerin hem sakal ve bıyık tarzlarındaki, hem de tıraş biçimlerindeki eğilim ve yenilikler kısa bir süreliğine de olsa moda dünyasına hâkim oldu, fakat 1880 yılı itibarıyla bu yarışta Amerikalılar öne geçti. O yıl, Kampfe kardeşler, cildin korunması amacıyla tıraş bıçağının bir kenarının tel bir muhafazayla kaplandığı bir tıraş bıçağının patentini aldılar. Bundan on beş yıl sonra, Baltimore’lu satıcı King Camp Gillette, kullandıktan sonra atılan ancak mutlak anlamda vazgeçilemeyecek bir tıraş bıçağı satarak köşeyi dönmeye karar verdi. Gillette, 1895 yılında, kullan-at tıraş bıçağı tasarlayabilmenin hayalini kurmuştu; ilham kaynağı ise atılabilir şişe kapakları yapan bir arkadaşıydı. Öte yandan, Gillette, bir MIT mühendisi (ve asansörlerin basma düğmesi dâhil pek çok buluşun mucidi olan) William Nickerson’la 1901 yılında karşılaşana dek bu fikrini hayata geçirebilecek teknolojiye sahip değildi. Gillette ile Nickerson, bir kalıptan çift ağızlı bir jilet ürettiler; bu jilet, T şeklindeki tıraş bıçağının tepesine takılıyor, kullanıldıktan sonra atılıyor, daha da önemlisi aynı işlem defalarca yinelenabiliyordu. 1903 yılında üretime başlayarak 50 tıraş bıçağı satmayı başardılar.

1906 yılı itibariyle 300.000 tıraş bıçağı ve 500.000 jilet satmışlardı. Kısa bir süre sonra şirketin İngiltere şubesi açıldı.

I. Dünya Savaşı başlayınca ABD hükümeti 3,5 milyon tıraş bıçağı, 36 milyon jilet siparişi verdi. 1920'lere gelindiğinde ise koltuk altı kıllarının nahoş ve erkeksi olduğuna ikna edilen kadınlar için özel tasarlanmış bir tıraş bıçağı piyasaya çıktı. Tıraş bıçaklarının her yerde hazır ve nazır oluşu maalesef Victoria dönemi bıyık hareketinin hızını kesti!

* * *

***Schnurbartbinde*, bıyıkları şekle sokmak için 1900'lerin başlarında kullanılan Alman buluşu bir aletti.**

Peki ya bugün varlığına alıştığımız elektrikli tıraş makinesi ya da tıraş köpüğü gibi diğer tıraş malzemelerinin gelişimi nasıl oldu? W.

G. Shockey ilk kurmalı tıraş makinesinin patentini 1906'da aldı; kurmalı tıraş makinesi, yirmi yıl sonra çıkacak olan elektrikli tıraş makinelerine kadar son derece yaygın bir şekilde kullanıldı. 1925 yılında da Burma Shave adında, fırçasız kullanılmaya müsait bir tıraş kremi Minneapolis, Minnesota'da ortaya çıktı. Söylendiğine göre, Burma'daki denizciler bu kremin tarifini yerlilerden öğrenmişti. 1936 yılına gelindiğinde, bu ürün, özellikle Amerika'nın sıkıcı otoyollarının kenarlarını süsleyen yüzlerce reklam panosuna verilen ilanlar ve zekice düşünülmüş reklam sloganları sayesinde popülerliğini artırarak pazar lideri olmayı başardı. Ne yazık ki, hem tıraş hem de reklam ikonu olan bu ürünün 1966'da üretimi durduruldu ve ancak 1997'de American Safety Razor Company tarafından tekrar piyasaya sürülebildi.

1960'ın Burma Shave kutusu. Fotoğraf, Roadsidepictures, 2006.

Tıraştaki bir başka büyük isim, (ustura ya da tıraş bıçağıyla yapılan) “ıslak” tıraş ile (elektrikli tıraş makinesiyle yapılan) “kuru” tıraş arasındaki ayırmadan bizzat mesul olup ikisinin de ciddi oranda gelişmesini sağlayan Jacob Schick’ti. Schick, tutacağındaki hazne içinde arka arkaya kullanılmak üzere yirmi adet jilet ve bir piston barındıran bir tıraş makinesi keşfetti ve 1926 yılında piyasaya sürdü. Bu makineyi kullananların jiletlere dokunması gerekmiyor, eski jiletlerin yerine koyacağı yeni jiletleri de gene set halinde alarak jilet haznesine yerleştirmesi yetiyordu. Schick aynı zamanda ABD ordusunda yarbaydı ve Tanrı’nın unuttuğu soğuk bir ülkede sahadayken bileğini incitmiş, tıraş olabilmek için yatağından sürünerek çıkmış, buz kırıp eritmek zorunda kalmıştı (bana bu hikâye biraz süslenmiş gibi geliyor); Schick de bütün kâşifler gibi “bunun daha kolay bir yolu olmalı” diye düşünmüştü. 1927 yılında da (titreşimli tıraş bıçağı kullanan) ilk elektrikli tıraş makinesini keşfedip iki yıl sonra bunu satmaya başladı. Alet başlangıçta ağır motoru nedeniyle hantaldı, fakat Schick 1931 yılına gelinceye kadar yirmi beş dolar gibi çok yüksek bir fiyattan 3.000 adet tıraş makinesi satmayı başarmıştı.

Elektrikli makineyle su kullanılmadan yapılan tıraş özellikle de seyahat edenler arasında yaygınlaşınca dek Shockey tasarladığı kurmalı tıraş makinesi sayesinde para kazanmaya devam etti. 1930’lu yıllarda da aynen bugünkü gibi çoğu uçak, gemi ve trende elektrikli tıraş makinelerini takmak için prizler vardı (şahsen ben elektrik çarpmasından ya da aynaya kafa atmaktan korktuğum için hiçbir zaman kullanmaya cesaret edemedim). O günlerde bu tıraş makinesinin tak-

Schick 20 elektrikli tıraş makinesinin reklamı.
Saturday Evening Post, 3 Ekim 1953.

litleri hızla türedii. 1936 yılında Sunbeam, Shavemaster'ı piyasaya sürdü. Remington, 1937'de Close Shaver'ı çıkardı, yaratıcı Yarbay Schick ise aynı yıl Kanada'da öldü. Erkekler sakallarını kazıdıkça, teknokratların tıraşta yeni ve pahalı buluşlar tasarlamaya çalışacakları belliydi.

Treasure of the Sierra Madre filminin bir karesinde Humphrey Bogart, 1948.

Hollandalı Gerard Philips ile babası Frederik'in kurduğu bir şirket olan Philips, 1939'da çift döner başlıklı bir elektrikli tıraş makinesi piyasaya sürdü. 1940'ların sonlarına doğru, pille çalışan bir tıraş makinesi ortaya çıktı, böylece erkekler priz bulma zorunluluğundan kurtuldular. Hem refahın hem de modernliğin bir göstergesi olan elektrikli

tıraş makineleri erkek kültürünün parçası olmuştu artık. O dönemde çekilmiş pek çok popüler filmde ünlü aktörleri elektrikli tıraş makinesi kullanırken gösteren sahneler vardır; Jimmy Stewart *Arka Pencere*'de (1954), Humphrey Bogart *Sabrina*'da (1954) elektrikli tıraş makinesi kullanır. Remington 1960'ta şarj edilebilir tıraş makinesini piyasaya sürerken, Philips de 1966'da üç başlıklı tıraş makinesini piyasaya sürdüğünü duyurdu. 1969'a gelindiğinde, İngiltere'de erkeklerin üçte biri, ABD'de ise üçte ikisi elektrikli tıraş makinesi kullanıyordu. Victor Kiam "Remington marka tıraş makinesini öyle seviyordu ki şirketi [1978'de] satın aldı." Kiam 2001 yılında ölünceye dek her yerde karşımıza çıkan televizyon reklamları etkili ama can sıkıcıydı. 1981 yılında ise Philips ile Philips'in ABD şubesi Norelco, Schick'in ürünlerini ve markayı devraldı. Bütün bu süre içinde, elektrikli tıraş makineleri daha zarif ve "erkeksi" bir hal alırken, deri ya da suni deri seyahat çantalarıyla son derece modern bir görünüme kavuştu.

Kuru tıraşa geçenler hızla artarken ıslak tıraş endüstrisi de elini kolunu bağlayıp oturmadı elbette. Zarif ürün tasarımı ve "en sinek-kaydı tıraşı vaat etme" yarışı devam ediyordu. Oregon oduncuları 1930'larda hâlâ baltalarıyla tıraş oluyorlardı belki, fakat koca bir jilet endüstrisi erkekleri gerçek ve iyi bir tıraşın ancak tıraş bıçağıyla olabileceğine inandırmaya çalışıyordu. Gem Cutlery Company, piya-

saya sürdüğü “Gem” tıraş bıçaklarıyla birlikte, gün ortasında bir kez daha tıraş olmayı teşvik etmek üzere “saat 5 gölgesi” ifadesini ortaya attı. Tıraş sonrasında kullanılabilecek ürünler –kozmetik losyonlar ve nemlendiriciler (her ne kadar böyle adlandırılmaları zinhar yasak olsa da)– çıkmaya başladı. Bunlar maço mitolojisiyle desteklenen erkek si ürünlerdi: 1935’de Aqua Velva, 1938’de Old Spice, 1949’da English Leather, 1964’te Brut... Tıraş köpüğü 1949’da piyasaya çıkarak tıraş sabunlarının, fırça ve tasların yerini aldı. Pinaud-Clubman, bıyıklarını kıvıranlar için uzun süredir bıyık mumu üretiyordu, son on yılda bıyık mumu üreten bir sürü yeni şirket ortaya çıktı; bu gelişme, bıyığın geri dönüşünü müjdeliyor.

USDA araştırmacıları tarafından 1943’te keşfedilen aerosol sprey kutusu.

“1969’da Mustache Growers Ltd. adında Chicagolu bir şirket 1 Mayıs İşçi Bayramı’nın ertesi gününü ‘bıyık bırakanları takdir günü’ ilan etti. Bıyığın yaygın ve sürekli bir şekilde kutlanmasına yönelik ilk resmi çağrıydı bu.”
***The Milwaukee Journal*, 2 Eylül 1975**

Yetişkin nüfus içinde “ıslak” ve “kuru” tıraşı tercih edenlerin pazar anlamında ayrışması doğal olarak rekabeti şiddetlendirdi, sektörel yeniliklerin sürekliliğini sağladı. Gillette, 1960’da “uzun ömürlü” paslanmaz çelik jileti piyasaya sürdü. 1945 yılında dahi mevcut olan kartuşlu makineler tekrar ortaya çıktı ve 1960’lar ile 1970’ler boyunca kullan-at tıraş bıçakları pazarda ağırlık kazandı. (O zamanlar atıklar kimseyi o kadar endişelendirmiyordu.) Kullan-at tıraş bıçaklarının en popülerleri olan sarı renkteki aletleri, Fransız Marcel Bich üretmiş

ve “Flick Your Bic” reklam sloganıyla 1972’de piyasaya sürmüştür. Bu sırada tasarım savaşları da kızışmaya başlamıştı; tıraş makineleri, tıpkı bu makineleri kullanan erkekler gibi, yüksek teknolojiye sahip, bilimsel, güvenilir, keskin ve ağırbaşlı olmalıydı. Tıraş bilinçsizce gerçekleştirilen bir kastrasyon edimi ise o zaman bu işi yapan erkeklerin benlik duygularını onaracak, onları maço gösterecek son teknoloji bir alete ihtiyaç vardı.

Gillette 1971’de “Trac 2” adını verdiği çift bıçaklı bir tıraş bıçağı çıkardı. Trac 2’den altı yıl sonra da (“otomatik takip bıçağı” [*autonomic tracking razor*] anlamına gelen bir ifadenin kısaltması olan ve bu haliyle uzay çağı savunma programlarını çağrıştıran) Atra adında bir tıraş bıçağını piyasaya sürdü. Bu tıraş bıçağında yüz hatlarının takibini kolaylaştıracak döner bir başlık vardı. 1990’lara gelindiğinde, polivinil veya kayganlaştırmacılar yapıp tıraş bıçaklarının tepesine konulan “kayganlaştırmacı bantlar” ortaya çıktı. 1990’ların yeni “duygusal” erkeği ağlamaktan korkmaz, hassas bir cildi olduğu yönünde edilen laflara pek aldırmazdı. 1998’de üç bıçaklı tıraş bıçağı Mach-3, neredeyse 750 milyon dolara mal olduğu söylenen çok gizli bir araştırmanın ardından, Gillette tarafından piyasaya sürüldü. İlginçtir ki, tıraş bıçağı şirketlerinin reklama ayırdığı toplam bütçe 1980’lerde düşmüştür; fakat daha sonradan anladığımız kadarıyla, bu düşüşün nedeni tıraş bıçağı üreten şirketlerin paralarını pek yakında tıraşta gene bir devrim yaptığına ikna olacağımız yeni bir alete yatırıyor olmasıdır.

* * *

New York şehri berberleriyle yapılan bir ankete göre, bıyık düzelttirme işlemi 2010 yılında üçte bir oranında artış gösterdi.

Peki, bu alet neye benzeyecek? Beş bıçaklı tıraş bıçaklarımız, ıslak ya da kuru kullanılabilen elektrikli tıraş makinelerimiz var. Tıraş konusundaki son moda çılgınlık ne olursa olsun, tıraş şirketleri bu modayı yakından takip edecek ve son derece muntazam bir şekilde keçisakalı, dudak altı sakalı ya da favori düzelten, bıyık kırpan yüksek teknolojili kesici aletlerin yeni bir serisini piyasaya çıkartmaları uzun

sürmeyecektir. Bıyıkla birlikte bırakılan kirli sakal da son yıllarda epey popüler oldu; kirli sakal tarzında bir sakal kesebilmek için çok keskin bir elektrikli düzeltici gerekir. Nasıl aletlere sahip olursak olalım, erkeklerin tıraş olup olmaması gerektiğine karar vermeye devam edecek merci belli ki modadaki eğilimler ve erkeksi iktidar algısıdır. Bıyıklı modern bir erkeğin hem moda hem de erkeksilik açısından en iyi seçenek olduğunu iddia edebilirim, çünkü bıyıklı bir erkek hem tıraş olur, hem de yüzündeki kılların bir kısmını uzatmaya devam eder!

* * *

“Bıyık” demenin kaç yolu vardır?

İngiliz yazar Adam Jacot de Boinod, Arnavutçada bıyık için yirmi sekiz sözcük olduğunu öne sürüyor.

İroniktir ki bıyık bırakmak (aslında sakal, bıyık veya favori, yani yüzdeki her tür kılı uzatmak)

bu ülkede 1970’lerin ortalarında Arnavut diktatör

Enver Hoca yönetimi tarafından yasaklanmış.

Bunun sebebi, Enver Hoca’nın yüz kıllarını hijyenik bulmaması, ayrıca sakallı Müslümanların ve Ortodoksların haklarını kısıtlamak istemesiymiş.

* * *

2012’de Amerikan Bıyık Enstitüsü bıyık bırakma maliyetine mukabil –yani bıyık bakımı için– 250 dolarlık vergi indirimi talep etti.

DİNİ BIYIK

Sakallar, bıyıklar ve yüzde uzatılan diğer bütün kıl çeşitleri, dini cemaatlere aidiyetin (ya da bu cemaatlerden aforoz edilmiş olmanın) kolayca fark edilebilen işaretleri olmasıyla da tarih boyunca önem taşımıştır. Müslümanların, Sihlerin, Yahudilerin ve çeşitli Hristiyan tarikatlarının yüz kıllarıyla ilgili kesin fikirleri vardır; yüz kıllarının kesilmesi, uzatılması ya da şekillendirilmesi belirli anlamlar taşır. Tıraş olmayı seçenlerin genellikle manevi anlamda yoldan sapmış ya da daha kötüsü “kâfir” olduğu farz edilir.

Guru Gobind Singh, ykş. 1830.

Muhammed (MS 570-632) müminlere bıyıklarını kırpıp sakallarını uzatmalarını öğütlemiştir. (Burada sakal, yanak ve çenedeki kıllar olarak tanımlanmıştır; şakaklardaki, alt dudak altındaki ve boyundaki kıllar ile favoriler de bu tanıma dâhildir.) Muhammed, bıyıkların kesilmesini kılların yemeğe girmesini engellemek için öğütlemiştir, ama bunu Müslümanların Hristiyanlardan ve uzun bıyıklı Zerdüştlardan ayrılabilmesi için öğütlediğine inanılmaktadır. Dolayısıyla İslam’da bıyık ve sakal bırakmak

bunu yapabilen her erkek için farzdır. Sakal ve bıyık, Müslümanların önem verdiği iyi ve temiz tabiatın niteliklerinden bazılarını da temsil eder. Öte yandan, Sünni Müslümanların bıyıklarını kesmesinde herhangi bir sakınca görülmez.

Gobind Singh’in (1666-1708) takipçileri olan Sihler için Khalsa’yı, yani imanın şartlarını temsil eden beş sembol bulunur. Bunlar genelde “Kes” ya da “Kesh” hecesini içeren sözcüklere binaen “Beş K” olarak bilinir ve saçın, sakalın, bıyığın kesilmemesini (bıyığın da saçsız ve sakalsız asla bırakılmamasını) gerektirir.

Aslında çoğu dinde tek başına bıyık bırakılmaz. Yahudilerin nasıl sakal bırakmaları gerektiği Levililer 19:27’de anlatılmıştır: “Saçınızı

yuvarlak kesmiyeceksiniz; ve sakalın köşelerini bozmıyacaksınız.” [a.b.] Yahudiler, sakalı ve bıyığı o dönemki düşmanları olan Romalılardan, Mısırlılardan ve ilk Hristiyanlardan gizlenebilmek için de kullanmışlardır.

İlk Hristiyanlar açısından durum biraz daha karışıktır. Eski Ahit, sakal bıyıkla ilgili referanslarla doludur; ne var

ki, İsa’nın kendisi de çağdaşları gibi sakallı olmasına rağmen, Yeni Ahit tuhaf bir biçimde sakal bıyık konusunda sessizdir. Bu şaşırtıcı yorum eksikliği teologların ve din adamlarının çağlar boyunca çeşit çeşit sonuca varmasına sebep olmuştur; Hristiyanların tıraş olması gerektiğini savunanların yanında, sakal bırakması ya da bu konuda tamamen diğer insanlara uyması gerektiğini söyleyenler de olmuştur. Hristiyan cemaatleri tarih boyunca sakalı bazen yasaklamış, bazen desteklemiş, bazen de vergilendirmiştir. Bıyığın komünyon sırasında kutsal ekmeği ya da şarabı ağza almayı engellediği için hayvaniliğin işareti olduğu da düşünülmüştür. Örneğin 1587’de dini konseyler bıyığın “dudağın üstünü kaplamaması” gerektiğini bildirmişlerdir. Ortodoks Hristiyan din adamları çölde inzivaya çekilen keşişlere öykündükleri ve kendilerini Roma Katolik kilisesi mensubu din adamlarından ayırmak istedikleri için sakal bıyık bırakmışlardır.

Amish ve Hutterci erkeklerin düzeltilmemiş sakalları medeni durumlarının göstergesidir; ne var ki, bu erkeklerin bıyık bırakmaları yasaktır, çünkü bıyık askeriyeyle özdeşleştirilir. Amish ve Hutterci erkekler, pasifizmlerini dudaklarının üstünü çıplak bırakarak gösterirler.

Metropolitan Laurus ve
Patrik Alexius Moskova’da, 2008.

Kanada, Ontario,
Aylmer’da alışveriş
yapan Amish çift.

Bıyık Hintliler arasında popülerdir, ama ne Hindu ne de Budist doktrinler bıyıkla ilgili düzenlemeler getirmişlerdir. Hindistan'da bıyık dini olmaktan ziyade ataerkil bir semboldür. Öte yandan, genç ve modern Budistler genellikle bıyıklı olarak tasvir edilen genç Buda'ya, yani Prens Sidarta'ya öykünürler.

* * *

Afganistan, Torkham'da
Taliban sınır muhafızı, 2001.

Taliban yönetimindeki Afgan erkeklerinin en az on santim sakal bırakması mecburiydi. Bir peçe misali bırakılan bu sakal Taliban'a bağlılığın göstergesiydi.

“Huzur arayışı bıyıklı bir kaplumbağa aramaya benzer: Onu bulamazsınız. Ama yüreğiniz hazır olduğunda, huzur sizi arayıp bulacaktır.”
Hazreti Ajahn Chah, Budist guru

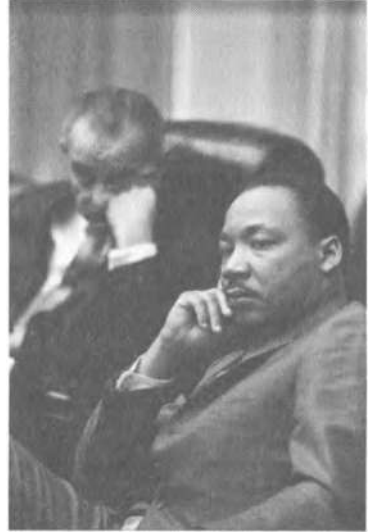
SİYASİ BİYİK

Yüz kılları çok çeşitli ülkelerde yüzyıllar boyunca radikal sağdan radikal sola kadar uzanan geniş bir yelpazedeki siyasi ilişkileri sembolize etmiş, bunun yanında düzen karşıtı protestoların da işareti olmuştur. Bıyık, dönemine göre, siyasi kariyeri güçlendirebildiği gibi zayıflatabilmiştir de. Günümüz Türkiye'sinde bıyığın şekli ve boyutu kişinin siyasi görüşünü ifade eder. Eğer bıyığın uçları ağzın köşelerinden aşağı sarkıyorsa, bu o kişinin sağ görüşlü ve milliyetçi olduğunu gösterir. Eğer kısa, fırça gibi bir bıyığı varsa, büyük olasılıkla siyasi İslam taraftarıdır. Üst dudağı kaplayan uzun bıyık ise ortodoks solculuğun işaretidir.

ABD'deki Afro-Amerikalılar gibi belli kültürel topluluklar bıyığı her daim benimsemişlerdir ve bunun moda ya da akımla ilgisi yoktur. Bıyık onlar için tıraşlı beyaz çoğunlukla aralarındaki ırk farkını ortaya koymanın, kültürlerini yaşatabilmenin ve bir topluluk inşa edebilmenin güçlü bir sembolüdür. (Martin Luther King Jr.'ı ve Jessie Jackson'ı hatırlayın.)

Diğer yandan, İngiltere'nin son bıyıklı başbakanı Harold Macmillan'dı (1894-1986). (Piers Brendon'ın *The Decline and Fall of the British Empire* [Britanya İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü] başlıklı kitabında açıkça dile getirdiği üzere) Macmillan'ın bıyığı, imparatorluğun zayıflamasıyla birlikte, İngiltere'nin azalan itibarını sembolize etmeye başlamıştır.

ABD'nin yüzyıl ortasında benimsediği siyaset, bize bıyığın zararlı olabilecek etkilerine dair başka bir örnek sunar: Thomas E. Dewey

Başkan Lyndon B. Johnson ile
Peder Dr. Martin Luther King, Jr. 1966'da
Beyaz Saray'daki buluşmalarında.

Thomas Dewey, 1948

(1902-1971) bıyıklı (hatta lakabı da “Bıyık” olan) genç bir avukat, yükselen bir Cumhuriyetçiydi, fakat söylentilere göre, Dewey’in siyasi kariyerine son veren şey bıraktığı bıyıktı. Christopher Oldstone-Moore, *Journal of Social History* dergisinde yayımlanan “bıyığın performatif işlevi” konulu makalesinde, bıyığın 1940’lara kadar siyaset dünyasında bir eksi puan olageldiğini ileri sürer; bunun nedeni, bıyığın o kişinin bir takım oyuncusu olmadığını, tahmin edilemez ve bağımsızlığına düşkün olduğunu göstermesidir. Dewey

1948’de Cumhuriyetçilerin başkan adayı oldu; anket sonuçlarına ve basına göre seçimi kazanacaktı ama “kıl payı” kaybetti. (Başarılı rakibi tıraşlı Demokrat Harry S. Truman’ın, elinde “Dewey Truman’ı Yener” manşetli bir gazeteyi tutarken çekilmiş ünlü bir fotoğrafı vardır.)

BIYIKLI SİYASETÇİLER

Aşağıdaki siyasetçiler ve devlet adamları bıyığa haysiyet kazandırmış, onu gururla taşımışlardır:

- Kofi Annan: Birleşmiş Milletler’in Yedinci Genel Sekreteri, 1997-2006.
- Chester A. Arthur: ABD Başkanı, 1881-1885.
- Neville Chamberlain: İngiltere Başbakanı, 1937-1940.
- Grover Cleveland: ABD Başkanı, 1885-1889 ve 1893-1897.
- Vicente Fox: Meksika Devlet Başkanı, 2000-2006.
- Mohandas Karamchand Gandhi: Hindistan bağımsızlık hareketinin lideri.

Grover Cleveland

- Martin Luther King, Jr. Afro-Amerikalı İnsan Hakları Hareketi lideri ve rahip.
- Harold Macmillan: İngiltere Başbakanı, 1957-1963.
- Theodore “Teddy” Roosevelt: ABD Başkanı, 1901-1909.
- Enver Sedat: Mısır’ın üçüncü başkanı.
- William Howard Taft: ABD Başkanı, 1909-1913.
- Lech Walesa: Polonya Başkanı, 1990-1995; Solidarity sendikasının kurucularından.

Lech Walesa, 2007

* * *

**Bıyıklı doğduğu yönünde iddialar ortaya atan
Nobel Barış Ödüllü ve bıyıklı özgürlük savaşçısı
Lech Walesa, bıyığını 2002’de kesti ve
sebebini açıklamayı reddetti.**

BIYIKSEVER MİLLETLER

Aşağıdaki ülkeler uzun yıllar bıyık dostuydu, hâlâ da öyledirler. Bu ülkelerin sokaklarında bıyıklı insanlar görmek çok olağandır. Bunun yanında, bu ülkelerin insanları başka bir yere göç etseler de bıyıklarını kesmeyi reddediyorlar ve bıyık geleneklerini gururla devam ettiriyorlar. Amerikan Bıyık Enstitüsü 2011’de söz konusu ülkeleri listeledi:

1. Bulgaristan: Bu ülkedeki bıyık sevgisinin Türk istilasıyla muhtemelen uzaktan da olsa bir alakası vardır.
2. Mısır: Devlet başkanları Cemal Abdül Nasır ile Enver Sedat’ın harika bıyıkları vardı.
3. Almanya: Bismarc’ın, Nietzsche’nin, Einstein’ın ve Birinci Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası’nın yurdu.
4. Macaristan: Macar asker bıyığı geleneği 1.000 yıldan uzun süredir varlığını sürdürmektedir.
5. Hindistan: Güneyindeki erkeklerin yüzde sekseni bıyıklıdır.
6. İran: Pers bıyığının anavatanı.
7. Meksika: Meksikalı devrimci lider Emiliano Zapata’nın onuruna!
8. Pakistan: Filozof-şair Muhammed İkbal ve eski devlet başkanı Pervez Müşerref bıyıklıdır.
9. Türkiye: Bıyığın boyu, kalınlığı ve uçlarının şekli çeşitli siyasi fikirlere işaret eder.
10. ABD: En bıyık canlısı eyaletlerin şunlar olduğu söylenir: Chicago, Houston, Pittsburg, Oklahoma City, Detroit, Milwaukee, Cleveland, New York, Huntsville ve Tampa-St. Petersburg-Clearwater.

* * *

Polonya, 1674'ten 1696'ya kadar ülkenin kralı olan Jan Sobieski zamanından beri bıyığı benimsemiştir. Sobieski'nin palabıyıkları aristokratlar ve halk tarafından taklit edilmiş, bu bıyık tarzı hiçbir zaman tam anlamıyla kaybolmamış ve vatanperverliğin simgesi olmuştur. Daha sonraları, şair Franciszek Dionizy Kniaźnin, pek çok şiirinde Fransızların tıraş olma modasıyla alay etmiştir. Polonya doğumlu yazar Joseph Conrad'ın romanlarında karakterlerin çoğu bıyıklıdır.

Jerzy Szymonowicz, *III. John Sobieski*, ykş. 1693, tuval üzerine yağlıboya; Franciszek Dionizy Kniaźnin, 18. yüzyılın sonları; Joseph Conrad, 1904.

* * *

Bıyık Kardeşleri, iki hicivci komedyenden oluşan Burmalı bir gruptur. Grup üyeleri, ülkedeki baskıcı rejimi hicvetmekte, cezai yaptırım ve tutuklamadan kıl payı kurtulmaktadır.

* * *

Hindistan'ın büyük şehirlerindeki polislere bıyık bıraktıkları için zaman zaman prim ödenir; bunun nedeni, bıyığın erilliği ve gücü temsil etmesidir.

Cumhuriyet Günü Kutlamaları sırasında Hintli bir polis müfettişi, Mumbai, 2009.

* * *

Kanada'nın en ünlü bıyıklı lideri, ülkeye 1911'den 1920 yılına dek başbakanlık eden Robert Borden'dır.

Kanada Başbakanı Robert Borden (1854-1937) ile Winston Churchill (o sırada ilk Bahriye Nazır), 1912.

TARİHTEKİ BİYIKLI TİRANLAR

Bıyık kötülükle, savaş çıkırtkanlığıyla ve kültürel soykırımla ilişkilendirilegelmiştir. Bıyıkla ilgili tarihsel ve kültürel olumsuz çağrışımların çoğundan şu korkunç ekip sorumludur:

- Cengiz Han (1162-1227): Savaşçı Moğol hanı ve ünlü fatih.
- Gilles de Montmorency-Laval, Baron de Rais (1404-1440): Breton şövalye ve çocukları öldüren bir seri katil.
- III. Vlad (1431-1476): Eflak Prensi, Kont Drakula olarak da bilinir.
- Talat Paşa (1847-1921): Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni Soykırımı emrini veren kişi.
- Kayzer II. Wilhelm (1859-1941): Son Alman İmparatoru ve I. Dünya Savaşı'na yol açan 1914 krizinde Avusturya-Macaristan'ı destekleyen Prusya Kralı.
- Joseph Stalin (1879-1953): Yönetimi sırasında milyonlarca insan öldürülen Sovyet diktatör.
- Adolf Hitler (1889-1945): Der Führer'in "Yeni Düzen"i, Yahudilerin, eşcinsellerin, çingenelerin, zihinsel ve fiziksel özürlülerin soylarının tükenmesi gerektiği fikrine dayanıyordu.
- Francisco Franco (1892-1975): İspanyol askeri diktatör; İspanya İç Savaşı'nda demokratik yollardan seçilmiş hükümeti devirip başa geçmiştir.
- Heinrich Himmler (1900-1945): Nazi SS teşkilatının *Reichsführer*'i ve toplama kamplarının komutanı.

Vlad Tepes (Kazıklı Voyvoda), 16. yüzyıl

Joseph Stalin, 1919

- Hirohito, İmparator Showa (1909-1989): Japon İmparatoru. 1937’de Çin’i işgal etmiş, II. Dünya Savaşı sırasında Pasifik Okyanusu’nda ABD’ye saldırmıştır.
- Augusto Pinochet (1915-2006): Şili ordusunun komutanı; teröre dayanan yönetimi sırasında binlerce Şili vatandaşının “kaybolmasından” sorumlu diktatör.
- Robert Mugabe (1924-): Zimbabwe’nin ihtilafı zorba devlet başkanı.
- Saddam Hüseyin (1937-2006): ABD’nin 2003 yılındaki işgaline kadar Irak yönetiminde kalan baskıcı diktatör.

* * *

Saddam Hüseyin, 1982

Saddam Hüseyin, canına kastedenleri yanıltmak için maiyetine bıyık zorunluluğu getirmiştir. Hüseyin, kendisinin alameti farikası olan Baasçı bıyığını bütün üst düzey kurmaylarının da bırakması konusunda ısrarcı davranmıştır. Saddam Hüseyin’in “bıyığını koruyan insan şerefini de korur” sözü ünlüdür. Devrilmesinden sonra ise pek çok Iraklı doğal olarak usturaya sarılmıştır.

* * *

Hitler’in Bıyık Miti: Hitler’in daha önceleri uçları sivri olan Prusya tarzı bıyığını gaz maskesine uyacak şekilde kırpıdığı söylenmektedir. Aslına bakılırsa, fırça bıyık Alman ordusu içinde popülerdi, ama II. Dünya Savaşı’ndan sonra bu tarz bıyık fiili olarak bir tabuya dönüştü.

BIYIK FOBİSİ VE PROTESTO

Bıyıklı erkekler hiçbir zaman olan biteni öylece sineye çekmediler; bıyıkları tehdit altına girince verdikleri tepkilerden bazıları şunlardır: **1907’de**, Parisli garsonlar, alameti farikaları olan bıyıkları gayrimeşru bir genelgeyle yasaklandığında sokaklara döküldüler. Avrupalı garsonlar her zaman bıyık şampiyonu olmuşlardır.

1966 Temmuz’unda, Arjantin’deki yeni askeri rejim, bıyıklı askeri diktatör Juan Carlos Ongania’dan “posbıyık” diye bahseden, *Tia Vicenta* adındaki mizah dergisini kapattı. İroniktir ki bu lakabı popülerleştirenler Ongania’nın Arjantin Silahlı Kuvvetleri’ndeki meslektaşlarıydı.

1966 Kasım’ında, Michigan Grand Rapids’deki 350 üniversite öğrencisi kampüsteki bıyık yaşağını protesto etmek amacıyla dersleri boykot etti.

2000 Mart’ında, Disney tema parkı çalışanlarına uzun süredir uygulanan bıyık yaşağı kaldırıldı. (Walt Disney’in kendisi bıyıklıydı.) 2012 Ocak ayında nihayet çalışanların sakal bırakmasına da izin verildi.

2007’de, Georgia’daki Terrapin Beer Company işçileri, eyaletin bira yapma lisansını vermeyi geciktirmesi üzerine bir bıyık protestosu gerçekleştirdiler.

2008’de, kendilerine La Barbe diyen (anlamı “bıyık”tı, fakat aynı zamanda deyimisel olarak “yeter” manasına da geliyordu) ve takma bıyık takan bir grup Fransız feminist ile onların Meksika’daki Las Bigotinas (“bıyıklılar”) adlı hemcinsleri, medyadaki cinsiyetçiliği protesto etmek amacıyla ses getiren kültürel ve siyasi etkinlikler gerçekleştirdiler.

2009 Temmuz’unda, Brezilyalı erkekler, senato başkanı (posbıyıklı) Jose Sarney de Araujo Costa’nın siyasi yolsuzluklarını protesto etmek için bir bıyık grevi (*greve de bigode*) yaptılar

ASKER BIYIĞI

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerine dönüp baktığımızda, bıyığın askeri gücün sembolü haline gelmiş olduğunu görürüz; bu bıyık miti, barbar kabilelerden başlayarak bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Bugün Avrupa ve Amerika'daki çoğu ülke, askerlerin derli toplu ve bakımlı olmak koşuluyla bıyık bırakmasına izin verir, fakat pek çoğu da güvenlik maskelerinin yüze tam olarak oturmasını engelleyen sakalı yasaklar. Diğer yandan, Norveç'te ve Finlandiya'da sakal ve bıyık yasaktır.

* * *

Kanada ordusunda, “güzелce kırpıldığı ve ağzın köşelerinden aşağı inmediği takdirde, bıyığa izin verilir. Diğer yandan, palabıyık serbesttir. Bıyıksız sakala hiçbir koşulda izin verilmez.”

FRANSA

Napolyon döneminden beri ve tüm bir on dokuzuncu yüzyıl boyunca Fransız ordusu sakallıydı; öte yandan, elit birlikler olan *Grenadier*'lerin kocaman bıyıkları vardı. Piyadeler bazen keşisakallıyla birlikte küçük bir bıyık bırakırlardı. Günümüze kadar gür sakallar bırakmaya teşvik edilmiş Fransız Yabancı Lejyonu hariç, bu sakal bıyık geleneklerinin çoğu yirminci yüzyılda devam etmemiştir. Bıyık, 1933'e dek Fransız *gendarme* teşkilatı (polisler) için mecburiydi, bugün de birçok polis bu geleneği devam ettirmektedir

İNGİLTERE

Birleşik Krallık'ın şanlı bir sakal bıyık geleneği vardır; daha önce de gördüğümüz üzere, İngiliz bıyığı on dokuzuncu yüzyılın başlarında iki yabancı etkinin tesiri altında kalmıştır. İngiliz subaylar, Napolyon Savaşları (1792-1815) sırasında, bıyıklarının “korku saçan aksesuarlar” olduğu söylenen Fransız hemcinslerine öykünmüşlerdir. İngilizler, Hindistan'da da tıraşlı suratı erkeksi bulmayan yerel gelenekleri

benimsemişlerdir. İngiliz sömürge yöneticileri göz korkutucu, saldırgan ve kontrollü görünmek için bıyık bırakmışlardır. Ne var ki, Hindistan Genel Valisi Lord Dalhousie (1812-1860), subaylarının bıyık bırakmasını eleştirmiş, bu bıyıklara “kılcal süslemeler” adını vermiştir. 1854’e gelindiğinde ise sakal bırakmak Doğu Hindistan Şirketi’nin Bombay Ordusu’na zorunlu kılınmıştır.

İngiliz berberler Kırım Savaşı sırasında bıyık bakımı için özel hizmetler sunmuşlardır. O günlerde bıyıklar kırpılmaya, düzeltilmeye, uçları sivriltilmeye, kıvrılmaya, mumlanmaya ve dikleştirilmeye başlamıştır. Kırım Savaşı sırasında gür bıyık bırakma izni verilen ilk birlik muhafız birliğidir, ama bu moda İngiliz ordusu içindeki diğer birliklerle de hızla yayılmıştır.

1800’lerin sonlarından 1916 yılına kadar, İngiliz askerlerinin dudaklarının üstünü tıraş etmesi yasaklanmıştı. Fakat bu kararname, bıyıktan hoşlanmadığı belli olan ve kendi bıyığını da derhal kesen Korgeneral Sir Nevil Macready tarafından 6 Ekim 1916’da kaldırıldı. O günden bugüne Kraliyet Donanması’nda sakal ve bıyığa izin vardır, ama tek başına sakal ya da bıyık bırakılmaz. Ordu, hava kuvvetleri ve donanma bıyığa izin verirken, askerler dini ya da tıbbi gerekçelerini belgeledikleri takdirde kabasakal da bırakabilirler.

İngiliz ordusunda bugün hâlâ iki tip bıyığa izin verilir: güzelce kırpılıp düzeltilmiş bıyıklar (üst dudağın köşelerini geçemez ve üst dudağı örtemez) ve mumlanmış palabıyık (ama ağzın köşelerini geçemez ve yukarı kıvrılamaz). Bıyığın genişliği de burun deliklerinin hemen altına kadar olmalı, bu hizanın üstüne geçmemelidir.

Yirminci yüzyıl ilerlerken, İngiliz bıyığının çöküşü İngiliz İmparatorluğu’nun çöküşüyle el ele gitmiştir.

AC Lovett, 30. Alay
Bombay Birliği, 1890,
karakalem ve suluboya.

**“Hitler’le pek çok ortak yönü var;
bir tek bıyığı eksik.”**

**Noel Coward, Hristiyan Bilimi mezhebinin
kurucusu Mary Baker Eddy’den bahsediyor.**

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ABD ordusunda bugün, I. Dünya Savaşı sırasında getirilen kurallar gereğince sakal bırakmak yasaktır, ama bıyığa izin verilir. ABD Donanması Kılık Kıyafet ve Genel Görünüş Standartları, madde 2201.2, bölüm 2’ye göre, bıyıklar “iyice kırpılmalı, düzgün tutulmalıdır. Bıyığın hiçbir kısmı üst dudak çizgisinin altına inemez. Ağzın köşelerinden aşağı sarkıtılamaz ve ağzın köşelerinden çizilen dikey bir çizginin ötesine yarım santimden fazla taşamaz. Tek tek bıyık kıllarının uzunluğu bir buçuk santimi geçemez (Şekil 2.2.1). Palabıyığa, keçisakalına, sakala ya da tuhafıklara izin verilmez”.

Donanma kurallarına göre de “yüz temiz tıraşlı olmalıdır, ama bıyık bırakılabilir. Şayet bıyık bırakılacaksa düzgünce kesilip kırılmış olmalı, ağzın köşelerinden uzanan hayali bir dikey çizgi ile üst dudak çizgisini geçmemelidir. Bıyık kıllarının uzunluğu bir buçuk santimden fazla olmamalıdır”.

Hava kuvvetlerinde ise bıyık “üst dudak çizgisini ve ağzın köşelerinden yukarı doğru çizilecek dikey bir çizgiyi geçmemelidir.”

* * *

**Napolyon döneminde Avrupalı
subaylara bıyıklarını sıcak katranla
şekillendirmeleri söylenirdi. Üst dudak
sert ve gergin görünsün diye!**

Denis Davydov’un portresi (1784-1839),
Napolyon Savaşları sırasında bir Rus asker-şair.

* * *

**ABD Savaş Bakanlığı Mart 1918’de orduya yazılan herkese
bir tıraş takımı parası ödemeye karar verdi.**

1948’de bir asker kanoda tıraş oluyor,
Tropenmuseum of Royal Tropical Institute
(KIT) Koleksiyonu.

* * *

**Hırsızlar, kolayca kılık değiştirebilmek için takma bıyık
takarlar. Ünlü bir soyguncu, 1990’da Boston’da polis kılığına
girmiş bıyıklı adamlarla birlikte bir soygun yaparak ve
Rembrandt, Vermeer, Degas ve Manet’ye ait 500.000 dolar
değerinde tablo çalmıştır.**

EDEBİYATTA VE SANATTA BİYİK

Yazarlar, ressamlar ve müzisyenler uzun zamandır bohem hayat tarzıyla ilişkilendirilirler; acı çeken romantik sanatçı imajı, bıyığın da altın çağını yaşadığı on dokuzuncu yüzyıla dayanır. O günlerde sanatçıları çeşit çeşit bıyık tarzlarıyla Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın bütün çatı katlarında, galerilerinde, konser salonlarında ve yayınevlerinde görmek mümkündü. Ürpertici hikâyeler ve şiirler yazan Edgar Allan Poe'nun güzelce kırpılmış bir Zaviyeli Nişan Bıyığı vardı. Sherlock Holmes'un yazarı Arthur Canon Doyle, düz ve sert dursun-

Edgar Allan Poe, 1848, Arthur Canon Doyle, 1914 ve Igor Stravinsky, 1921.

lar diye palabıyıklarının uçlarını mumlardı. Besteci Maurice Ravel, empresyonist ressam Charles Manquin tarafından bugün "Zappa" bıyığı dediğimiz tarzda bir bıyıkla resmedilmişti. Rus besteci Igor Stravinsky'nin kocaman burnunun altında mütevazı bir piramit bıyığı vardı. Fransız besteci Gabriel Fauré ise kocaman bir posbıyığı tercih ederdi.

Öte yandan, evvelki çağlarda yaşamış büyük sanatçıların derin düşüncelere daldıkları ilham dolu yaratıcılık anlarında bıyıklarını sıvazladıklarına inanmıyorsanız, William Shakespeare ile Geoffrey Chaucer'ın dudaklarının üstüne bakın; iki büyük yazarın da zarif ke-çisakallarına eşlik eden bıyıkları vardı.

**“Bıyıklar harikadır, hem de alabildiğine!
Daha iyi şekle girsinler diye azıcık kısaltıp
uçlarından kestim. Muhteşemler.
Bıyiksız hayat çok boş olurdu.”
Charles Dickens**

YAZAR BIYIĞI

Şöyle bir düşünecek olursanız, sevdiğiniz pek çok yazarın muhtemelen bıyığı olduğunu görürsünüz. Özellikle de on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyılın başlarında, bıyık genelde olağanüstü bir yazma hüneryiyle ilişkilendirilirdi. Aşağıdaki bıyıklı yazarları ünlü eserleriyle

eşleştirmeyi deneyin:

1. William Shakespeare (1564-1616)

2. Edgar Allan Poe (1809-1894)

3. Gustave Flaubert (1821-1880)

4. Mark Twain (1835-1910)

5. Guy de Maupassant (1850-1893)

6. Arhur Conan Doyle (1859-1930)

7. Rudyard Kipling (1865-1936)

8. W. Somerset Maugham (1874-1965)

9. E. M. Forster (1879-1970)

10. James Joyce (1882-1941)

11. William Faulkner (1897-1962)

12. Ernest Hemingway (1899-1961)

13. George Orwell (1903-1950)

14. Tennessee Williams (1911-1983)

15. Gabriel Garcia Márquez (1928-)

16. Edward Albee (1928-)

17. John Barth (1930-)

18. Salman Rushdie (1947-)

A. İhtiras Tramvayı

B. Hayvan Çiftliği

C. Çanlar Kimin İçin Çalıyor

D. Masal Masal İçinde

E. Madam Bovary

F. Hindistan'a Bir Geçit

G. Ay Işığı

H. Hayat Hüzünleri

I. Yüzyıllık Yalnızlık

J. Sherlock Holmes'un
Maceraları

K. Tom Sawyer'ın Maceraları

L. Orman Kitabı

M. "Kuzgun"

N. Şeytan Ayetleri

O. Ses ve Öfke

P. Fırtına

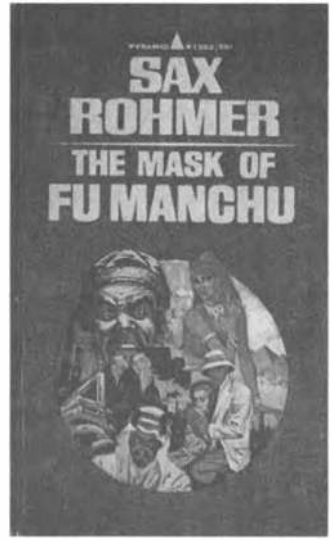
Q. Ulysses

R. Kim Korkar Virginia
Woolf'tan?

Yanıtlar: 1-P; 2-M; 3-E; 4-K; 5-G; 6-J; 7-L; 8-H; 9-F; 10-Q; 11-O; 12-C; 13-B; 14-A;
15-I; 16-R; 17-D; 18-N

* * *

Fu Manchu, romancı Sax Rohmer'in yarattığı şeytani bir karakterin adıydı. Aslında karakter romanlarda bıyiksız tasvir ediliyordu. Bizim bildiğimiz ve sevdiğimiz Fu Manchu tarzı, romanların Hollywood uyarlamalarından kalmadır.

Fu Manchu'nun Maskesi, Sax Rohmer'in Kitabının Kapak Fotoğrafı, Chris Drumm.

* * *

Agatha Christie, gösterişli bir bıyığa sahip olan ve herkes tarafından sevilen Belçikalı dedektif karakteri Hercule Poirot'nun ölümünü 1975'te duyurdu.

Aktör David Suchet dedektif Hercule Poirot rolünde, 1988.

“BİYIKSIZ AŞK OLMAZ!”

Bıyıklı öykü yazarı Guy de Maupassant (1850-1893) “Bıyık” adlı öyküsünde kocası tiyatro oyunundaki rolü için bıyığını kesen bir kadından bahseder. Mektup tarzında yazılmış olan bu öyküde, söz konusu kadın, arkadaşına yazdığı mektupta kocasının bıyığının yok olmasından şikâyet etmektedir:

Guy de Maupassant
(1850-1893)

Chateau De Solles, 30 Temmuz 1883

Sevgili Lucy,

Yeni haberlerim yok sana. Hayatımız oturma odasında geçiyor, yağmuru seyrederek. Bu korkunç havada dışarı çıkmaya imkân yok, bu yüzden aramızda küçük piyesler oynuyoruz. Bu küçük piyesler ilhamını gerçek yaşamdan alıyor ve ne kadar aptalca olduklarını bilemezsin, tatlım! Hepsi de zorlama, bayağı ve sıkıcı piyesler. Şakalar top güllesi gibi, her şeyi ezip geçiyor. Zekânın esamisi okunmuyor, hiçbir şey doğal değil, canlılık hak getire, inceliği hepten unut. Aslına bakarsan, mürekkep yalamış bu adamlar toplum hakkında hiçbir şey bilmiyor. İnsanların nasıl düşündükleri, nasıl konuştukları konusunda tam bir kara cahiller topluluğu. Geleneklerimizi, âdetlerimizi küçümseyeseler umurumda olmayacak, ama bu konulardaki cehaletleri dayanılır gibi değil. Komik olmaya çalıştıklarında öyle sözcük oyunları yapıyorlar ki sonunu beklemeye sabır ister; neşeli olmaya çalıştıklarında şu birahane dansçılarının bolca bulunduğu kenar mahallelerde duydukları şakaları yapıyorlar, elli yıldır oralarda aynı öğrenci şakaları yapıyor olmalı.

İşte bizi de bu piyeslere dâhil ediyorlar. İçimizde sadece iki kadın olduğundan, kocam da hoppa ve güzel bir hizmetçi

kızı oynuyor, bunun için bıyığını kesti. Sevgili Lucy, ne kadar değıştiğini hayal bile edemezsin! Ne gece ne de gündüz, onu artık tanıyamıyorum. Tekrar bıyık bırakmazsa sanırım onu artık sevmeyeceğim; öyle korkunç görünüyor ki!

Aslına bakarsan bıyıksız bir erkek artık erkek değildir. Sakal pek umurumda değil, sakalın erkeği pasaklı göstermediği nadirdir. Ama bıyık, ah! Bıyık erkeksi bir suratın olmazsa olmazı. Dudak üstündeki bu küçük kıllar nasıl da gözü gönlü açıyor, insana başka açılardan da ne kadar iyi geliyor, inanamazsın! Bu konu üzerinde daha önce de düşünmüş ama düşündüklerimi yazmaya cesaret edememiştım. Kelimeler kâğıt üzerinde daha farklı görünüyor ve konu da öyle zor, öyle hassas, öyle tehlikeli ki altından kalkabilmek sonsuz beceri gerektiriyor.

Kocam tıraş olmuş bir halde karşıma çıkınca, aylak aylak dolaşan bir aktöre ya da bir vaize asla âşık olamayacağımı bir kez daha anladım. Bu vaiz, vaizlerin en yakışıklısı Peder Didon bile olsa! Daha sonra onunla (kocamla) yalnız kaldığımda durum daha da kötüleşti. Ah, sevgili Lucy, bıyıksız bir adamın seni öpmesine asla izin verme; öpüşlerinin hiç tadı yok, hem de hiç! Bu öpüşlerin efsunu, lezzeti ve enerjisi eksik. Evet, gerçek bir öpücüğün lezzeti ve enerjisi yok. Bıyık öpüşmenin tuzu biberidir.

Dudaklarını bir parça kuru –veya nemli– parşömene bastırıldığını hayal et. Bıyıksız bir erkeğin öpücüğü budur. Bir kıymeti yok.

Bıyığın cazibesi nereden geliyor, bana söyleyebilir misin? Ben kendim biliyor muyum ki? Bıyığın ağzına yaklaştığını hissedersin, yüzünü gıdıklar ve ayak parmaklarına kadar inen hafif bir ürperti yayılır vücuduna.

Ya sırtın! Sırtında bir bıyığın dolaştığı oldu mu hiç? İnsanı sarhoş eder, parmak uçlarına dek ürperirsin. Kıvranırsın, omuzların titrer, başını geriye atarsın. Bir yandan kaçmak ister, bir yandan da orada kalmak istersin. Ne kadar da harikadır!

Bıyıksız dudaklar giysisiz bir insana benzer, ama insan dediğin giyinmelidir. Çok hafif bir kıyafet de olsa, insan bir şeyler giymelidir.

Üç aydır zihnimde dolaşan bir cümle var (bir politikacı söylemişti). Gazetelere bayılan kocam bir akşam Tarım Bakanımız M. Meline'nin pek müstesna bir konuşmasını okumuştum bana. Şimdiki Tarım Bakanımız başka birisi olabilir, bilmiyorum.

Bakan'ın konuşmasına pek kulak vermemiştim ama Meline ismine takılıp kalmıştım. Neden olduğunu bilmiyorum ama bana "Scenes de la vie de boheme" romanını hatırlatmıştı. Sanırım bu roman şık ve şuh Fransız işçi kızları hakkındaydı. Bu konuşmanın neden aklımda kaldığı belli. M. Meline bu konuşmayı Amien sakinlerine yapmıştı sanırım, o günden beri ne demek istediğini anlamaya çalışıyorum: "Tarım olmadan vatanseverlik olmaz!" Bunun anlamını daha yeni kavradım ve ben de kendi adıma bıyıksız aşk olmayacağını söyleyebilirim. Kulağa komik geliyor ama öyle değil mi?

Bıyıksız aşk olmaz!

"Tarım olmadan vatanseverlik olmaz," demişti M. Meline. Haklıydı bu Bakan; sebebini şimdi anlıyorum.

Farklı bir bakış açısından baktığımızda da bıyık elzemdir. Yüze karakterini bıyık verir. Erkeği hem nazik ve şefkatli, hem de sert, hayvani, hovarda ve cesur gösterir. Bıyıklarının kesmeyen kıllı bir erkek daima biraz gizemli görünür, çünkü yüz hatları gizlenmiştir; bu erkeğin çenesinin biçimi ise anlamak isteyene neler ifşa eder!

Bıyıklı erkek kendine has ifadesini ve nezaketini aynı anda ortaya serer.

Ah, bıyığın ne kadar da çok çeşidi vardır! Bazen burulur, kıvrılır ve cilveli bir şekle sokulur. Bu bıyıklar asıl olarak kadınlara adanmış gibidir.

Bazen uçları dikleştirilir, sertleştirilir, iğne gibi sivri ve tehditkâr bir hale getirilir. Bu bıyıkların sahipleri şarap, at ve savaş severler.

Bazı bıyıklarsa kocaman, sarkık ve korkutucudur. Bu büyük bıyıklar genellikle iyi bir mizacı, zayıflığın sınırlarında dolaşan bir şefkati, ürkeklik tadındaki bir nezaketi gizler.

*Ama bıyık söz konusu olduğunda benim hayranlığım her şeyden öte Fransız bıyığıdır, her şeyiyle Fransız olan bir bıyığa. Fransız bıyığı atalarımızdan, Galyalılardan kalma-
dır ve milli karakterimizin sembolü olagelmıştır.*

Fransız bıyığı kibir, görkem ve cesaret timsalidir. Fransız bıyığı zarafetle şarap yudumlamasını, kibarca kahkaha atmasını bilir; sakallı geniş çeneler ise yaptıkları her şeyde sakildir.

Beni deli gibi ağlatmış ve –şimdi anladığım kadarıyla– erkek suratındaki bıyığa âşık etmiş o olay geldi şimdi aklıma. Savaş günleriydi, babamla birlikte yaşıyordum. O zamanlar genç bir kızdım. Bir gün şatonun yakınlarında bir çatışma çıktı. Bütün sabah top patlamalarını ve silah seslerini dinledik. O sabahın akşamı Alman bir albay geldi, geceyi bizim evde geçirdi. Ertesi gün de gitti.

Babama tarlalarda birkaç cesedin bulunduğu haberi geldi. Babam, hep beraber gömülebilsinler diye cesetlerin hepsini şatoya getirtti. Çok geçmeden, iki yanı çamlarla kaplı geniş yolun iki tarafı da cesetlerle kaplanmış, her tarafı kötü bir koku sarmıştı. Derin bir çukur kazılınca dek, cesetlerin üzeri toprakla örtülmüştü. Bu yüzden, cesetlerin killi topraktan fırlamış gibi duran başları görünüyordu sadece; gözleri kapalı, yüzleri toprakla hemen hemen aynı renkteydi.

Cesetleri görmek istemiştım. Ama dışarı çıkınca, iki sıra halinde dizilmiş korkunç yüzler gördüm sadece, az kalsın bayılıyordum. Yine de cesetlere bakmaya başladım, tek tek yüzlerine bakıyor, bir zamanlar nasıl adamlar olduklarını anlamaya çalışıyordum. Üniformaları toprağın altında kalmıştı, ama gene de, evet canım, gene de, bıyıklarından onların Fransız olduğunu anlayabilmıştım!

Kimisi çatışmanın olduğu sabah tıraş olmuştu belli ki, belki de son kez güzel görünmek istemişlerdi; diğerlerinin sakalı bir haftalık falandı, ama hepsinin de Fransız bıyığı vardı. Gayet sade, gururlu bıyıklar sanki şöyle der gibilerdi: “Beni sakallı arkadaşım ile karıştırma, ufaklık; ben senin kardeşinim.”

Ağlamıştım, ah evet, çok ağlamıştım, eğer o zavallıları tanısaydım da bundan fazla ağlayamazdım.

Bunu sana anlatmakla hata ettim. Şimdi çok üzgünüm ve daha fazla yazamayacağım. Hoşça kal sevgili Lucy, sana yürekten sevgilerimi gönderiyorum. Yaşasın bıyık!

Jeanne

SANATÇI BIIYIĞI

Sanatçı bıyığı konusu, biri bir kadında, öbürü bir erkekte simgeleşmiş iki bıyıktan söz etmeden geçilemez: İki muhteşem ressam vardır ki onların bıyıkları en az yarattıkları etkileyici şaheserler kadar ünlüdür.

FRIDA KAHLO (1907-1954)

Meksikalı ressam kendini defalarca bıyıklı olarak resmetmiştir. Kahlo bunun sebebini şöyle açıklar: “Sık sık yalnız kalıyorum ve en iyi bildiğim konu kendimim.” Hemcinsleri yüzlerindeki istenmeyen tüylerden kurtulmak için kucak dolusu para dökerken, Kahlo’nun yüzündeki kıllar Latin Amerika gururunun, biseksüelliğin, androjenliğin, komünizmin, isyanın ve genç bir kızken geçirdiği kazanın sebep olduğu kronik fiziksel acılar karşısında sanatçının ayakta tuttuğu yenilmez iradenin simgesi olmuştur.

Frida Kahlo, *Dikenli Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre*, 1940, tuval üzerine yağlıboya.

SALVADOR DALÍ (1904-1989)

Bu Katalan Sürrealist ressamın malzeme almaya parası yetmediği zamanlarda bıyığını fırça olarak kullandığı söylenirdi, fakat sonradan

bunun dedikodu olduğu anlaşıldı. Dali'yi fotoğraflarında iyice mumlanmış, böylece yüzünden birkaç santim dışarı uzanabilmiş o acayip bıyığıyla görürüz hep. Ünlü ressam, 1954 yılında, son derece etkileyici bir biçimde uzattığı bıyığına fotoğrafçı Philippe Halsman ile birlikte *Dali's Mustache* [Dali'nin Bıyığı] adında bir methiye yazmıştır: “Bıyığımın uçlarını kullanarak bir sineği bütün detaylarıyla resmedebilirim. Sineği resmederken bıyığımı düşünür, onun felsefesini yaparım, çünkü çağımın bütün sinekleri ve bütün tuhaflıkları birbiri ardına gelip istemsizce bıyığıma yapışmıştır. Bir gün neredeyse bıyığım kadar ilginç bir hakikat keşfederiz belki – yani, Salvador Dali'nin belki de bir ressam olduğu hakikatini.” (Philippe Halsman, *Dali's Mustache: A Photographic Interview.*)

**“Sigara içmiyorum,
öyleyse bıyık
bırakayım dedim –
sağlık açısından da
daha iyi.”
Salvador Dali**

Benekli yaban kedisi ve
baston ile Salvador Dali, 1965.

Bıyıklı bir diğer meşhur hanımefendi de Simone “Eleanor Dumont” Jules, nam-ı diğer Madam Bıyık’tır. Bu adı çıkmış Vahşi Batı kumarbazı, 1850’lerde altına hücum edenleri pokerde soyup soğana çevirmişti.

KLASİK (MÜZİKTE) BIYIK

Birbirinin çağdaşı olan bütün bu besteciler lirik bıyıklarına çok şey borçlu olabilirler:

- Aleksandr Borodin (1833-1887): Romantik dönem Rus bestecisi.
- Anton Bruckner (1824-1896): Kakofonik müziğin Avusturyalı ustası.
- Paul Dukas (1865-1935): *L'apprenti sorcier* adlı eseriyle tanınan Fransız besteci.
- Antonín Dvořák (1841-1904): Geç Romantik dönemdeki eserleriyle tanınan Çek besteci.
- Edward Elgar (1857-1934): *Pomp and Circumstance* marşlarını besteleyen İngiliz müzisyen.
- Gabriel Fauré (1845-1924): “Clair de lune”u besteleyen Fransız besteci.
- Edvard Grieg (1843-1907): Piyano için kısa parçalar besteleyen Norveçli bestekâr.

Gabriel Faure, 1907.

- Giacomo Puccini (1858-1924): *Madama Butterfly*'ın yaratıcısı İtalyan sanatçı.
- Maurice Ravel (1875-1937): *Boléro*'yu besteleyen Fransız müzisyen.
- İgor Stravinski (1882-1971): *Le sacre du printemps*'ı besteleyen Rus sanatçı.
- Karol Szymanowski (1882-1937): Polonyalı bestekâr ve piyanist.

Giacomo Puccini, 1908.

* * *

Sürrealist sanatçı

Marcel Duchamp 1919'da

bir Mona Lisa kartpostalına bıyık (ve keçisakalı) çizerek altına L.H.O.O.Q. harflerini yazdı.

Fransızcada bu harflerin tek tek telaffuzunun argo bir kelime ürettiği (“elle a chaud au cul”, yani “aşağısı alev alev yanıyor”) iddia edildi. Yirmi birinci yüzyılın başlarında önlerine gelen her figüre spreyle boyayla bıyık çizen pek çok grafiti sanatçısının esin kaynağı da o muydu?

SPORTMEN BIYIKLILAR

Erkek sporcular erkeklik, erkekler arası dostluk ve fiziksel güç gibi kavramların inşasında önemli bir rol oynarlar. Sporcuları yüceltip taklit eder, onların her hareketlerini takip ederiz. Sezon sonunda rövanş maçlarına kaldıklarında, takımımıza sadakatin ve bağlılığın kardeşçe bir simgesi olduğunu düşündüğümüz için onlarla beraber sakal ve bıyık bile bırakırız.

BIYIKLI SPORCULAR

Basketbol:

Kareem Abdul-Jabbar
Charles Barkley
Brad Davis
Joe Dumars
A.C. Green
Adam Morrison

Amerikan boks organizatörü Don King
Florida'da, Hurlburt Field turunda.

Boks:

George Foreman
Don King (organizatör)
Ken Norton
Sugar Ray Robinson

Araba Yarışı:

Dale Earnhardt, Sr.
Jeff Gordon
Richard Lee Petty

Golf:

John Ball, Jr.
Andres Gonzales
Montford Johnson Wagner

Mr. John Ball Jr.'ın bir karikatürü. Liborio
Prosperi tarafından 1892'de yapılmıştır.

Futbol:

Philippe Albert

George Best
Humberto Coelho
Gary Neville
Graeme Souness
Rudi Voeller

Rudi Voeller. Fotoğraf, Tobias Koch, 2002.

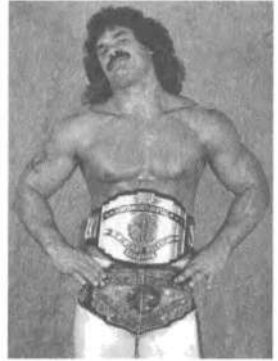
Yüzme:

John Naber
Michael Phelps
Mark Spitz

“Olimpiyatlara katıldığım da bıyığımı kesmeye niyetlenmişim, ama bıyığım dan çok bahsedildiğini fark ettim, herkes bıyığım hakkında konuşuyordu, ben de kesmekten vazgeçtim.” Mark Spitz

Güreş:

Hulk Hogan (Terry Gene Bollea)
Iron Sheik (Hossein Khosrow Ali Vaziri)
Ravishing Rick Rude (Richard Erwin Rood)

Hulk Hogan, 2006, The Iron Sheik WWE Raw'da, 2008, Ravishing Rick Rude.

POSTMODERN BIYIK

1990'lar, Victoria döneminden beri görülmemiş bir sakal bıyık patlamasının yolunu hazırladı. Kurt Cobain ve diğer *grunge rock* sanatçıları küçük bir tutam keçisakalı bırakınca, her milletten ve her yaştan insan bu sakalı hemen benimseyerek çeşitli biçimlerini uzatmaya başladı. Erkekler önceki dönemlerde din adamlarını, saraylıları, soyluları ve politikacıları taklit ederlerdi, ama artık rock yıldızları, aktörleri, atletleri taklit ediyorlar; podyumlardaki son moda, erkeksi bir görüntüden yana ve yüz kılları da bu modaya dâhil. Keçisakalına (babalarda ve dedelerde de dâhil olmak üzere) herkeste rastlanınca, yirmili yaşlardakiler de favori, sakal ve bıyığın olası her tür permütasyonunu ve kombinasyonunu denemeye başladılar; böylece ortaya sonsuz sayıda model çıktı. Fakat bu dönemi önceki dönemlerden ayıran çok temel bir fark daha söz konusudur: Postmodern sakal, bıyık ve favori modellerinin açıkça fark edilebilen ironik bir havası var. Bu dönemde rövanş sakalı, grev sakalı, işsiz sakalı, tatil sakalı, f-u sakalı gibi yeni ve oyunbaz trendler ortaya çıktı ve bıyıkla ilişkili faaliyetler yürüten yardım hareketleri bütün dünyayı kasıp kavurmaya başladı (bkz. Ekler).

Bazıları yüzdeki bu son sakal, bıyık ve favori dalgasının post-feminist bir dışavurum olduğuna inanıyor; yani erkekler yüzlerinde (çoğu) kadının taşıyamadığı bir şey taşıyorlar, zira yüzdeki kıllar yalnızca testosteron sayesinde çıkabiliyor. Ama daha genel anlamda yüz kıllarının günümüzün erkek dünyasında bir norm haline geldiği de söylenebilir, özellikle genç ve kentli erkekler arasında. (Eğer bana inanmıyorsanız kendi kentinizdeki, gittiğiniz diğer kentlerdeki, moda ve spor dergilerindeki erkeklerin yüzlerine dikkat edin.) Meslek sahibi çoğu erkek, aynen Victoria dönemindeki ataları gibi, bıyığını gururla taşıyor. Üniversite öğrencileri yüzlerindeki kılları kesmiyor, Fu Manchu sakalı ya da katedral sakalı diyebileceğimiz tam bir sakal bırakıyor. *Hipster* altkültürü mensupları dağınık sakal ve bıyığı tercih ediyor. Tıraşlı metroseksüel görünüş artık hâkim değil (Tanrıya şükür!), gene de metroseksüel erkekler sayesinde diğer erkekler de lüks bakım ürünlerini satın alıp kullanma güvenini elde edebiliyor.

* * *

Eş Çeken Bıyık: Nigel Barber’ın 2001 yılında *Journal of Nonverbal Behavior*’da yayımladığı bir araştırma, bıyığın “fiziki cazibeyi ve sosyal statü algısını yükselterek” evlilik ihtimallerini istikrarlı olarak artırdığını göstermiştir. Dikkat ederseniz, sakal ile favorinin evlilikle bu kadar güçlü bir bağı yoktur; bu da her cinsiyetten muhtemel eşlerin bıyığın cazibesine kapıldığını ispatlamaktadır.

Bunu göz önüne aldığınızda bıyığın tekrar moda olması gerçekten de an meselesiydi. Gördüğümüz gibi, bıyık tarih boyunca belirli dönemlerde aşağı görülüp küçümsenmiş, züppelikle, yabancılıkla ve şeytanilikle (porno yıldızlarından, eşcinsellerden ve aşırı özgür düşüncelilerden bahsetmiyorum bile) ilişkilendirilmiştir. Fakat erkekliğinden emin olan postmodern erkek artık aşağılanma korkusu olmadan bıyık bırakıyor, bıyıklarını burup kıvrılabiliyor, bıyığın “gerçekten ne anlama geldiği”yle alakalı olarak tarih boyunca yapılagelmiş pek çok yorumu (bariz bir şekilde yanlış olanlarını bile) kafasına takmıyor.

Movember gibi yardım hareketleri her yaştan erkeğin belli bir süreliğine iyi bir amaç uğruna bıyık bırakmasına imkân tanıyor, fakat çoğu erkek bunu bıyık bırakmaya başlamak için bir bahane olarak kullanıyor ve fon toplama işi bittikten sonra da bıyığını kesmiyor. Postmodern erkek, bıyığın bütün tarihsel yükünü unutmaya ya da yeni bir bıyık tarihi yazmaya, bıyığı tekrar seksi, komik, müphem ve maço saymaya hevesli görünüyor.

**“Bıyığım, dimdik duran iki nöbetçi gibi, gerçek benliğime giriş yolunu koruyor.”
Salvador Dali**

Her zaman olduğu gibi, tıraş sektörü hepimizi tıraşlı görmek istiyor. Ama çoğu şirket bıyığınızı istediğiniz tarzda düzeltmek, milim milim kısaltmak ve şekillendirmek için yeni ürünler piyasaya sürüyor;

bu durum da son sakal bıyık çılgınlığının sürekliliğine kanıt teşkil ediyor. (Ayrıca, sadece bıyık yanlısıysanız, yüzünüzün geri kalanını sinekkaydı tıraş etmeniz gerekiyor.) Holywood'un en gözde aktörleri de (bkz. aşağıdaki liste) oynayacakları roller için uzattıkları bıyıkları kesmiyor, onlara gittikçe daha çok bağlanıyorlar .

Yakışıklı bir suratın bıyıkla çok daha yakışıklı bir hale getirilebildiği açıktır. Bıyık, erkekliğin mükemmel bir postmodern sembolü olabilir, çünkü postmodern bıyığın oyuncu, ironik, enerjik, özgür ve hepsinden öte sosyal bir havası var. Bıyıklı erkekler yeni bir kardeşlik oluşturuyorlar; bıyık kardeşliği, erkekler arasında yaş, cinsel yönelim ve etnik köken fark etmeksizin bağ teşkil eden ve militarist çağrışımları olmayan ender kardeşlik bağlarından biri. Uzun süredir bıyık bırakan erkekler, mesela itfaiyeciler, Afro-Amerikalı erkekler, Hindistan ya da Türkiye gibi bıyık dostu ülkelerin vatandaşları “ben söylemiştim” veya “daha önce neredeydiniz?” diyeceğine, bu yeni bıyık kardeşliğini coşkuyla kucaklıyor.

GÜNÜMÜZDE BİYIKLI AKTÖRLER

- Orlando Bloom
- Josh Brolin
- Pierce Brosnan
- George Clooney
- Billy Crudup
- Daniel Day-Lewis
- Robert Downey, Jr.
- Zac Efron
- Michael Fassbender
- James Franco
- Ryan Gosling
- Ashton Kutcher
- Jude Law

Josh Brolin 2010 Toronto Uluslararası Film Festivali'nde. Fotoğraf, gdcgraphics.

Robert Downey Jr. 2008'de Mexico City'de *Demir Adam* filminin galasında. Fotoğraf, Edgar Meritano.

- Viggo Mortensen
- Eddie Murphy
- Clive Owen
- Sean Penn
- Brad Pitt
- Jason Schwartzman
- Will Smith

Will Smith, 2009'da Nobel Barış Ödülü'nü alırken. Fotoğraf, Harry Wad.

Devlet memurluğunu ve bankacılık sektöründeki olası istisnaları bir kenara bırakırsak, günümüzde bıyık bırakmak isteyen çalışanların önündeki engeller kalkmıştır. Öte yandan, ayrımcılık bazı yerlerde hâlâ mevcuttur; örneğin, eğer mahkeme jürisinde görev alacaksanız, bıyıklı olmanız engel teşkil eder ya da din adamıysanız, bıyık bıraktığınızda cemaatinize asla güven telkin edemeyebilirsiniz. Ama postmodern erkek, yüzündeki kılların tek bir versiyonuna bağlı kalmaktan yana değil. Yüz kılları oldukça bireysel bir sanat tarzı, kişisel bir ifade aracı olarak kullanılıyor; çoğu erkek de görünüşünü şahsi yaşamındaki veya iş yaşamındaki geçişleri ifade edecek şekilde değiştiriyor. Genç delikanlılar, ebeveynleri tıraş olmaları için yalvarsa bile, damarlarında yeni yeni artan testosteronun dışsal bir ifadesi olan yüz kıllarını gururla sergiliyorlar. Yirmili yaşlarındaki erkekler daha olgun ve daha “ateşli” görünme umuduyla bıyık bırakıyorlar. Otuzlarındaki erkekler ise aynı şeyi daha genç görünmek ya da yılların yüzlerine kazındığı izleri gizlemek için yapıyorlar. Bazı erkekler yaşlandıkça Mark Twain ya da Salvador Dali gibi kültürel açıdan kahraman olan şahsiyetleri taklit ediyor bile olabilirler. Kırkını geçmiş

Pierce Brosnan, 2005. Fotoğraf, Sheksays.

James Franco, 2011. Fotoğraf, Tony Shek.

erkeklerin kırlaşmış bıyıklarını boyadığını biliyoruz.

Neden bıyık bıraktığını sadece o bıyığı bırakan kişi bilir. Bir erkek tamamen bilinçli olarak veya tarih bilgisiyle hareket ederek bıyık bırakmış olmasa bile, biz bu erkeğin bıyığına bakarak politik görüşünü, yakın olduğu çevreyi ve sınıfı anlayabilirdik eskiden. Ama giderek daha eşitlikçi olan, farklı kültürlerle daha da çok açılan, medya çılgını toplumumuzda artık her şey ihtimal dâhilinde. Bir erkek bıyığıyla birden fazla şey ifade ediyor olabilir, çünkü bıyık erkeğin hayat karşısında takındığı tavrı ve zihnindeki erkeklik kavramını yansıtan güçlü bir simgedir.

Diğer yandan, bu yeni bıyık dalgası herkesi etkisi altına almış olsa da tekrar yok olup gidebilir. Ama korkmaya gerek yok. Bıyık son kıllı cephenin intikamı olarak geri dönecektir hep. Ne de olsa hiçbir erkeklik ifadesi bu kadar müphem, oyuncu, gizemli, erkeksi ve yanlış anlaşılmış değildir. Ve bu ifadelerden herhangi biri sizin tam da şu anda bıyık bırakma kararı almanıza sebep olabilir!

Sean Penn, 2006.
Fotoğraf, Attit Patel.

Eddie Murphy, 2010.
Fotoğraf, David Shankbone.

BIYIK STİL GALERİSİ

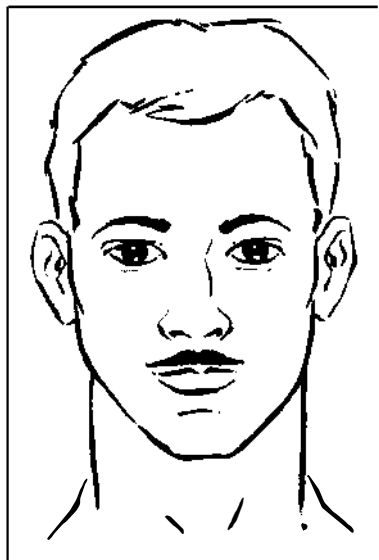
*Kimileri (dişlerine inat) salkım saçak sever, darmadağınık bırakır
Kimileri burunlarına inat yukarı doğru uzatır,
Kimilerinin uzar gider aşağılara
Eh, çalı süpürgesi denebilir elbet onlara
Dalar içtikleri biranın, şarabın içine
Başlar içkiyi sünger gibi emmeye
Ama beki de umursamaz, hayvani bir gurur duyar.
Zira diğerlerinin içtiği şeyde sakalını yıkar
Kimilerinin de, (olmadığından bardağı çalacak halleri)
Çanak kulpları gibi ters dönmüştür dudak üstleri
Berberler bu yüzden çok benzer terzilere
alışık olmalıdırlar her çeşit kesime*

“Superbiae Flagellum ya da Gurur Kırbacı”
John Taylor, 1621

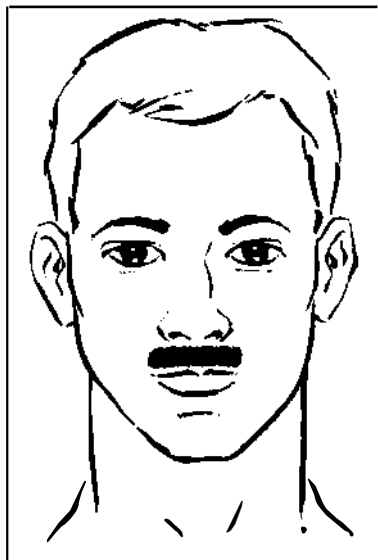
Tyrone Power ve Maureen
O'Hara *Siyah Kuğu*
filminin fragmanından bir
sahne, 1942.

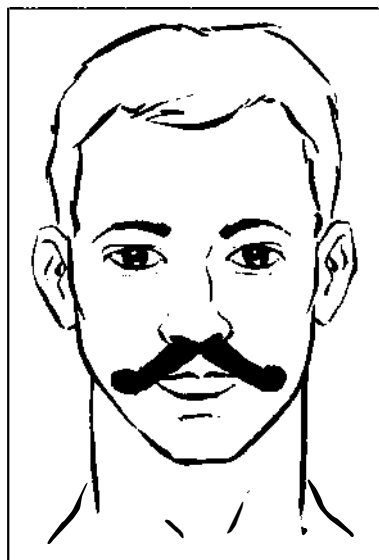
ÇAĞLAR BOYUNCA A'DAN Z'YE BIYIK STİLLERİ

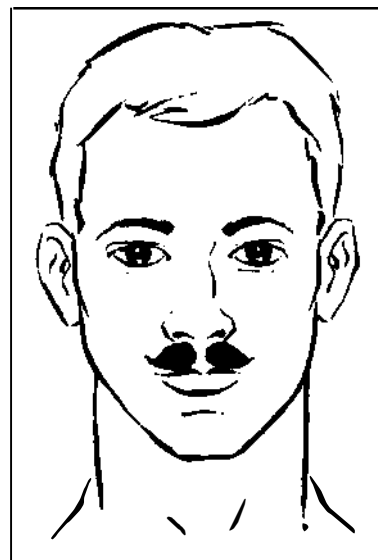
ADOLPHE MENJOU BIYIĞI

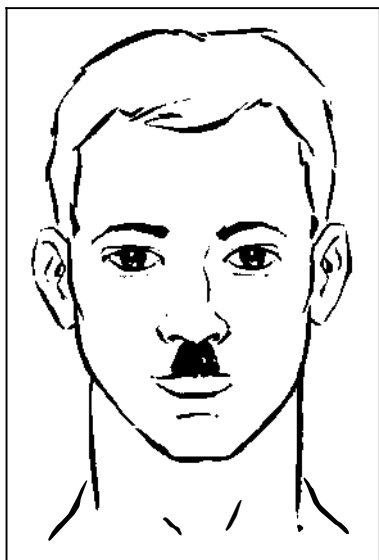
TREN VAGONU

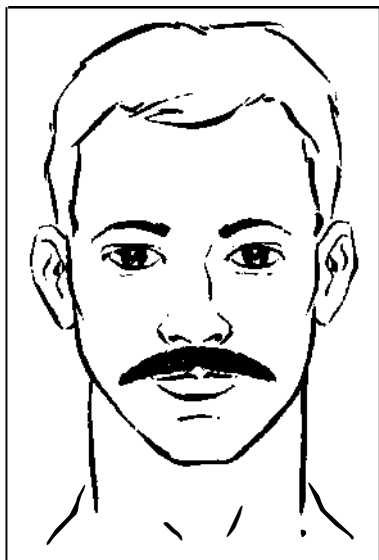
FİŞEK BIYIK

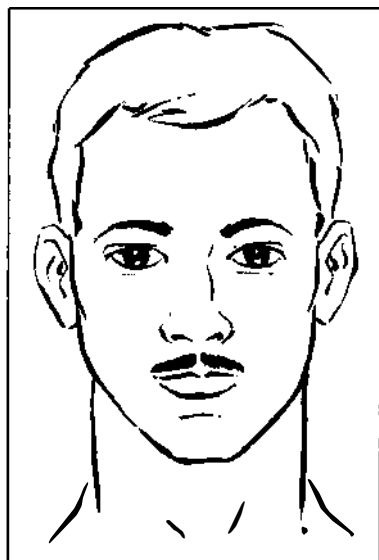
BADEM BIYIK

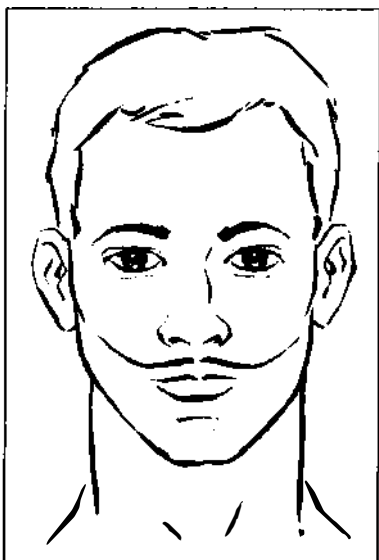
CHAPLIN BİYİĞİ (Serseri Biyiğı ya da
Dış Fırçası olarak da bilinir.)

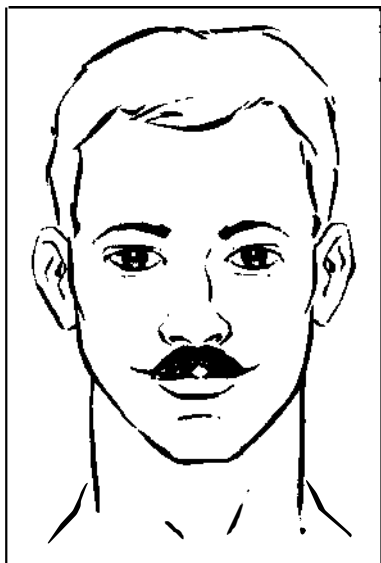
ZAVİYELİ NİŞAN BİYİĞİ (Asker biyiğinin
uzun hâli; Magnum olarak da bilinir.)

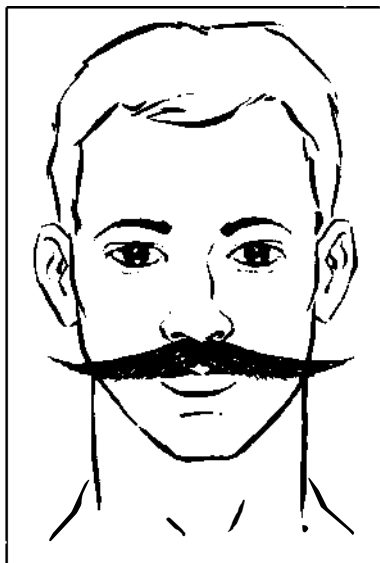
CLARK GABLE BİYİĞİ
(İnce Lizzy olarak da bilinir.)

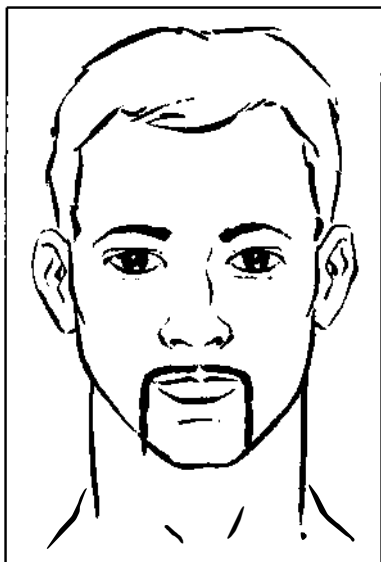
DALI BİYİĞİ

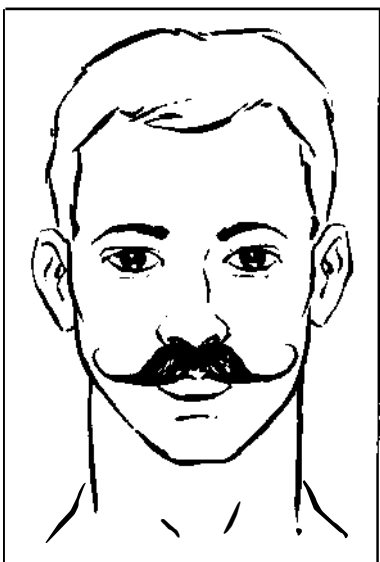
İNGİLİZ BİYİĞİ (Çeşitlerini görmek için bkz. s.116-118)

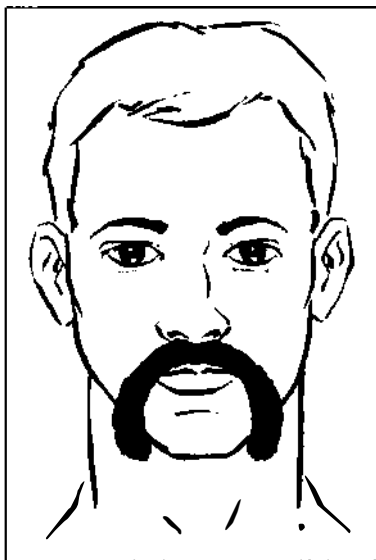
SURAT SÜPÜRGESİ (Yüzü baştan başa kaplayan palabiyik.)

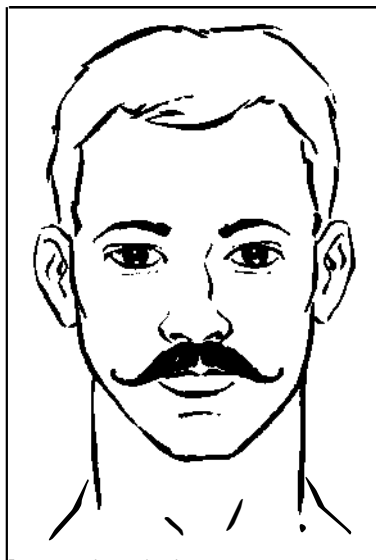
FU MANCHU BİYİĞİ
(Fu Tang olarak da bilinir.)

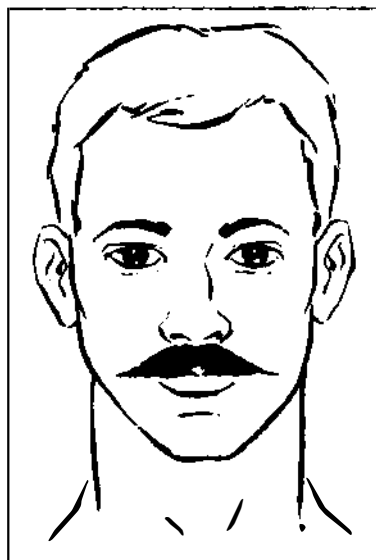
PALABİYİK (Hovarda Bıyığı ya da Vahşi Batı Bıyığı olarak da anılır.)

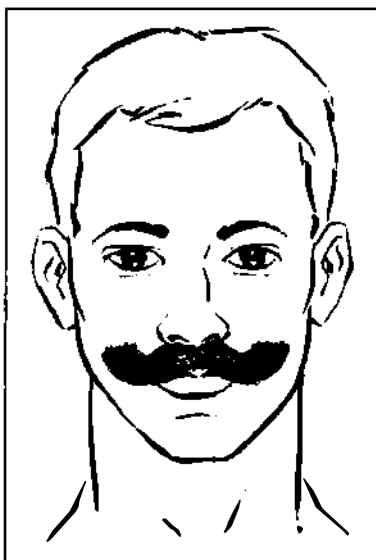
AT NALI BİYİĞİ (Bisikletçi ya da
Güreşçi Bıyığı diye de bilinir.)

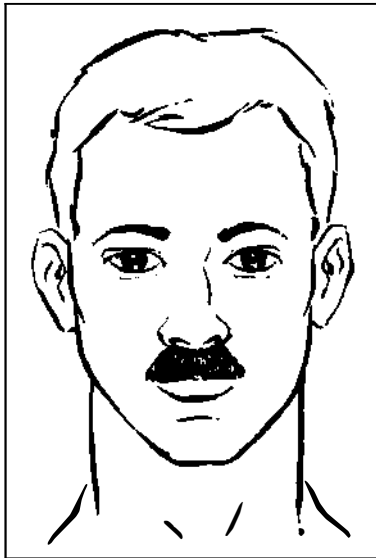
HOVARDA BİYİĞİ

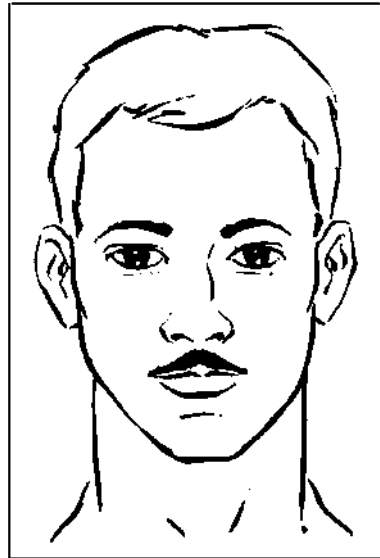
MACAR BİYİĞİ

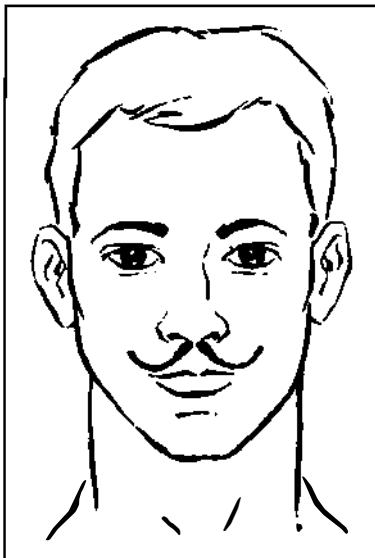
İMPARATOR BİYİĞİ

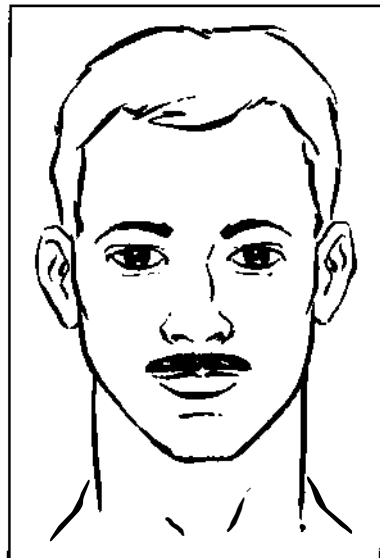
LAMBA GÖLGESİ

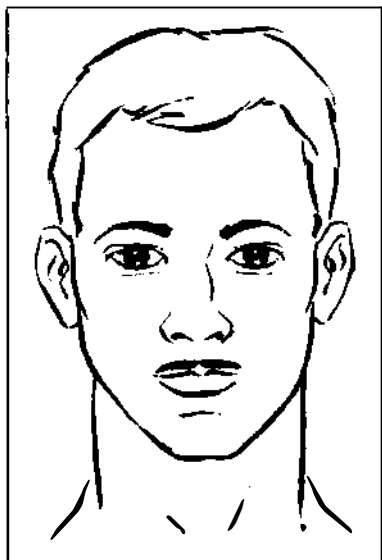
ASKER BİYİĞİ (Polis veya Muhabere
Biyiği diye de bilinir; bkz. İngiliz bıyık
çeşitleri.)

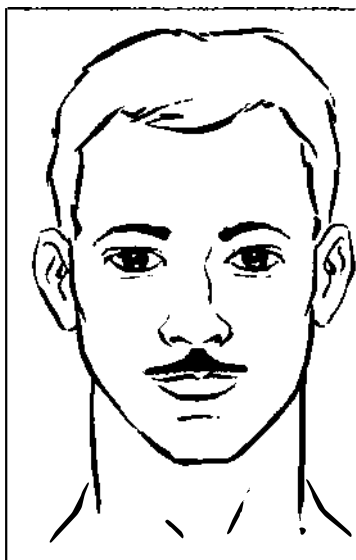
ÖKSE OTU

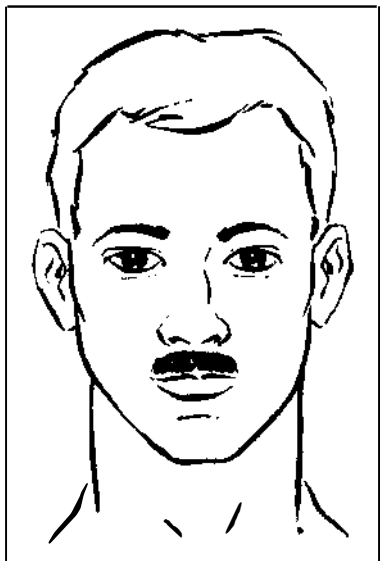
RESSAM FIRÇASI BİYİĞİ

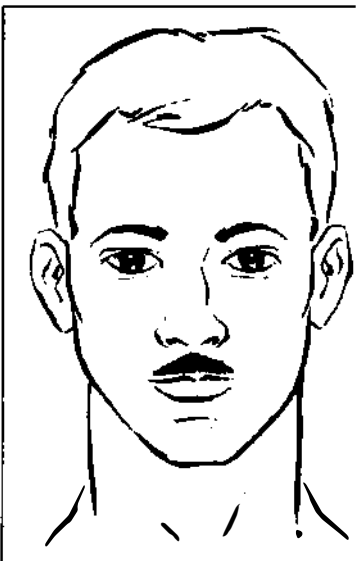
KAYTAN BİYİK
("Dudak kaşı" diye de bilinir.)

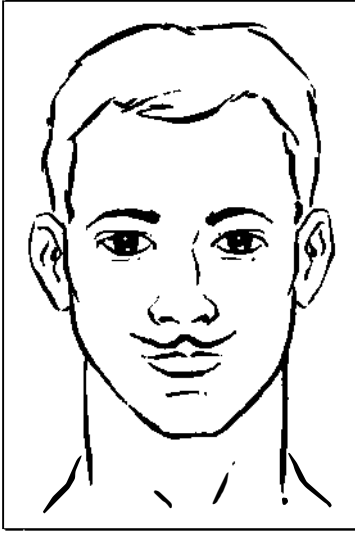
PİRAMİT BİYİK

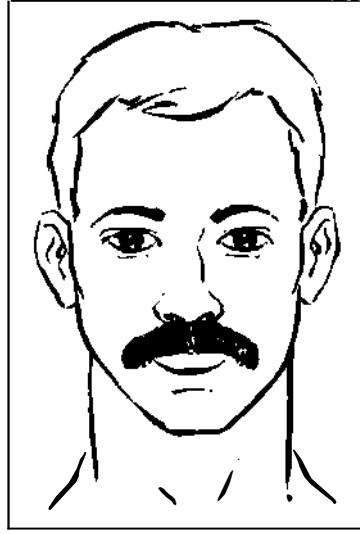
NAİP BİYİĞİ

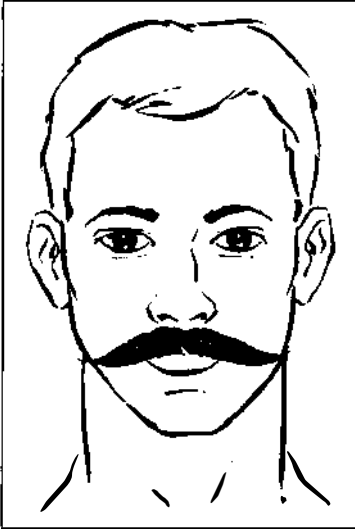
GENERAL SHERMAN BİYİĞİ

STRİPTİZCİ BIIYIĞI

MORS BIIYIĞI

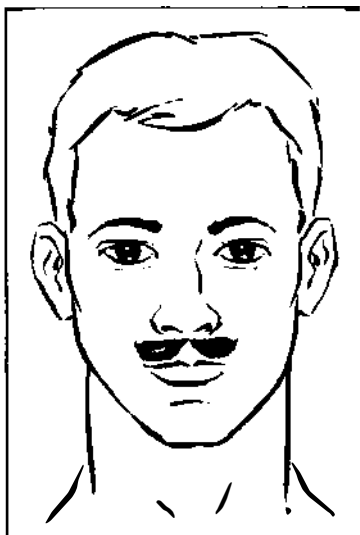

ZAPATA BIIYIĞI

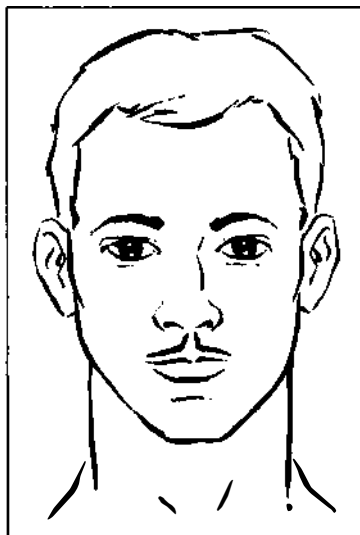
**“Bir de küçük
bıyık ekledim.
Yüz ifademi
gizlemeden
beni olgun
göstereceğini
düşünüyordum.”**

**Charlie Chaplin,
*Hayatımın
Hikayesi***

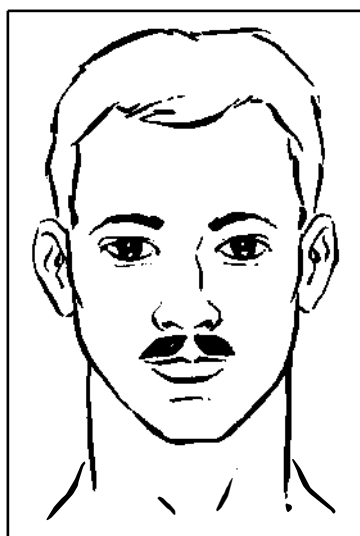
İNGİLİZ BİYİK ÇEŞİTLERİ

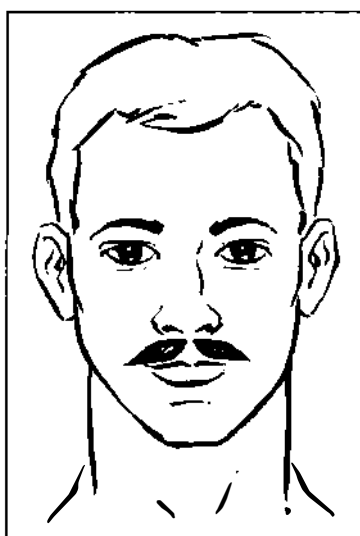
YÜZBAŞI BİYİĞİ

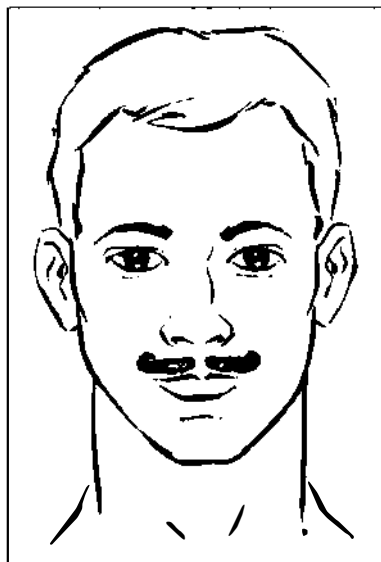
RONALD COLEMAN BİYİĞİ

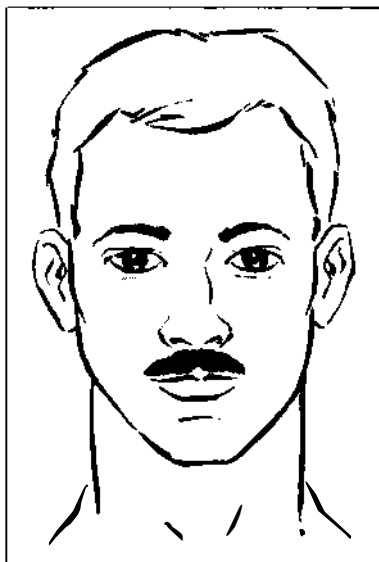
KOCA BİYİĞİ

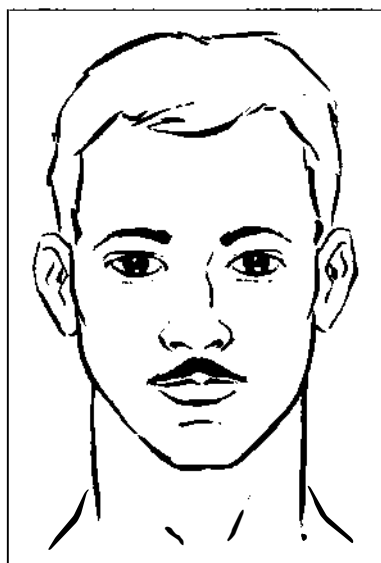
GENERAL BİYİĞİ

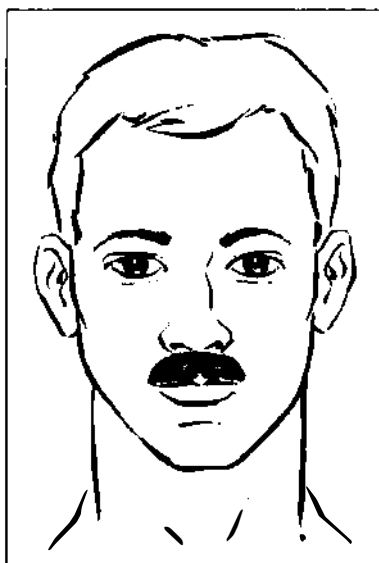
MUHAFİZ BİYİĞİ

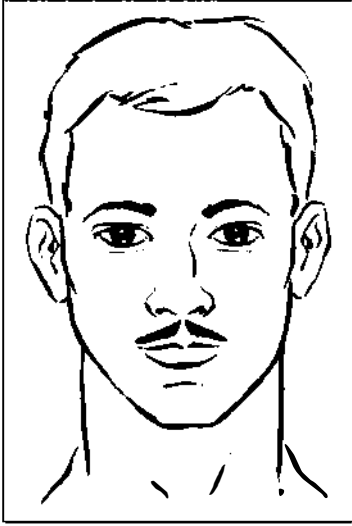
BİNBAŞI BİYİĞİ

ASKER BİYİĞİ

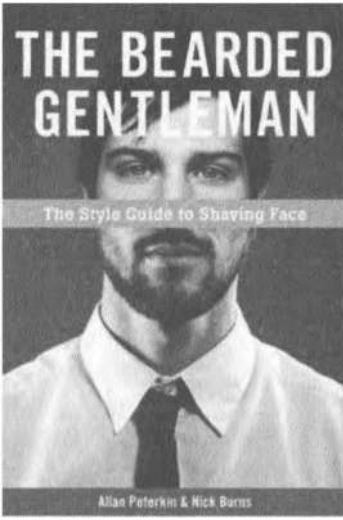
NAİP BİYİĞİ

GÖLGE BİYİK

**“Bir erkeğin bıyık
bırakmasının
sebebi, gizleyecek
bir şeyi...
ruhani bir özrü
olmasıdır.”
AYN RAND**

**Kendiniz
uygulayabileceğiniz modaya
uygun bıyık stillerini/
bıyığınıza stil vermenizi
kolaylaştıracak ipuçlarını
Peterkin & Burns'ün
(2010) *The Bearded
Gentleman: The Style
Guide to Shaving Face* adlı
kitabında bulabilirsiniz.
Beardedgentleman.com**

EKLER:

BIYIK HAKKINDA EKSTRA BİLGİLER

Bazı erkekler bıyıkları işlerini zorlaştırsa bile bıyıklarını kesmeye yanaşmazlar. Aşağıdaki beş organizasyon, yeni binyılın bıyıklı toplumuna giden yolun taşlarını hakkıyla döşemiştir. Bu muhteşem bıyık kardeşliğine tanıklık etmek için söz konusu organizasyonların internet sitelerini ziyaret edebilirsiniz.

1. PALABIYIK KULÜBÜ (HANDLEBAR CLUB) (HANDLEBARCLUB.CO.UK)

Palabıyık Kulübü, Nisan 1947'de Londra Windmill Tiyatrosu'nda komedyen Jimmy Edwards'ın soyunma odasında kuruldu. Arşivlere göre, on kurucu üyesi olan kulüp "Bir futbol takımı kadar bile yoktu".

Palabıyık Kulübü, başlangıcından itibaren, bıyıklı erkekleri başta çocuklara ve gazilere yönelik olmak üzere anlamlı hayır işleri yürütmek amacıyla

Jimmy Edwards.
Fotoğraf, Chris Shaw.

la bir araya getiren sosyal bir zemin işlevi gördü. Ne var ki, bu kulübe sakallıların girmesi kesinlikle yasaktı.

Kulübün üye sayısı 1960'larda zirve yaparak 200'ü bulmuştu; gayri resmi toplantılarını her ayın ilk cuma günü yapıyorlardı. Bu toplantılar geleneksel olarak Pathfinder Kulübü'nde yapılıyordu, fakat daha sonra Londra'da Crawford Place'deki Windsor Castle adlı barı kullanmaya başladılar.

Kurucu Edwards, kulübün yirmi birinci yıldönümü olan 1968'de aktif üyelikten çekildi. Kulüp büyürken, aylık toplantılara katılmayan uzaktaki üyeler için başka yerlerde şubeler açtı. 2011'e gelindiğinde, hâlâ işleyen ve üyelerin yuva dediği böyle üç şube kalmıştı: Doğu Midlands (İngiltere), İsviçre ve Norveç şubeleri. Bu şubeler Londra'daki asıl kulüple yakın ilişki içinde kendi faaliyetlerini yürütüyorlar.

Üye sayısının azaldığı bir dönemin ardından, 1980'lerde kulüpte bir büyüme yaşandı; bu durum, resmi bir idari yapı oluşturmayı ve üyeleri etkinliklerden haberdar etmek için periyodik bir bülten çıkarmayı zorunlu kıldı. 1980'lerde, Palabıyık Kulübü Avrupa'daki bıyık kulüpleriyle ortak bir iletişim ağı oluşturdu ve sonraki yirmi otuz yıl boyunca uluslararası bıyık yarışmaları düzenledi. 2007 yılında düzenlenen Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası'na da ev sahipliği yaptı.

Bugün aylık toplantılara kadınlar da kabul ediliyor. Ayrıca, kulüp üyeleri dart gibi mülayim hobilerden vazgeçerek nispeten daha fazla hareket gerektiren sporlara yöneldi. Kulüp, hayır amaçlı yarışma ve çekilişlerde yöredeki diğer sosyal kulüpleri de ağırlıyor. Bugün Palabıyık Kulübü'nün 100 üyesi var.

* * *

1938'de kurulan Berber Dükkânları Uyum Cemiyeti'nin (Barbershop Harmony Society, barbershop.org) 30.000 üyesi var. Bu cemiyet genel merkezini 2007 yılında Wisconsin'den Nashville'ye taşıdı. Hasır şapkalar, renkli süveterler, boyunbağı ve büyük bir bıyıktan oluşan bir üniformaları var. Bıyıklı şarkıcılardan oluşan bir diğer uluslararası grup da Berber Dükkânları Kuartet Koruma Birliği'dir (Barbershop Quartet Preservation Association, bqpa.com).

2. AMERİKÂN BİYİK ENSTİTÜSÜ (AMERICAN MUSTACHE INSTITUTE, AMERICANMUSTACHEINSTITUTE.ORG)

1965’de kurulan Amerikan Bıyık Enstitüsü (AMI) dünyanın önde gelen bıyık savunma organizasyonlarından biridir. Bu enstitü, bıyıklı Amerikalılara karşı yapılan ayrımcılıkla savaşıarak onların haklarını korur. Enstitü’nün internet sitesine göre, AMI “(Amerikan ordusunun ve Jim Henson sonrası Muppets’in ardından) insanlığın tarihindeki en cesur örgütlenme olarak düşünülmektedir. Enstitü, baskı altındaki bıyıklı Amerikalıların STK’sı olarak işlev görür. Genel merkezleri, dünyanın en büyük bıyığına sahip olan (Gateway Kemer) St. Louis şehrinde’dir”.

3. DÜNYA SAKAL VE BİYİK ŞAMPİYONASI (WORLDBEARDCHAMPIONSHIP.COM)

İnternet sitesinde yazdığı kadarıyla, Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası’nın kökeni bayağı tartışmalıdır. İtalyan delegasyonu, ilk şampiyonanın 1970’lerin başlarında Kuzey İtalya’da yapıldığını ileri sürmektedir, ama bugün etkinliğin izlerinin ancak 1990’a dek sürülebileceği iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre, saptanabilen ilk şampiyona Almanya’da Kara Orman yakınlarındaki küçük bir köy olan Höfen an der Enz’de, Höfener Sakal Kulübü öncülüğünde yapılmıştır. Aynı kulüp 1995’te İkinci Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası’nı Pforzheim şehri yakınlarında gerçekleştirmiştir.

Şampiyonalar, 1995’ten beri iki yılda bir Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde yapılıyor: Almanya, Norveç, İsviçre ve 2001’de gene Almanya. (Swabian Sakal ve Bıyık Kulübü, onuncu yıldönümünü kutlarken Schömberg’deki şampiyonaya da ev sahipliği yaptı.)

2003’te şampiyona ilk kez Avrupa dışında, Nevada’nın Carson şehrinde yapıldı. Şampiyonaya yaklaşık seksen beş Avrupalı katıldı; Alman delegasyonu güçlü bir gösteri sundu ve elli yedi ödülün otuz altısını kazandı. Her şampiyonada, etkinliğin yapıldığı şehre ait göz alıcı bir mimari yapı şeklinde sakal tıraşları gelenek halini almıştır; bunların arasında Brandenburg Kapısı (2005), Golden Gate Köprüsü (2003) ve Londra Tower Bridge (2007) sayılabilir.

Almanya 2005’ten 2007’ye kadar bu şampiyonalardaki hâkimiyetini korudu, fakat bir aşamada ABD Sakal Takımı güçlü adaylarla ortaya çıktı. 2009 yılında düzenlenen Alaska, Anchorage’daki şampiyonada

pek çok dalda ödül kazanan ABD, “dünyanın sakal ve bıyık konusundaki yeni süper gücü” olduğunu ispatladı. ABD Sakal Takımı (“For Mustaches Too”) da Milli Sakal ve Bıyık Şampiyonası düzenledi; her yıl düzenlenen bu yarışmanın şimdi 100’den fazla yerel uygulaması var. Kuzey Amerika’da kılları yüceltme ve özgürleştirme hareketinin yolunu açtıkları için onlara çok şey borçluyuz!

4. MOVEMBER (MOVEMBER.COM)

Movember (bu ad İngilizcede bıyık için kullanılan “mo” sözcüğü ile kasım ayı anlamına gelen “November” sözcüğünün birleşmesinden doğmuştur) prostat kanseri araştırmalarına fon sağlama amacıyla her yıl bir ay boyunca sürdürülen bir etkinliktir. Bu etkinliğe dünyanın dört bir tarafından insan katılır ve kasım ayı boyunca bıyıklı dolaşırlar. Movember hareketi, erkekleri doktora gitmeye teşvik eder, onlara tıbbi aile geçmişinin önemine dair bilinç kazandırmaya çalışır, böylece erkeklerin daha sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemesini hedefler. Movember, erken kanser teşhisinde ve tedavisinde artış sağlamış, önlenabilir ölüm vakalarının azalmasında etkili olmuştur. “Bıyık kardeşi” olarak adlandırılan katılımcılar, erkek sağlığının savunuculuğu görevini üstlenir, teke tek ve halka açık konuşmalar yaparak genelde ihmal edilen bu konuya dair farkındalık kazandırmaya çalışırlar.

1999’da Avusturalya’nın Adelaide şehrinde kurulan Movember, başlangıçta “Kedi bıyıkları için bıyık uzatın!” sloganı ile Hayvanlara Karşı Zulmü Engelleme Kraliyet Cemiyeti’ne (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals) fon sağlamak amacıyla sekiz üyenin inisiyatifiyle kurulmuştur. Bu grup, 2004’te erkek sağlığı üzerine odaklanan resmi bir hayır kurumu statüsü kazanarak Movember Vakfı halini almıştır. 2007 yılına kadar, Yeni Zelanda, İrlanda, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İspanya, İngiltere, İsrail, Güney Afrika, Tayvan ve ABD’de yerel şubeler açılmıştır. Movember Vakfı, İngiltere’de prostat ve testis kanserine yönelik farkındalığı artırmak amacıyla kurulan bir yardım grubu olan TacheBack ile 2010 yılında birleşmiştir. 2011 yılında Movember’a en fazla yardımda bulunanlar ise Kanadalılar olmuştur.

5. ŞANLI BIYIK İDDİASI (GLORIUS MUSTACHE CHALLENGE) (GLORIUSMUSTACHE.COM)

Jay Della Valle'nin tasarlayıp yönettiği ve yapımcılığını üstlendiği *The Glorious Mustache Challenge* [Şanlı Bıyık İddiası] adlı belgesel, Della Valle'nin kendi ifadesiyle “seksi bıyığı pop kültürü mezarlığından kurtarma amacıyla ortaya atılmış bir sosyal mühendislik denemesiydi.”

Della Valle 2004 yılında otuz yaşın altındaki Amerikan erkeklerine meydan okuyan bir metin yayımladı, bu metni el ilanları şeklinde bastırıp sokaklarda dağıttı: “Önce suratınızı tamamen tıraş edin, sonra da bir ay boyunca bıyığınıza hiç dokunmayın.” Ortaya çıkan film sosyal endişeleri, güvensizlik hissini ve katılımcıların heyecanını ortaya koyuyor, bıyığın canlandırılmış tarihini betimliyordu.

Jay Della Valle
Middle East'i çalarken
(Cambridge, MA), 2009.

BAĞIŞ TOPLAYANLAR / HAYIR KURULUŞLARI

Fund-a-Stache: *fundastache.org* (yapılan hayır işlerinden bazılarını görmek, kuruluşun prensiplerini ve buluşma tarihlerini öğrenmek için siteyi ziyaret edebilirsiniz.)

Movember/TacheBack: *movember.com* (dünyanın dört bir yanındaki şubeleri hakkında bilgi almak için siteyi ziyaret edin.)

Mustache for Kids (Çocuklar İçin Bıyık): *mustacheforkids.org* (Kuzey Amerika'daki bütün yerel şubeleri görmek için siteyi ziyaret ediniz.)

ULUSLARARASI KULÜPLER

Dünya Sakal ve Bıyık Şampiyonası (World Beard and Moustache Championships):

worldbeardchampionships.com

Belçika:

Snorrenclub Antwerpen: *snorrenclubantwerpen.be*

Kanada:

Kanada Sakal Takımı (Beard Team Canada): *beardteamcanada.com*

Fransa:

Association les Moustachus d'Alsace:

moustachusalsace.free.fr

Almanya:

Hoefener Bart-und Schnorresclub: *bartclub.de*

İtalya:

Baffomania: *baffomania.it*

Hollanda:

Snorrenclub Flevoland: *snorrenclubflevoland.nl*

Norveç:

Den Norske Mustach-Club av-91: *dnm91.com*

İsviçre:

Svenska Mustaschklubben: *mustascher.se*

İsveç:

Schnauz-und Bartclub Rheintal: *bart.li/startseitescbr.htm*

Birleşik Krallık:

Palabıyık Kulübü (The Handlebar Club): *handlebarclub.co.uk*

ABD:

Amerikan Bıyık Enstitüsü (American Mustache Institute): *american-mustacheinstitute.org*

ABD Sakal Takımı (Beard Team USA): *beardteamusa.org* (yerel ve ulusal elli bıyık ve sakal kulübünün linklerini de içerir.)

Şanlı Bıyık İddiası (The Glorius Mustache Challenge): *gloriousmustache.com*

Order of the Hirsute: *orderofthehirsute.com*

Bıyık Kulübü (Whisker Club): *whiskerclub.org*

SPORCULAR İÇİN BİYİK SİTELERİ

A Stach of Sports Staches (ABC News):

Abcnews.go.com/Sports/popup?id=5357240

Joe Pelletier's Greatest Hockey Legends:

Greatesthockeylegends.com/2008/09/top-ten-mustaches-in-hockey-history.html

Bleacher Report: bleacherreport.com/articles/579591-carl-pavano-and-the-ten-greatest-mustaches-in-baseball-history

ÇEŞİTLİ SİTELER

The Art of Manliness: artofmanliness.com

Beard Team USA: beardteamusa.org

Beardhead: beardhead.com ("staches" yazısına tıklayın.)

Below the Nose: belowthenose.blogspot.com

Gentleman's Emporium: gentlemansemporium.com ("Stage Mustaches" yazısına tıklayın.)

Moustache Me: moustacheme.com

Moustache Mojo: moustachemojo.com

Moustaches of the Nineteenth Century: moustachesofthenineteenthcentury.blogspot.com

İnce, kalın, sarkık, dik, sivri ya da fırça gibi...
Bıyık bırakmak bugün olduğu gibi geçmişte de yalnızca bıyık bırakmaktan ibaret olmadı. Kimi zaman siyasi duruşu, kimi zaman cinsel tercihi, kimi zaman da dini görüşü simgelemek için kullanıldı. Ancak bireysel ve coğrafi sınırları aştığımızda çeşitlenen, hatta tezatlaşan bu simgeleştirmeler, ortak kültür tarihimize dair başka ipuçları sunuyor.

Allan Peterkin, *1001 Sakal*'dan sonra bu kez dudakların üstündeki "iki tutam kıl"a odaklanıyor. İnsanlık tarihinde bıyığın izini sürerken mizahi anlatımını yine elden bırakmıyor. Aynı zamanda bir bıyık bırakma kılavuzu olarak da okunabilecek *1001 Bıyık*'ta, bıyıklı ünlülerin hikâyelerini ve bıyığa düzülen övgüleri bulmak da mümkün. Bıyık sevenlerin, sevmeyenlerin ve "iki tutam kıl"a yüklenen çeşitli anlamları merak edenlerin ilgiyle okuyacakları bir çalışma.

ISBN: 978-975-570-693-1

14 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik